

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Eraõiguse osakond

Maris Vutt

**OSANIKU JA AKTSIONÄRI HÄÄLETAMISKOHUSTUS NING HÄÄLE
ASENDAMINE KOHTULAHENDIGA**

Magistritöö

Juhendaja
dotsent Kalev Saare

Tartu
2017

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Hääletamise ja otsuse vastuvõtmise õiguslik olemus	8
1.1. Aktsiaseltsi üldkoosoleku otsuse ja osanike otsuse õiguslik olemus.....	8
1.2. Aktsionäri ja osaniku hääli kui tahteavaldust	11
1.3. Hääle kui tahteavalduse asendamine kohtulahendiga TsÜS § 68 lg 5 alusel	16
2. Osaniku või aktsionäri kohustus hääletada teatud viisil	19
2.1. Üldist.....	19
2.2. Seadusest tulenev kohustus.....	20
2.2.1. Konkreetsest seaduse sättest tulenev kohustus	20
2.2.2. Hea usu põhimõttest kui õiguse üldpõhimõttest tulenev kohustus	23
2.3. Põhikirjast tulenev kohustus	29
2.4. Hääletamiskokkuleppes tulenev kohustus	32
3. Tahteavalduse andmiseks kohustamise nõue kui ühinguõiguslik õiguskaitsevahend hääletamiskohustuse rikkumise korral	38
3.1. Tahteavalduse andmiseks kohustamise nõude õiguslik olemus ja nõude kohtuliku maksmapaneku probleemid	38
3.1.1. Tahteavalduse andmiseks kohustamise nõude õiguslik olemus	38
3.1.2. Tahteavalduse asendamise nõude kohtuliku maksmapaneku probleemid.....	41
3.2. Nõude formuleerimine seadusest tuleneva hääletamiskohustuse rikkumise korral	46
3.2.1. Nõude formuleerimine konkreetsest seaduse sättest tuleneva kohustuse rikkumise korral	46
3.2.2. Nõude formuleerimine hea usu põhimõttest tuleneva kohustuse rikkumise korral ..	49
3.3. Nõude formuleerimine põhikirjast ja hääletamiskokkuleppes tuleneva kohustuse rikkumise korral.....	51
4. Muud õiguskaitsevahendid hääletamiskohustuse rikkumise korral	56
4.1. Otsuse vaidlustamise nõue hääletamiskohustuse rikkumise korral	56
4.1.1. Otsuse vaidlustamine kui ühinguõiguslik õiguskaitsevahend	56
4.1.2. Otsuse vaidlustamise nõude erisused hääletamiskohustuse rikkumise korral	59
4.2. Kahju hüvitamise nõue hääletamiskohustuse rikkumise korral ja selle erinevus tahteavalduse asendamise nõudest.....	63
Kokkuvõte	72
Die Abstimmungspflicht des Aktionärs sowie des GmbH-Gesellschafters und Ersatz der Stimme durch ein rechtskräftiges Urteil. Zusammenfassung	77
Kasutatud materjalid	86
Kasutatud lühendid	92

Sissejuhatus

Eesti õiguskirjanduses on märgitud, et üheks suurimaks saavutuseks isikutega seotud eraõiguslike teooriate hulgas on juriidilise isiku kui iseseisva õigussubjekti loomine.¹ Kuna aga juriidiline isik on õiguslik fiktsioon ja tema tegevus toimub tegelikult nende füüsiliste isikute tegevuse kaudu, kes moodustavad tema liikmeskonna või juhtorganid (TsÜS² § 31 lg-d 1, 2, 5 ja 7), siis oleneb juriidilise isiku edukas toimimine sellest, kuidas juriidilise isiku liikmed, osanikud või aktsionärid omavahelisi suhteid kujundavad.

Kapitaliühingutes (st osaühingus ja aktsiaseltsis)³ on põhimõtteks, et otsused võtab vastu enamus.⁴ Äriseadustik (ÄS)⁵ § 174 lg 1 sätestab, et osanike otsus on vastu võetud, kui selle poolt on antud üle poole osanike koosolekul esindatud häältest⁶, kui seaduse või põhikirjaga ei ole ette nähtud suurema häälteenamuse nõuet. Sama sätestab ÄS § 299 lg 1 ka aktsionäride üldkoosoleku kohta. Samal ajal on õiguskirjanduses vähemusosanike ja -aktsionäride kaitset peetud üheks ühinguõiguse aluspõhimõtteks.⁷ Vähemusosanike ja -aktsionäride õiguste teostamine on problemaatiline teema ka õiguspraktikas. Õiguskirjanduses on väljendatud seisukohta, et praegusel kujul ei ole äriseadustikus vähemusaktsionäridele ja -osanikele nähtud ette piisavalt võimalusi oma õigusi kaitsta.⁸ Lisaks on leitud, et kuigi seadus võib iseenesest ette näha aktsionäride või osanike kohustuse teatud otsus vastu võtta, ei saa hoolimata sellest kohustuse rikkumise korral aktsionäre või osanikke sundida otsust vastu võtma.⁹ Justiitsministeeriumi koostatud ühinguõiguse revisjoni lähteülesandes on märgitud, et Eesti ühinguõiguse üheks analüüsimeetodit ja lahendamist vajavaks probleemiks on vähemus- ja enamusosaluste omajate õiguste tasakaalustatud kaitse.¹⁰ Vähemuse nõrgem positsioon ühingus

¹ K. Saare. Eraõigusliku juriidilise isiku õigussubjektsuse piiritlemine. Doktoritöö. Tartu: 2004, lk 4.

² Tsiviilseadustiku üldosa seadus. RT I 2002, 35, 216 ... RT I, 12.03.2015, 106.

³ Osaühingut ja aktsiaseltsi loetakse kapitaliühinguteks, mis põhineb traditsioonil ja õigusteoorial, sest seadus sellist terminit ei kasuta. Vt K. Saare jt. Ühinguõigus I. Kapitaliühingud. Tallinn: Juura 2015, lk 44, änr 117.

⁴ K. Saare jt. Ühinguõigus I. Kapitaliühingud. Tallinn: Juura 2015, lk 415, änr 2101.

⁵ Äriseadustik. RT I 1995, 26, 355 ... RT I, 22.06.2016, 32.

⁶ Kui osaühingus hääletatakse koosolekut kokku kutsumata, on otsus vastu võetud, kui selle poolt on antud üle poole osanike häältest, kui seaduses või põhikirjas ei ole ette nähtud suurema häälteenamuse nõuet (ÄS § 174 lg 2).

⁷ A. Vutt, M. Vutt. Defending the Rights of Minority Shareholders in Estonia. – Juridica International 1999 Nr 4, p 160.

⁸ K. Saare jt 2015, lk 429-230, änr 2174-2178.

⁹ A. Vutt. Legal capital rules as a measure for creditor and shareholder protection. Doktoritöö. Tartu: 2011, lk 60.

¹⁰ Ühinguõiguse revisjoni lähteülesanne. Justiitsministeerium, Tallinn 2016, lk 26. Arvutivõrgus: http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/uhinguoiguse_revisjoni_lahteulesanne_loplik_10.5.2016.pdf.

tähendab, et vähemusel on võrreldes enamusega oluliselt raskem ühingu tegevusele mõju avaldada või oma õigusi kaitsta. Ka Saksa õiguskirjanduses on rõhutatud, et sagedamini tekivad kapitaliühingutes (ja eelkõige just sellistes ühingutes, kus osanikel või aktsionäridel ei ole mingil põhjusel võimalik oma osalust õiglase hüvitise eest müüa ja sel viisil ühingust lahkuda) konfliktid just sellest, kui enamus kuritarvitab oma õigusi vähemuse arvel. Näiteks on selliste juhtumitena toodud vähemuse nn „väljakurnamine“ (saksa keeles *Aushungern*), aga ka üleliigsete tasude võtmine ühingust, samuti vähemuse osaluse nn „lahjendamine“ (saksa keeles *Verwässerung*) ehk kapitali mittevajaliku suurendamise kaudu, millega vähemusosanikud kas ei soovi või ei suuda kaasa minna, vähemuse osaluse muutmine nii väikseks, et vähemus kaotab üldse sisulise võimaluse ühingu otsuste tegemisel kaasa rääkida.¹¹

Töö eesmärk on analüüsida, millal võib osanikel või aktsionäridel olla kohustus hääletada teatud kindlal viisil (võtta vastu teatava sisuga otsus) ja kuidas lahendada probleemi, kus vaatamata hääletamiskohustuse olemasolule ei võeta otsust kas üldse vastu või võetakse enamushääletega vastu hääletamiskohustuse sisuga vastupidine otsus. Eelkõige on töös keskendutud ühele võimalikule õiguskaitsevahendile, mida seni ei ole Eesti õiguskirjanduses põhjalikumalt käsitletud ja milleks on hääle kui tahteavalduse kohtulahendiga asendamise nõue TsÜS § 68 lg 5 alusel. Samuti uuritakse töös, kuidas sisustada hääletamisel TsÜS § 68 lg-s 5 sätestatud põhimõtet „kohustus teha tahteavaldus“. Töös uuritakse, mil määral oleks eelnimetatud õiguskaitsevahend kohaldatav ühinguõiguses ja niisuguste piiratud vastutusega äriühingu konfliktolukordade lahendamisel, mis on põhjustatud sellest, et enamus kuritarvitab oma õigusi, sellest, et võrdse osalusega osanikud või aktsionärid ei suuda ühingu jaoks olulistes küsimustes otsuseid vastu võtta, või sellest, et osanikud või aktsionärid ei täida eelnevalt (kas põhikirjas või omavahel sõlmitud lepingus) kokku lepitud hääletamiskohustusi. Töö hüpoteesiks on, et tahteavalduse asendamise nõude kaudu on võimalik teatud juhtudel sundida osanikke või aktsionäre hääletama kas seadusest, põhikirjast või hääletamiskokkuleppest tuleneval kohustuslikul viisil ja panna seda nõuet maksma ka kohtu kaudu.

Ühinguõiguslikeks õiguskaitsevahenditeks on õiguskirjanduses peetud näiteks aktsiaseltsi üldkoosoleku otsuste vaidlustamist (ÄS § 301¹ ja 302),¹² aktsionäri teabenõude makspanekut (ÄS § 287 lg 3),¹³ erikontrolli määramise menetlust (ÄS § 330),¹⁴ osaniku

¹¹ F. Wedemann. *Gesellschafterkonflikte in geschlossenen Kapitalgesellschaften. Beiträge zum ausländischen und internationalen Privatrecht* 99. Mohr Siebeck Tübingen 2013, S 47-53.

¹² Samasugune otsuste vaidlustamise õigus on osaühingu osanikul ÄS § 177¹ ja § 178 lg 1 ja 3 järgi.

¹³ Osaniku teabeõigust ja vastava nõude esitamist reguleerib ÄS § 166.

¹⁴ Erikontrolli teostamist saab osanik nõuda ÄS § 191 alusel.

väljaarvamise menetlust (ÄS § 167), aga ka erinevaid kahju hüvitamise nõudeid.¹⁵ Töö eesmärgiks on ka analüüsida, millised erinevused on tahteavalduse andmiseks kohustamise nõude ja muude levinumate ühinguõiguslike õiguskaitsevahendite (otsuse vaidlustamine, kahju hüvitamise nõue) vahel ja kuidas nende õiguskaitsevahendite kohaldamisala piiritleda.

Ühinguõiguslikult keerukad ja lahendamist vajavad konfliktiolukorrad ei piirdu ainult vähemuse kaitsega enamuse tahte järgi kujundatud otsuste eest. Hääletamisel on kõige olulisem järgida ühingu huve, sest teatud juhtudel võib otsuse vastuvõtmine või vastuvõtmata jätmine kahjustada ühingu kui iseseisvat juriidilist isikut. Üheks juhtumiks, kus osanike või aktsionäride konflikt avaldub nii tugevalt, et võib ühingu kahjustada, on niinimetatud patiseis, mis saab tekkida juhul, kui ühingu osanikel või aktsionäridel võrdne osalus. Patiseisuks tuleb lugeda olukorda, kus ühingu osanikud või aktsionärid ei suuda pika aja jooksul võtta vastu otsuseid, mis on ühingu normaalse tegutsemise jaoks eluliselt vajalikud. Erinevus võrreldes vähemuse represseerimisega seisneb selles, et võimalus otsuseid blokeerida on patiseisu korral mõlemal osanikul või aktsionäril.¹⁶ Selle kohta on õiguskirjanduses leitud, et kuigi mõlemal aktsionäril või osanikul võib olla võrdne osalus, ei ole tegemist võrdsete pooltega, sest kui üks pool blokeerib otsuse vastuvõtmise, osutub teine tegelikkuses nõrgemaks pooleks, kuna tema õigusi ja tahet piiratakse.¹⁷ Patiseisu on üheks tüüpiliseks konfliktolukorraks just osaühingutes peetud ka Saksa õiguskirjanduses.¹⁸

Kuna eeltoodust nähtub, et piiratud vastutusega ühingu võivad vastuolud tekkida nii enamuse ja vähemuse kui ka võrdse osalusega osanike või aktsionäride vahel,¹⁹ siis uuritaksegi töös, kas ja millistes olukordades võiks osanike ja aktsionäride vahelistes konfliktolukordades olla abi sellisest õiguskaitsevahendist nagu osaniku või aktsionäri hääle tahteavaldusega asendamise nõue.

Käesoleva magistritöö teema on aktuaalne muu hulgas põhjusel, et enamusaktsionäri hea usu põhimõttest tulenev kohustus hääletada otsuse poolt on leidnud käsitlemist ka Eesti kohtupraktikas. Riigikohus on eitanud vähemusaktsionäri hea usu põhimõttest tulenevat õigust nõuda kohtult, et kohus kohustaks enamusaktsionäre hääletama, et võtta vastu üldkoosoleku

¹⁵ Vt ühinguõiguslike õiguskaitsevahendite kohta lähemalt M. Vutt. Aktsionäri derivatiivnõue kui õiguskaitsevahend ja ühingujuhtimise abinõu. Doktoritöö Tartu 2011, lk 99.

¹⁶ R. Vitsut. Patiseis kapitaliühingutes ja selle lahendamine. Magistritöö. Tallinn 2015, lk 19. Arvutivõrgus: http://dSPACE.ut.ee/bitstream/handle/10062/48524/vitsut_ma_2015.pdf

¹⁷ Samas, lk 37.

¹⁸ F. Wedemann 2013, S 55-56.

¹⁹ Vt ka M. Vutt. Systematics of Shareholder Remedies — Origins and Developments. — *Juridica International* 2010, XVII, p 189.

otsus, millega otsustatakse aktsionäridele dividendi maksmine.²⁰ Eelnev seisukoht on õigusmaastikul kujundanud vastandlikke arvamusi, sest nimetatud otsust on võimalik tõlgendada mitmel viisil. Seetõttu ongi oluline ka käesoleva töö raames uurida mh seda, kui kitsendavalt või laiendavalt on Riigikohtu seisukohad kohaldatavad.

Käesolev magistritöö koosneb neljast peatükist. Esimeses peatükis käsitletakse seda, milline on hääle kui tahteavalduse õiguslik regulatsioon ning osaniku ja aktsionäri poolt antava hääle õiguslik tähendus. Töö teises peatükis analüüsitakse osaniku ja aktsionäri kui kapitaliühingu liikme kohustust teatud viisil hääletada, sealhulgas eristatakse seadusest, põhikirjast ja hääletamiskokkuleppest tulenevat kohustust teatud viisil hääletada. Kolmandas peatükis käsitletakse lähemalt hääle kui tahteavalduse andmiseks kohustamise ja kohtulahendiga asendamise nõuet kui omalaadset kohustamishagi, samuti selle rakendamist ja sellest tulenevaid võimalikke takistusi. Neljandas peatükis analüüsitakse otsuse vaidlustamise nõuet ja kahju hüvitamise nõuet kui ühinguõiguslikku õiguskaitsevahendit ning võrreldakse nende nõuete võimalikku kohaldamisala hääle kui tahteavalduse asendamise nõude kohaldamisalaga.

Äriühingute liikideks, mida käesolevas töös analüüsitakse, on valitud piiratud vastutusega äriühingud ehk osaühing ja aktsiaselts. Mõlema ühingu liigi puhul on hääleõiguse teostamise põhimõtted Eesti õiguses ühesugused ning mõlemas vormis tegutsevates ühingutes saavad osanikud ja aktsionärid kujundada hääletamise reegleid nii põhikirja kui ka hääletamise kohta sõlmitud osanike või aktsionäride lepingutega. Samuti on osaühing ja aktsiaselts väga levinud ühinguvormid.

Töö kirjutamisel on põhiliseks võrdlusriigiks valitud Saksamaa, mille õigust võrreldakse Eestis kehtivate normidega. Selle põhjuseks on asjaolu, et Eesti eraõigus on suurel määral välja töötatud Saksa õiguse põhimõtete alusel. Seda seetõttu, et juba 1993. aastal vastu võetud asjaõigusseadus oli koostatud Saksa tsiviilseadustiku kujul ning sellest omakorda tulenes vajadus arvestada ka võlaõigusseaduse koostamisel peamise eeskujuna Saksa võlaõigust.²¹ Ka õiguskirjanduses on leitud, et Saksamaa on Eesti õiguse „doonormaa“.²² Eriti puudutab see just

²⁰ RKTko nr 3-2-1-89-14, p 31. Selle kohtuasjaga seondult üritati esitada ka individuaalkaebust, et Riigikohus kontrolliks äriseadustiku põhiseaduslikkust osas, milles see ei näe vähemusaktsionäride ja –osanike huvide kaitseks ette asjakohast õiguskaitsevahendit juhuks, kus enamusaktsionär või –osanik jätab pahatahtlikult äriühingu kasumi jaotamise otsustamata. Riigikohus tagastas kaebuse, põhjendades, et põhiseaduslikkuse kontrolli oleks olnud võimalik taotleda tsiviilasja lahendamise raames. Vt RKPJKo nr 3-4-1-34-15, p 27.

²¹ P. Varul jt. Võlaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2016. – I. Kull. 1. osa, üldosa, 1. ptk, üldsätted, komm 2 (ajaloost).

²² V. Kõve. Varaliste tehingute süsteem Eestis. Doktoritöö. Tartu: 2009, lk 12.

võlaõigust ja tehinguõpetust, mille alusmõisteid „tahteavaldus“ ja „tehing“ töös ka käsitletakse. Üksikuid näiteid on toodud ka teiste riikide õigusest.

Lisaks on töös uuritud ka Saksa kohtupraktikat. Riigikohus on leidnud, et teiste riikide analoogilisi seadusi ja praktikat võib vähemalt eraõigusnormide puhul arvestada võrdlusmaterjalina Eesti seaduse mõtte ja eesmärgi väljaselgitamisel ka juhul, kui tegemist ei ole rahvusvahelise eraõiguse suhtega. Riigikohus on väljendanud seisukohta, et eelnev kehtib esmajoonel olukorras, kui Eestis mõne sätte rakenduspraktika puudub, kuid mujal on see sarnase sätte puhul välja kujunenud ja märkinud, et see puudutab eelkõige riike, kellega on Eestil üldjoontes sarnane õigussüsteem ja seaduste rakendamise praktika.²³

Võrreldavateks ühinguvormideks on Saksamaal osaühinguga sama tüüpi suletud kapitaliühing *Gesellschaft mit beschränkter Haftung* (GmbH) ja aktsiaseltsi tüüpi avatud kapitaliühing *Aktiengesellschaft*. Saksa õiguskirjanduses on märgitud, et kõige enam võib just suletud kapitaliühingutes välja tuua mitmed tüüpilised osanike vahelised konfliktolukorrad, millega ühinguõigus peaks tegelema ja leidma lahenduse nende konfliktide ärahoidmiseks või ka lahendamiseks.²⁴

Töö autorile teadaolevalt ei ole Eesti õiguskirjanduses varem uuritud, kuidas sisustada TsÜS § 68 lg-s 5 sätestatud põhimõtet „kohustus teha tahteavaldus“ ühinguõiguses ehk seda, millal saab osanikku ja aktsionäri pidada kohustatuks hääletama teatud viisil. Samuti ei ole otseselt võrreldud eri õiguskaitsevahendite kohaldamise võimalusi hääletamiskohustuse rikkumisel. Lähedastel teemadel on teadustöid ja artikleid siiski kirjutatud, näiteks on U. Volens ja M. Moor oma teadusartiklis analüüsinud küsimust, kas ja millisel juhul võiks osaühingu osanikul olla õigus ühingust väljuda.²⁵ Muu hulgas on eelnimetatud artiklis uuritud ka seda, mida saaks vähemusosanik teha olukorras, kus enamus vaatamata võimalusele otsustab dividendi mitte maksta.²⁶

Märksõnad: äriühinguõigus, juriidilised isikud, tsiviilõigus, eraõigus.

²³ RKTko nr 3-2-1-145-04, p 39.

²⁴ F. Wedemann 2013, S 1.

²⁵ U. Volens, M. Moor. Kas osanikul on õigus osaühingust välja astuda ja nõuda oma osa eest ühingult hüvitist. - *Juridica* nr 10, 2012, lk 752-767.

²⁶ Samas, lk 759.

1. Hääletamise ja otsuse vastuvõtmise õiguslik olemus

1.1. Aktsiaseltsi üldkoosoleku otsuse ja osanike otsuse õiguslik olemus

Esmalt on töö eesmärgke arvestades oluline analüüsida, milline on otsuse koht tehingute süsteemis. Kuna osaühing ja aktsiaselts kui eraõiguslikud juriidilised isikud saavad tegutseda üksnes oma organite kaudu, siis on ühinguõiguses organite otsustel, sh osanike ja aktsionäride üldkoosoleku otsustel oluline tähendus äriühingu tegevuse korraldamisel. Osanike otsus on oma olemuselt mitmepoolne tehing TsÜS § 67 lg 2 kolmanda lause mõttes, mis sätestab, et mitmepoolne tehing on tehing, mille tegemiseks on vajalik kahe või enama isiku tahteavaldus. Erinevalt lepingutest, mille puhul on lepingupoolte tahe enamasti vastassuunaline,²⁷ on otsuse tegemine ühesuunalise tahtega tehing, sest osanike või aktsionäride tahe on vähemalt eelduslikult ühine.²⁸ Saksa õiguskirjanduses on rõhutatud, et otsus on ühingusisese tahtekujunduse tulemus, millel on toime üksnes ühingu sisesuhtes. See seob osanikke ja osaühingu juhtorganite liikmeid ja kehtib seni, kuni seda ei ole kehtetuks tunnistatud või kuni selle tühisust ei ole tuvastatud.²⁹

Osaühingu osanike või aktsiaseltsi aktsionäride üldkoosoleku otsuse olemust mitmepoolse tehinguna on korduvalt käsitletud ka Riigikohus.³⁰ Riigikohus on märkinud, et otsuse kui mitmepoolse tehingu eripäraks on enamuse põhimõte, st tehing loetakse tehtuks ka nende osanike või aktsionäride suhtes, kes enamuse otsusega ei nõustunud.³¹ Osanike otsusele kohaldatakse tehingute kohta käivaid üldsätteid niivõrd, kuivõrd otsuse kui tehingu eriliigi kohta ei ole seaduses ette nähtud teistsuguseid reegleid.³² Osanike otsus väljendab sisesuhtes osaühingu kui juriidilise isiku tahet.³³ Sarnaseid seisukohti on väljendatud ka Saksa

²⁷ P. Varul jt. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2010. – K. Saare, § 67, kumm 3.3.2.

²⁸ H. Köhler. Tsiviilseadustik. Üldosa. Tallinn: Juura 1998, lk 94, änr 9.

²⁹ H. Fleischer, W. Goette. Münchener Kommentar zum GmbHG. Verlag C.H. Beck München. 2. Auflage 2016. – Drescher. § 47, Rn 10.

³⁰ Vt nt RKTko nr 3-2-1-81-15, p 16; RKTko nr 3-2-1-72-13, p 21; RKTko nr 3-2-1-157-10, p 12; RKTko nr 3-2-1-38-06, p 10)

³¹ RKTko nr 3-2-1-157-10, p 12. Samas on Riigikohus aga 23. juunil 2013 tsiviilasjas nr 3-2-1-72-13 tehtud otsuse p-s 22 märkinud, et otsuse hilisemal tõlgendamisel ei saa siiski lähtuda enamusosaniku tahtest, vaid lähtuda tuleb siiski otsuse sisust.

³² Näiteks on Saksa õiguskirjanduses märgitud, et tehingu tahtepuuduse tõttu tühistamise alused (nt pettus, eksimus) ei ole otsustele kohaldatavad, sest otsus ei väljenda ühe isiku tahet (H. Fleischer, W. Goette. Münchener Kommentar zum GmbHG. Verlag C.H. Beck München. 2. Auflage 2016. – Drescher. § 47, Rn 9).

³³ K. Saare jt 2015, lk 186, änr 882.

õiguskirjanduses,³⁴ kuid seal on täpsustatud, et mitmepoolseks tehinguks saab osanike otsust pidada siiski juhul, kui tegemist ei ole ühe isiku ühinguga.³⁵

Eesti õigus näeb osanike otsuse tegemiseks ette kolm võimalust:

- 1) ÄS § 170-172¹ järgi koosolekul;
- 2) ÄS § 173 lg-te 1-4 järgi kirjalikku taasesitamist võimaldavad vormis hääletamisega, mille puhul kehtib tulenevalt ÄS § 173 lg-st 2 lisaks üldistele protseduurireeglitele ka otsuse projekti saatmise kohustus (kirjalik hääletamine koosolekut kokkukutsumata);
- 3) ÄS § 173 lg-te 6 ja 7 järgi kirjaliku otsuse tegemisega.

Erinevatest osanike otsuse vastuvõtmise viisidest nähtuvalt saab otsuseid vastu võtta nii suuliselt kui ka kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis hääletades. Protседuurireeglite järgimise kohustust otsuse vastuvõtmise viis ei mõjuta³⁶ ning see on muu hulgas oluline ka vähemusosanike seisukohast, sest neile tuleb igal juhul tagada, et nad saaksid teavet kavandatavatest otsustest, osaleda nende vastuvõtmisel ja anda oma hääle kas otsuse eelnõu poolt või vastu.³⁷

Selleks, et otsus oleks vastu võetud, peab toimuma esmalt hääletamine ja teiseks peab otsus saama piisavalt hääli. Saksa õiguskirjanduses on märgitud, et hääletamistulemuse kindlakstegemiseks tuleb hääled kokku lugeda ja sellest saab järeldada, kas otsus on tehtud või mitte. Hääled loeb kokku koosoleku juhataja ja need kantakse protokollis.³⁸ Sama põhimõte kehtib ka Eesti õiguses, kuigi ÄS-is seda selgelt väljendatud ei ole ja ÄS § 174 lg 1 ning § 299 lg 1 sätestavad üksnes, et otsus on vastu võetud, kui selle poolt antakse üle poole koosolekul esindatud häälest, kui seaduses või põhikirjas ei ole ette nähtud suurema häälteenamuse nõuet. Ka Saksa GmbHG³⁹ § 47 lg 1 ja AktG⁴⁰ § 133 järgi on nn „tavaliste otsuste“ vastuvõtmiseks vajalik saavutada poolthäälteenamus, mis tähendab, et otsuse poolt peab olema antud rohkem hääli kui selle vastu.

³⁴ H. Köhler 1998, lk 94, änr 9; H. Fleischer, W. Goette 2016. – Drescher. § 47, Rn 8.

³⁵ H. Fleischer, W. Goette 2016. – Drescher. § 47, Rn 8.

³⁶ ÄS § 177¹ lg 1 ja § 301 lg 1 p 4 kohaselt on koosoleku kokkukutsumise või otsuse tegemise oluliste reeglite rikkumine igal juhul otsuse tühisuse alus.

³⁷ K. Saare jt 2015, lk 186-187, änr 884-886.

³⁸ U. Hüffer, J. Koch. Beck'scher Kurz-Kommentare. Band 53. Aktiengesetz. Verlag C.H. Beck München, 12. Auflage 2016. – Jens Koch. Aktiengesetz § 133, Rn 7.

³⁹ Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung in der im Bundesgesetzblatt Teil III, Gliederungsnummer 4123-1, veröffentlichten bereinigten Fassung, das zuletzt durch Artikel 8 des Gesetzes vom 10. Mai 2016 (BGBl. I S. 1142) geändert worden ist.

⁴⁰ Aktiengesetz vom 6. September 1965 (BGBl. I S. 1089), das zuletzt durch Artikel 5 des Gesetzes vom 10. Mai 2016 (BGBl. I S. 1142) geändert worden ist.

Samamoodi nagu osanike otsus, on ka aktsionäride üldkoosoleku otsus mitmepoolne tehing TsÜS § 67 lg 2 kolmanda lause mõttes. Üldkoosoleku otsus väljendab sisesuhtes aktsiaseltsi kui juriidilise isiku tahet. Sarnaselt osanike otsusele kehtib ka üldkoosoleku otsuse puhul enamuse põhimõte, seega loetakse ka aktsiaseltsi puhul tehing tehtuks ka nende aktsionäride suhtes, kes enamuse otsusega ei nõustunud. Aktsionärid võivad otsuseid vastu võtta kahel viisil: aktsionäride üldkoosolekul ja kirjaliku otsusena. Erinevus võrreldes osaühinguga seisneb selles, et kuna aktsiaselts on suur ja formaliseeritud reeglitele alluv ühing, ei ole seaduses ette nähtud kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis hääletamise võimalust. Siiski saab aktsiaselts oma põhikirjas ette näha, et aktsionäridel on võimalus hääletada kirjalikult enne koosolekut või elektrooniliselt enne koosolekut või koosolekul. Otsuse vastuvõtmine koosolekut kokku kutsumata ja otsuse kirjalikult vormistamine on aktsionäride otsuse tegemisel pigem erandlik juhtum ning seadus näeb ette kaks erandit, mille esinemisel võib otsuse kirjalikult vormistada.⁴¹

Otsuse tegemist Saksa GmbH-s reguleerib GmbHG § 47 ja selle lg 1 kohaselt otsustavad osanikud ühingu puudutavaid küsimusi häälteenamuse alusel tehtud osanike otsustega. Saksa õiguskirjanduse kohaselt toimub osanike otsuse tegemisega osaühingu tahtekujundus.⁴² Osanike otsust on Saksa õiguskirjanduses defineeritud kui osaühingu puudutavas küsimuses saavutatud otsustust, mis omistatakse osaühingule tulenevalt osaühingu kui juriidilise isiku tahtekujunduse (saksa keeles *Willensbildung*) protsessist ja tahtväljendusest (saksa keeles *Willensäußerung*). Otsus ise on hääletamise tulemus, hääletamine aga protsess, mille kaudu otsus saavutab oma koosseisu (saksa keeles *Zustandekommen*). Kui hääli ei anta, siis puudub otsuse koosseis ehk otsust ei olegi tehtud.⁴³ Seejuures teeb Saksa õiguskirjandus vahet positiivsetel ja negatiivsetel otsustel – nn positiivse otsusega on tegemist siis, kui otsuse projekt, mille vastuvõtmist hääletatakse, saavutab vajaliku häälteenamuse, nn negatiivse otsusega on aga tegemist siis, kui otsuse projekt jääb vastu võtmata.⁴⁴ Sarnaseid seisukohti on Saksa õiguskirjanduses väljendatud ka Saksa aktsiaseltsi kohta. Schröer on märkinud, et üldkoosolekul toimunud hääletamise ja häälte kokku lugemise tulemusena tehakse alati mingi otsus ning seetõttu on otsus formaalses mõttes alati vastu võetud – hääletusele pandud ettepanek kas lükatakse tagasi või võetakse vastu. Kui hääled jagunevad võrdselt, jääb otsus vastu võtmata. Seega kaasneb peaaegu iga hääletusega otsus formaalses mõttes ja erandina näeb

⁴¹ K. Saare jt 2015, lk 393, änr 1989-1992. Sellised võimalused on ette nähtud AS § 305 lg-tes 1 ja 2, kuid kuna kumbki neist juhtumitest ei haaku otseselt käesoleva töö teemaga, ei peatuta neil lähemalt.

⁴² H. Fleischer, W. Goette. Münchener Kommentar zum GmbHG. Verlag C.H. Beck München. 2. Auflage 2016. – Drescher. § 47, Rn 1.

⁴³ Samas, Rn 7.

⁴⁴ Samas, Rn 7.

viidatud autor vaid olukorda, kus mitte ükski aktsionär ei hääleta – sel juhul ei saa väita, et üldse mingi otsus oleks tehtud.⁴⁵

Materiaalses mõttes seevastu saab nn positiivseks ja nn negatiivseks otsuseks pidada otsuseid sõltuvalt sellest, kas ettepanek, mis hääletusele pandi, on vastu võetud või mitte ehk tulenevalt sellest, mida otsustati. Kui hääletusele pandud ettepanek sai piisava hulga poolthääli, siis on materiaalses mõttes vastu võetud positiivne otsus, kui aga otsus ei saanud piisavat häälteenamust, siis on tegu materiaalses mõttes negatiivse otsusega. Saksa seadus ei kohusta hääletamiseks esitatavat ettepanekut tingimata formuleerima positiivse lausena, mõeldav on ka näiteks see, et üldkoosolekul pannakse hääletusele küsimus „mitte maksta osanikele dividendi“ ja kui selline otsus vastu võetakse, siis on tegemist materiaalses ehk sisulises mõttes negatiivse otsusega.⁴⁶ Ka Eesti seadused ei näe ette täpsemat korda, kuidas hääletamisele pandavaid küsimusi sõnastama peaks. Seetõttu ei saa välistada negatiivse lausekonstruktsiooniga esitatud otsuse eelnõusid.

Eeltoodud eristamine on oluline ka käesoleva töö seisukohast, kuna eesmärgiks on uurida, kuidas on võimalik saavutada seda, et osanikud või aktsionärid võtaksid vastu teatava sisuga otsuse ja seega on eelkõige vaja kindlaks teha, kuidas oleks mingites küsimustes võimalik vastu võtta nn positiivne otsus. Aktsionäride või osanike jaoks on oluline saavutada mitte lihtsalt hääletamise toimumist, vaid seda, et hääletamise tulemusena võetaks vastu selline otsus, nagu hääletamiskohustus ette näeb.

1.2. Aktsionäri ja osaniku hääli kui tahteavaldus

Töö eesmärke arvestades on oluline avada töö seisukohast olulisemate ja äriühingu otsuse vastuvõtmisega kõige rohkem seonduvate terminite sisu. Keskseim termin on seejuures „hääli“ ja alljärgnevalt ongi analüüsitud selle sisu Eesti õiguses.

TsÜS § 33 lg 1 järgi on hääle andmine juriidilise isiku organi otsuse tegemisel tahteavaldus ja seega on esmalt vajalik selgitada tahteavalduse õiguslikku olemust. Oluline on silmas pidada, et tahteavalduseks loetakse just hääle andmine, mitte otsus ise.

Tahteavaldust on võimalik teha mitmel erineval viisil ja TsÜS § 68 järgi võib tahteavaldus olla otsene, kaudne või vaikides tehtud tahteavaldus. Otsest tahteavaldust on õiguskirjanduses kirjeldatud sellise tahteavalduse liigina, mille korral on tahe otseselt ja vahetult väljendatud

⁴⁵ W. Goette, M. Habersack, S. Kalss. Münchener Kommentar zum AktG. Verlag C.H. Beck München. 4. Auflage 2016. - Schröer, AktG § 133, Rn 5-12.

⁴⁶ Samas, Rn 5-12.

sõnaliselt kas suuliselt või kirjalikult. Kuna otsene tahteavaldus on kõige selgemini mõistetav, on selle tehtuks lugemine praktikas ka kõige selgem ja tekitab kõige vähem vaidlusi. Otsese tahteavalduse andmise kaudu saab tahteavalduse tegija olla kindel, et tahteavalduse saaja saab tegija tahtest aru ning samuti on just otsese tahteavaldusega eelduslikult võimalik saavutada tahteavalduse tegijale soovitud tulemus.⁴⁷

Tulenevalt TsÜS § 67 lg-st 1 on tehing toiming või omavahel seotud toimingute kogum, milles sisaldub kindla õigusliku tagajärje kaasatoomisele suunatud tahteavaldus. Õiguskirjanduses on märgitud, et tahteavalduse kaudu muudetakse isiku privaatautonoomne otsustus – tema tahe – isikule õiguslikult siduvaks, mistõttu võib tahteavaldust pidada tehingu tuumaks.⁴⁸

Saksa õiguses on tahteavaldusega seonduv küll põhjalikult reguleeritud,⁴⁹ kuid ka Saksa õigus ei sisalda otseselt tahteavalduse määratlust. Küll aga selgitatakse Saksa erialakirjanduses sarnaselt Eesti õiguskirjandusega, et eraõiguslikes suhetes on isikutel õigus omavahelisi suhteid kujundada oma äranägemise järgi ja selleks vahendiks, kuidas neid eraõiguslikke suhteid kujundada, on eelkõige tehing, mis saab võimalikuks siis, kui isikud väljendavad tahet saavutada teatud õiguslikke tagajärgi.⁵⁰ Saksa õiguskirjanduses on tahteavaldust peetud üheks eraõiguse põhimõisteks ja tahteavaldust on defineeritud tahet avaldava isiku soovina avaldada teatud eluliste suhetele mõju, täpsemalt kujundada endaga seotud õigussuhteid.⁵¹ Samuti on tahteavaldust Saksa õiguskirjanduses nimetatud isiku tahte selliseks väljenduseks, mis on vahetult suunatud eraõiguslike tagajärgede saavutamisele.⁵² Ka Saksa õiguskirjanduses on märgitud, et otsese tahteavalduse võib teha kas suuliselt (sõnaliselt), kirjalikult või elektrooniliste vahendite abil,⁵³ mh viitab otsesele tahteavaldusele näiteks see, kui isik väljendab: „käesolevaga avaldan soovi...“ või vastab näiteks talle esitatud pakkumusele „Nõus“.⁵⁴ Kaudset tahteavaldust on aga peetud selliseks käitumiseks, mis eraldiseisvana küll ei sisalda otsest tahteväljendust, kuid mida asjaolusid arvestades saab konkreetsel juhul siiski

⁴⁷ P. Varul jt. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2010. – K. Saare. § 68, kumm 3.2.

⁴⁸ P. Varul. Tahteavaldus ja selle tegemine. – Juridica 2010, nr 7, lk 497; L. Hallik. Tahteavaldus tsiviilõiguses. Magistritöö. Tartu, 2005, lk 27-32.

⁴⁹ Tahteavaldusega seonduvat reguleerivad sätted sisalduvad BGB §-des 116-144.

⁵⁰ H. G. Bamberger, H. Roth (Hrsg). Beck'scher Online-Kommentar BGB. 41. Edition. Stand 1.11.2016. – Wendtland, § 133, Rn 1.

⁵¹ J. Neuner. Was ist eine Willenserklärung. – Juristische Schulung 2007, Heft 10, S 881.

⁵² S. Lange. Die Willenserklärung. – Juristische Arbeitsblätter 2007, Heft 10, S 687.

⁵³ H. G. Bamberger, H. Roth (Hrsg). Beck'scher Online-Kommentar BGB. 41. Edition. Stand 1.11.2016. – Wendtland, § 133, Rn 8.

⁵⁴ Münchener Kommentar zum BGB. 7. Auflage 2015. – Armbrüster, Vorbemerkung (Vor § 116), Rn 6.

selgeks tahteväljenduseks pidada.⁵⁵ Ka Eesti õiguskirjanduses on leitud, et konkludentne tahteavaldus kujutab endast eelkõige olukorda, kus isik ei avalda otseselt tahet tuua kaasa õiguslikud tagajärjed, vaid seda võib tema käitumisest välja lugeda. Seetõttu on leitud, et näiteks peanoogutust tuleks lugeda sõnaselgeks ehk otseseks tahteavalduseks ja pearaputust seega vastavalt eitavaks sõnaselgeks tahteavalduseks.⁵⁶

Hääl, nagu iga teinegi tahteavaldus, loetakse antuks, kui seda on kindlal viisil väljendatud ja hääl antakse hääletamisel (otsuse tegemisel).⁵⁷ Hääleõigus tuleneb kapitaliühingutes osalusest⁵⁸ ning kui osaühingu osa ja aktsiaseltsi aktsia on mitme isiku ühises omandis, siis võivad osalusest tulenevaid õigusi osanikud või aktsionärid teostada ÄS § 165 lg 1 ja § 286 lg 1 järgi ainult ühiselt.⁵⁹ Erandina näeb ÄS § 165 lg 1 ette, et ühisest osalusest tulenevate õiguste teostamise õigus ei kehti osaühingu suhtes, kui osa ühisest kuuluvusest ei ole osaühingule teatatud. Sama näeb aktsiaseltsi kohta ette ÄS § 286 lg 1. Koosoleku kokkukutsumise ja koosolekule ilmumise arvestamise kohta näevad ÄS § 172 lg-d 4 ja 5 ette, et kui osa kuulub mitmele isikule ühiselt ja osanikud ei ole määranud endale osast tulenevate õiguste teostamiseks ühist esindajat, loetakse osanike koosoleku kokkukutsumise teade saadetuks kõigile osa ühiselt omavatele isikutele ka juhul, kui see on saadetud üksnes neile osanikele, kes on osanikena kantud osanike nimekirja. Kui osaühing teab või peab teadma, et kõik isikud, kellele osa kuulub, ei ole osanike nimekirja kantud, tuleb teade saata kõigile isikutele. Kui teade on saadetud kõigile osanikele ja koosolekul osaleb ainult üks neist, eeldatakse, et kohal oleval osanikul on õigus esindada teisi ühisosanikke. See ei kehti, kui otsus võetakse vastu koosolekut kokkukutsumata.

Hääle andmist peetakse ka Saksa õiguses tahteavalduse tegemiseks ja sellele kohalduvad üldjoontes samad põhimõtted nagu muudele tahteavaldustele.⁶⁰ Hääletamise kõige üldisemad põhimõtted tulenevad Saksa kaubandusseadustiku (*Handelsgesetzbuch*)⁶¹ §-st 119. Saksa

⁵⁵ H. G. Bamberger, H. Roth 1.11.2016. – Wendtland, § 133, Rn 8.

⁵⁶ L. Hallik. Tahteavaldus tsiviilõiguses. Magistritöö. Tartu, 2005, lk 52.

⁵⁷ P. Varul jt. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2010. – K. Saare. § 33, komm 3.2.

⁵⁸ ÄS § 169 lg 2 sätestab, et osa iga 1 euro annab ühe hääle, kui põhikirjaga ei ole ette nähtud teisiti. ÄS § 226 sätestab, et aktsia annab aktsionärile õiguse osaleda aktsionäride üldkoosolekul ja ÄS § 236 lg 1 kohaselt annab iga aktsia hääleõiguse, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti.

⁵⁹ P. Varul jt 2010. – K. Saare. § 33, komm 3.2.

⁶⁰ K. Schmidt (Hrsg). Münchener Kommentar zum Handelsgesetzbuch. 4. Auflage 2016. Verlag C.H. Beck München – Enzinger. § 119, Rn 14.

⁶¹ Handelsgesetzbuch in der im Bundesgesetzblatt Teil III, Gliederungsnummer 4100-1, veröffentlichten bereinigten Fassung, das durch Artikel 5 des Gesetzes vom 5. Juli 2016 (BGBl. I S. 1578) geändert worden ist.

õiguskirjanduses on hääle ja otsuse vahetuse selgitatud selliselt, et otsus on otsustus, mille ühingu osanikud või aktsionärid kogumina teevad hääletusele pandud ettepaneku või eelnõu kohta. Hääle on osaniku või aktsionäri tahteavaldus, millega ta väljendab, kas ta hääletab selle ettepaneku poolt või vastu.⁶² Muu hulgas on Saksa õiguskirjanduses diskuteeritud selle üle, kuidas ja millisel alusel saab lugeda kehtivaks alaealise poolt hääleõiguse teostamist,⁶³ samuti selle üle, millistel tingimustel on võimalik juba antud häält tagasi võtta.⁶⁴

Nagu ka teiste tahteavalduste tegemisel, on hääle andmine ehk hääletamine võimalik eelkõige otsese tahteavaldusega. Küsida võib, kas hääle saab anda lisaks otsesele tahteavaldusele ka kaudse tahteavaldusega. Kaudne tahteavaldus väljendub teos, millest võib järeldada isiku soovi tuua kaasa teatud õiguslik tagajärg (TsÜS § 68 lg 3). Osanike ja aktsionäride üldkoosoleku otsuse tegemiseks, otsuse vormistamiseks ja seega ka hääletamiseks on äriseadustikus kindlad reeglid, millest võiks järeldada, et osanik või aktsionär peavad oma tahet selgelt avaldama. Õiguskirjanduses on märgitud, et kui hääle antakse osanike koosolekul, siis on tegemist tahteavalduse tegemisega kohalviibijale TsÜS § 69 lg 2 esimese lause mõttes⁶⁵, täpsustamata siiski, kas tegemist on otsese või kaudse tahteavaldusega. Samas on õiguskirjanduses leitud, et hääle andmise ehk hääletamise täpsemat korda saab ühing oma põhikirjaga ise reguleerida ja näha näiteks ette, et hääletamine toimub käe tõstmisega või ka näiteks seda, et hääletamine toimub kirjalikult. Lisaks saab põhikirjas sätestada, et hääle saab edastada ka kirjalikult enne koosolekut (ÄS § 170 lg 5) ja elektrooniliselt kas enne koosolekut või koosoleku ajal (ÄS § 170¹ lg 1).⁶⁶ Ka Saksa õiguskirjanduse kohaselt võib hääletamise kord olla kehtestatud põhikirjaga, aga ka näiteks koosoleku kodukorraga. Sageli on Saksa aktsiaseltside põhikirjades aga märgitud, et hääletamise viisi määrab koosoleku juhataja ja sel juhul on osanikud või aktsionärid juhataja otsusega seotud ega saa valitud hääletamisviisist kõrvale kalduda.⁶⁷ Praktikas ongi Saksamaa suurte börsiaktiaseltside põhikirjades levinud hääletamise korra

⁶² K. Schmidt (Hrsg) 2016. – Enzinger. § 119, Rn 7.

⁶³ J. W. Flume Der minderjährige Gesellschafter: Ein Beitrag zur Zusammenführung von Beschlussdogmatik und Minderjährigenrecht Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht. 2014, Heft 1, S 17-22.

⁶⁴ Isikuühingute puhul on tahteavalduse tagasivõtmise võimalust pigem jaatatud (vt K. Schmidt (Hrsg) 2016. – Enzinger, § 119 Rn 15), kapitaliühingutes aga pigem seatud kahtluse alla (vt W. Hölters (Hrsg). Aktiengesetz. Kommentar. Verlag C. H. Beck/ Verlag Franz Vahlen München 2014 Hirschmann, Hölters § 133, Rn 20).

⁶⁵ K. Saare jt 2015, lk 198, änr 956.

⁶⁶ K. Saare jt 2015, lk 199, änr 959.

⁶⁷ W. Goette, M. Habersack, S. Kalss. Münchener Kommentar zum AktG. Verlag C.H. Beck München. 3. Auflage 2013. – Schröder, § 134, Rn 80.

määramise õiguse andmine koosoleku juhatajale, sest see võimaldab valida hääletamisviisi paindlikumalt ja sõltuvalt vajadusest.⁶⁸

Eelnevast tulenevalt võib püstitada küsimuse, kas olukorras, kus osanik või aktsionär hääletab näiteks käe tõstmisega, on tegu otsese või kaudse tahteavaldusega. Ühtpidi võiks väita, et tegu on kaudse tahteavaldusega, sest soovi hääletada mingi otsuse poolt väljendatakse mitte sõnaliselt, vaid teoga, kuid kui lähtuda sellest, et konkludentse tahteavalduse korral ei toimu tahte avaldamine otseselt, vaid seda võib üksnes asjaolusid arvestades tahet avaldava isiku käitumisest välja lugeda, siis on käe tõstmine hääletamisel pigem sarnane peanoogutusega, mis on küll tegu, kuid mida on õiguskirjanduses siiski loetud otseseks tahteavalduseks. Selge on see, et kui osanik või aktsionär hääletab kirjalikult, on tegu otsese tahteavaldusega, sest kirjalikul hääletamisel on täidetud otsese tahteavalduse tunnused (selgelt väljendatud ja kirja pandud soov hääletada teatud viisil).

TsÜS § 68 lg 4 võimaldab iseenesest teha tahteavalduse ka vaikimise või tegevusetusega. Vaikimist või tegevusetust loetakse tahteavalduseks, kui vaikimise või tegevusetuse lugemine tahteavalduseks tuleneb seadusest, isikute kokkuleppest või nendevahelisest praktikast. Kuna hääle võib anda nii otsuse poolt kui ka selle vastu, siis võib asuda seisukohale, et vaikimise või tegevusetusega saab üldjuhul hääletada otsuse vastu, mitte aga selle poolt. Nii näiteks võib osanike otsuse võtta vastu ka koosolekut kokku kutsumata, hääletades kirjalikult taasesitatavas vormis.⁶⁹ Sel juhul saadab juhatus ÄS § 173 lg 2 kohaselt otsuse eelnõu kõigile osanikele, määrates tähtaja, mille jooksul iga osanik peab samas vormis oma seisukoha edastama. Kui osanik ei teata juhatuse määratud tähtaja jooksul, kas ta on otsuse poolt või vastu, loetakse, et ta hääletab otsuse vastu. Sel juhul saab osaniku vaikimist (tegevusetust ehk oma hääle andmisest mitteteatamist) lugeda vastuhääle andmiseks. Seega põhimõtteliselt on võimalik otsuse vastu hääletada ka vaikides ja TsÜS § 68 lg 4 mõttes tuleneb antud juhul hääle kui tahteavalduse antuks lugemise võimalus seadusest. Sama kehtib ka siis, kui otsus tehakse osanike koosolekul ja osanik ei võta hääletamisest osa. Kuna hääletamisel on oluline see, kui palju anti hääli otsuse poolt, siis saab hääletamata jätmist sisuliselt samuti vastuhääleks lugeda.⁷⁰ Hääletusele pandud otsuse eelnõu poolt saab üldjuhul hääletada otsese tahteavaldusega. Samuti saab otsese tahteavaldusega hääletada eelnõu vastu. Seda juhul, kui

⁶⁸ K. von der Linden. Wer entscheidet über die Form der Stimmrechtsausübung in der Hauptversammlung? - NZG 2012, S 931.

⁶⁹ Kuigi ÄS § 173 lg 2 näeb ette kirjalikku taasesitamist võimaldava vormi, on tegemist miinimumnõudega. See tähendab, et hääletamine võib toimuda ka tavalise kirja saatmise teel.

⁷⁰ Vt ka H. Fleischer, W. Goette 2016. – Drescher. § 47, Rn 46. On olemas ka seda tüüpi otsuseid, kus vastuhäälel tähendus puudub, näiteks isikuvalimistel vastu võetud otsused (ÄS § 174 lg 3).

osanik või aktsionär selgelt väljendab, näiteks kirjalikul hääletamisel või ka käe tõstmisega, et ta hääletab otsuse vastu. Kuna kapitaliühingutes võetakse otsused vastu poolthäälteenamusega, mis tähendab, et hääletamistulemuste kindlakstegemiseks loetakse poolthääli, siis on ka hääletamata jätmine vastuhääl. Seejuures tuleb silmas pidada, et kui osanik või aktsionär koosolekule ei ilmu, siis ei ole tegemist vastuhääle andmisega ja mitte ilmunud aktsionäri või osaniku häält saab arvesse võtta ainult kvoorumi kindlaksmääramisel.

Seejuures on selle hindamisel, kas osanikud või aktsionärid on hääletades täitnud hääletamiskohustust, oluline teha vahet sellel, milline otsuse eelnõu hääletusele pandud on. Kui aktsiaseltsil on kohustus maksta eelisaktsia omanikule dividendi ja hääletusele pannakse eelnõu, millega kavandatakse võtta vastu otsus maksta dividendi, siis peavad aktsionärid selleks, et neid saaks lugeda seaduses sätestatud hääletamiskohustust järginuks, hääletama sellise otsuse eelnõu poolt. Kui nad hääletavad otsuse vastu või ei hääleta üldse, siis on nad rikkunud oma hääletamiskohustust. Kui aga hääletamisele pannakse otsuse eelnõu, millega kavandatakse võtta vastu otsus mitte maksta dividendi, siis peavad aktsionärid hääletama sellise otsuse eelnõu vastu. Kui nad hääletavad sellise otsuse eelnõu poolt, on nad rikkunud seadusest tulenevat hääletamiskohustust.

1.3. Hääle kui tahteavalduse asendamine kohtulahendiga TsÜS § 68 lg 5 alusel

Lisaks eespool kirjeldatud juhtudele, kus isik (sh osanik või aktsionär) teeb tahteavalduse (hääletab) ise, näeb seadus ette ka võimaluse, kus isik tahteavaldust ei tee, kuid kus siiski loetakse, et ta on selle teinud. TsÜS § 68 lg 5 sätestab, et kui isik on kohustatud tegema kindla sisuga tahteavalduse, asendab tahteavaldust jõustunud või viivitamata täitmisele kuuluv kohtulahend, millega isikut kohustatakse sellist tahteavaldust andma.

Viies lõige lisati TsÜS §-le 68 2003. aastal. Muudatuse sisse viinud seaduse eelnõu⁷¹ seletuskirjas põhjendati uue sätte lisamist praktikas tekkinud vaidlustega küsimuses, kas ja millisele materiaaloiguslikule normile tuginedes võiks kohtuotsus asendada isiku tahteavaldust. Seletuskirjas märgiti, et kuigi protsessuaalselt on võimalik tahteavalduse tegemist ka hageda ning paluda, et kohus tuvastaks, et isikul on kohustus anda tahteavaldus, ei ole seaduses seni ühtegi materiaaloigusnormi, mis täpsustaks sellise kohtulahendi materiaaloiguslikke tagajärgi. Õiguskirjanduses on märgitud, et sellise normi eesmärk on õiguskäibe kaitse tagamine, et

⁷¹ Võlaõigusseaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise seadus 85 SE (koos seletuskirjaga). Arvutivõrgus: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/10a94366-f067-371c-bc92-96c797ca0726/V%C3%B5la%C3%B5igusseaduse%20ja%20sellega%20seonduvate%20seaduste%20muutmise%20seadus/>.

kuidagi oleks siiski võimalik saavutada see, et isiku, kes peab tahteavalduse andma, kuid keeldub seda tegemast, saaks lugeda tahteavalduse teinuks.⁷²

Saksa materiaaloiguses TsÜS § 68 lg 5 sarnast normi ei ole ja võimalus asendada tahteavaldus kohtuotsusega on reguleeritud üksnes menetlusõiguses. Nimelt näeb *Zivilprozessordnung*⁷³ (ZPO) § 894, mille pealkiri on „tahteavalduse andmise fiktsioon“, esimene lause ette, et kui võlgnikku on kohtuotsusega kohustatud andma tahteavaldust, siis kehtib tahteavaldus antuna alates lahendi jõustumisest. Seega on normi eesmärk täitemenetluse võimaldamine eespool kirjeldatud eriolukorras.

Saksa õiguskirjanduses on märgitud, et tahteavalduse asendamine on põhimõtteliselt võimalik väga erinevates olukordades, kusjuures tähendust ei ole sellel, kas tahteavalduse suhtes kehtib mingi vorminõue.⁷⁴ Jõustunud kohtulahendis väljendatud tahteavaldus kehtib sellises vormis, nagu vastava tahteavalduse jaoks vajalik.⁷⁵ Oluline ei ole ka isik, kes on kohustatud tahteavaldust andma. Samuti on leitud, et tahteavaldus, mida kohtulahendiga saab asendada, võib olla ka selline tahteavaldus, mis on osa mitmepoolsest tehingust.⁷⁶ Siiski on selleks, et niisugune fiktsioonina ja kindlaksmääratud isikule suunatud tahteavaldus jõustuks, vajalik, et selle oleks kätte saanud isik, kellele see suunatud on (TsÜS § 69 lg 1 esimese lause kohaselt tuleb kindlale isikule (tahteavalduse saajale) suunatud ehk kättesaamist vajav tahteavaldus tegija poolt väljendada ja see muutub kehtivaks kättesaamisega).⁷⁷

Selleks, et isiku tahteavaldust oleks võimalik kohtulahendiga asendada, peavad olema täidetud TsÜS § 68 lg-s 5 kirjeldatud eeldused:

1. Isikul peab olema kohustus tahteavaldus teha. See tähendab, et tahteavalduse tegemine ei saa olla vabatahtlik, vaid kohustus peab kusagilt tulenema, näiteks võib isikut selleks kohustada seadus, aga ka äriühingu põhikiri või hääletamiskokkulepe;

⁷² L. Hallik 2005, lk 62.

⁷³ Zivilprozessordnung in der Fassung der Bekanntmachung vom 5. Dezember 2005 (BGBl. I S. 3202; 2006 I S.431; 2007 I S. 1781), die zuletzt durch Artikel 3 des Gesetzes vom 21. November 2016 (BGBl. I S. 2591) geändert worden ist.

⁷⁴ T. Rauscher, W. Krüger (Hrsg) Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz und Nebengesetzen. Verlag C.H. Beck München 2013. – Gruber, § 894, Rn 2

⁷⁵ H.-J. Musielak, W. Voit (Hrsg). Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz. 13. Auflage. Verlag Franz Vahlen München 2016. – Lackmann, § 894, Rn 11.

⁷⁶ Näitena on toodud lepingu sõlmimiseks antud nõustumus, omandi üleandmise tahteavaldus, erinevad nõusolekud (näiteks lepingu muutmise nõusolek). Samuti on tahteavalduse asendamist selle sätte alusel peetud võimalikuks tehinguga sarnastes olukordades, näiteks teatud liiki tsiviilkohtumenetluslike avalduste puhul. Vt T. Rauscher, W. Krüger (Hrsg) 2013. – Gruber, § 894, Rn 2-3.

⁷⁷ H.-J. Musielak, W. Voit (Hrsg) 2016. – Lackmann, § 894, Rn 12.

2. Tahteavaldusel peab olema kindel sisu. See kindel sisu peab tulenema näiteks seadusest või äriühingu põhikirjast. Sisu ei saa olla abstraktne, vaid peab olema piisavalt selge, et kohtul oleks võimalik tuvastada, kas tahteavalduse asendamise eeldused on täidetud;
3. Kohtuotsus peab isikut kohustama tahteavaldust andma, kuid esitada tuleb sooritus-, mitte kohustamishagi.

Eeltoodust tuleb järeldada, et hääle andmise kui tahteavalduse asendamiseks kohtulahendiga peavad olema täidetud järgmised eeldused:

1. Osanikul või aktsionäril peab tulenevalt seadusest, ühingu põhikirjast või hääletamiskokkuleppes olema kohustus hääletada teatud viisil;
2. Osaniku või aktsionäri hääle andmisel peab olema kindel sisu ehk peab olema arusaadav, et hääletatakse mingi kindla sisuga otsuse poolt;
3. Kohtuotsusega kohustatakse kindlaksmääratud osanikku või aktsionäri tulevikus hääletamisele pandava otsuse suhtes teataval viisil hääletama.

2. Osaniku või aktsionäri kohustus hääletada teatud viisil

2.1. Üldist

Eelnevalt on töös jõutud järeldusele, et TsÜS § 68 lg 5 alusel tahteavalduse asendamiseks peab esmalt olema osanikul või aktsionäril kohustus teataval viisil hääletada. Kui rääkida hääletamiskohustusest, siis on võimalik eristada üldist hääletamiskohustust ehk kohustust otsuste tegemisel seisukoht võtta ja seda väljendada ning osaniku või aktsionäri kohustust hääletada kindlal viisil ehk teatud otsuse vastuvõtmise poolt või negatiivse otsuse puhul selle vastu. Saksa õiguskirjanduses on märgitud, et hääleõigus ei ole selline õigus, mida osanik või aktsionär teostaks ainult oma isiklike huvide saavutamiseks. Lõpptulemusena on hääleõiguse teostamine suunatud teatud üldisemale, ühingu jaoks olulise tulemuse saavutamisele. Sellepärast on leitud, et osanikel ja aktsionäridel on tulenevalt otsuste vastuvõtmisele kaasaaitamise kohustusest kohustus võtta hääletamisest osa. See ei tähenda aga tingimata, et osanikel ja aktsionäridel oleks absoluutne kohustus alati otsuse poolt hääletada, kuid neil on siiski üldine kohustus vähemalt aidata kaasa otsuse ühel või teisel viisil tegemisele.⁷⁸ Kuna käesoleva töö eesmärgiks on uurida eelkõige seda, millal on osanikul või aktsionäril selge kohustus teataval viisil hääletada, siis on alljärgnevalt analüüsitud, millised võivad TsÜS § 68 lg 5 tähenduses olla need olukorrad, kus osanik või aktsionär on kohustatud teatud viisil hääletama.

Võlaõiguse üks keskseid mõisteid on „kohustus“. VÕS § 2 esimese lõike järgi on võlasuhe õigussuhe, millest tuleneb ühe isiku (võlgniku) kohustus teha teise isiku kasuks teatud tegu või jätta see tegemata ning teise isiku (võlausaldaja) õigus nõuda võlgnikult kohustuse täitmist. Võlasuhte sisuks kohustusena on ühe või mitme soorituse tegemine, kusjuures soorituse tegemist tuleb mõista kõige laiemas tähenduses.⁷⁹

Kuna tahteavalduse andmiseks kohustamise nõude rahuldamise üheks eelduseks on kohustus teatud viisil hääletada, siis tähendab see seda, et osanikul või aktsionäril peab selline kohustus olema kas tulenevalt seadusest, põhikirjast või hääletamiskokkuleppest. Seejuures võib töö autori arvates seadusest tulenevate kohustuste puhul eristada konkreetsest seadusesättest tulenevat kohustust teatud viisil hääletada ja õiguse üldpõhimõttest tulenevat kohustust teatud viisil hääletada. Konkreetsest seadusesättest tulenev kohustus võib tähendada eelkõige seda, et seadus näeb mingis küsimuses ette teatud kindla otsuse kohustusliku vastuvõtmise.

⁷⁸ A. Baumbach, K. J. Hopt (u A). *Handelsgesetzbuch. Beck'scher Kurzkommentare. Band 9. Auflage 2016*, C.H. Beck. – M. Roth. § 119, Rn 5-6

⁷⁹ P. Varul jt 2016. – I. Kull. § 2, komm 4.1.1.

Teiseks võivad osanikud või aktsionärid olla leppinud äriühingu põhikirjas kokku kohustuses teatud viisil hääletada. Lisaks põhikirjale võivad osanikud või aktsionärid või osa nendest olla omavahel sõlminud ka lepingu, millega nähakse ette hääletamine teatud viisil või mingi otsuse vastuvõtmise kohustus. Selleks, et teha kindlaks TsÜS § 68 lg 5 esimese eelduse sisuline kohaldamisala, on neid juhtumeid alljärgnevalt lähemalt analüüsitud.

2.2. Seadusest tulenev kohustus

2.2.1. Konkreetsest seaduse sätestest tulenev kohustus

Kõige kindlamalt võib väita, et osanikul või aktsionäril on kohustus teatud otsuse poolt hääletada nendel juhtudel, kus seadus näeb selgelt ette osaniku või aktsionäri kohustuse teatud viisil hääletada. See võib tähendada ka seda, et seadus näeb teatud olukorras äriühingule ette kohustuse võtta vastu teatud otsus. Järgnevalt analüüsitakse, millised on seadusest tulenevad hääletamiskohustuse juhtumid ja millised on selliste juhtumite eeldused. Juhtumiteks, kus osanikul või aktsionäril on seadusest tulenev kohustus teatud viisil hääletada, on eelisaktsia omanikele dividendi maksmine ja majandusaasta aruande kinnitamine. Alljärgnevalt on neid olukordi analüüsitud.

Üheks juhtumiks, kus kohustus hääletada tuleneb seadusest, on aktsiaseltsi puhul olukord, kus aktsiaselts on lasknud välja eelisaktsiaid. Eelisaktsia on aktsia, mis annab eesõiguse dividendi saamisel ja aktsiaseltsi lõpetamisel alles jääva vara jaotamisel (ÄS § 237 lg 1).⁸⁰ Eelisaktsia omanikul on kõik aktsionäriõigused, v.a hääleõigus. ÄS § 238 lg 1 reguleerib eelisaktsiatest tuleneva dividendi maksmist. Nimelt näeb see säte ette, et eelisaktsia omanikule makstakse dividend välja enne dividendi väljamaksmist teistele aktsionäridele.

Igasuguse dividendinõude tekkimise õiguslik alus on üldkoosoleku otsus, millega on otsustatud maksta dividendi. Tegemist on tavalise võlaõigusliku täitmisenõudega võlaõigusseaduse⁸¹ (VÕS) § 108 tähenduses.⁸² Seega eeldab dividendinõude esitamine alati aktsionäride üldkoosoleku või osanike otsust. Ka Riigikohus on 10. veebruari 2004. a otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-16-04 punktis 15 leidnud, et vaid juhul, kui üldkoosolek otsustab aktsionäridele dividendi maksta, tekib iga aktsionäri ja ühingu vahel võlasuhe, mille täitmist aktsionär saab nõuda.⁸³

⁸⁰ K. Saare jt 2015, lk 338, änr 1688.

⁸¹ Võlaõigusseadus. - RT I 2001, 81, 487 ... RT I, 11.03.2016, 2.

⁸² K. Saare jt 2015, lk 246, änr 1216.

⁸³ RKTKo nr 3-2-1-16-14, p 15.

Kasumi jaotamise ja dividendi maksmise otsus võetakse vastu lihthäälteenamusega (eeldusel, et aktsiaseltsi põhikirjas ei ole sätestatud suurema häälteenamuse nõuet). Seega on õigus otsustada selle üle, kas dividendi maksta või mitte, enamusel, ja Riigikohtu seisukoha järgi ei saa vähemus nõuda, et enamus võtaks vastu otsuse dividendi maksta. Lahendis nr 3-2-1-89-14 on Riigikohus väljendanud seisukohta, et vähemusaktsionär ei saa nõuda, et enamusaktsionärid hääletaksid dividendi maksmise otsuse poolt. Riigikohus rõhutas, et üldkoosoleku otsus on ÄS § 299 lg 1 esimese lause järgi vastu võetud vaid siis, kui selle poolt on antud üle poole üldkoosolekul esindatud häälest, kui seaduse või põhikirjaga ei ole ette nähtud suurema häälteenamuse nõuet. Nagu igasuguse dividendi maksmise otsustamine, nii kehtib ka eelisaktisia omanikele dividendi väljamaksmisel ÄS § 279, mille esimese lõike kohaselt on aktsionäril õigus nõuda üldkoosoleku otsusega ettenähtud dividendi väljamaksmist.

Kui tegemist on eelisaktisiatega, siis, erinevalt tavalistest aktsiatest, on kasumi olemasolu korral aktsiaseltsil kohustus eelisaktisia omanikele dividendi maksta. Väljamaksmise aluseks peab aga samamoodi olema üldkoosoleku otsus. Kuna eelisaktisiate omanikel ei ole tulenevalt ÄS § 237 lg 1 teisest lausest üldjuhul hääleõigust,⁸⁴ siis ei saa nemad otsuse vastuvõtmist mitte kuidagi mõjutada. Järelikult peaks eelisaktisia omanike õiguste efektiivseks kaitseks olema võimalus kohustada ühingu kuidagi dividendi maksmise otsust vastu võtma. Kuna hääle on tahteavaldus ja otsus kujuneb tahteavalduste kogumina vastavalt häälteenamusele, siis tähendab see lõppastmes ka hääleõiguslike aktsionäride kohustust hääletada teatud viisil ehk otsustada eelisaktisia omanikule dividendi maksmine.⁸⁵

Küsida võib, kas äriseadustik näeb ette veel mingeid juhtumeid, kus osanikud või aktsionärid on selgesõnaliselt kohustatud võtma vastu teatud sisuga otsuse. ÄS § 179 lg 3 esimese lause järgi otsustavad majandusaasta aruande kinnitamise osanikud. Sama paragrahvi neljanda lõike esimese lause järgi peab juhatuse esitama kinnitatud majandusaasta aruande äriregistrile kuue kuu jooksul alates majandusaasta lõppemisest. Kui aastaaruannet ei õnnestu mingil põhjusel kinnitada ja ei ole võimalik seda ka registripidajale esitada, siis rikub ühingu registripidajale andmete esitamise kohustust. ÄS § 71 lg 1 järgi võib registripidaja ettevõtjat ja kõiki andmete esitamiseks kohustatud isikuid trahvida seaduses ettenähtud andmete esitamata jätmise või valeandmete esitamise korral tsiviilkohtumenetluse seadustikus ettenähtud korras, sõltumata

⁸⁴ Tuleb silmas pidada, et ÄS § 237 lg 3 järgi võib põhikirjaga olla siiski ette nähtud, et eelisaktisia annab hääle teatud otsuste vastuvõtmisel. Lisaks näeb ÄS § 239 lg 1 esimene lause ette, et kui eelisaktisia omajale ei ole kahe majandusaasta jooksul dividendi täielikult välja makstud, omandab eelisaktisia omaja hääleõiguse.

⁸⁵ Kuigi eelnev puudutas aktsiaseltsi õiguslikku vormi, millele on omane eelisaktisiate väljalaskmise võimalus, võib samalaadne kohustus dividendi maksta töö autori arvates olla olemas ka osaühingu vormis. Sel juhul saab see tuleneda põhikirjast.

sellest, kas need andmed kuuluvad registrisse kandmisele või mitte. Erialakirjanduses on avaldatud seisukohta, et registripidaja kontrolliõigus majandusaasta aruannete esitamise üle on ilmselt kõige intensiivsem kontrolliõiguse väljendus, kuna ÄS § 60 lg 1 näeb ette, et kui aruandekohustuslik isik ei ole registripidajale seaduses sätestatud tähtaja möödumisest alates kuue kuu jooksul esitanud nõutavat majandusaasta aruannet, kohustab registripidaja teda registrist kustutamise hoiatusel esitama majandusaasta aruande määratud tähtaja jooksul, mis peab olema vähemalt kuus kuud. Kui seda tähtaegselt ei tehta, võib registripidaja avaldada väljaandes Ametlikud Teadaanded teate majandusaasta aruande esitamata jätmise kohta ning kutsuda äriühingu võlausaldajaid üles teatama oma nõuetest äriühingu vastu ja taotlema likvideerimismenetluse läbiviimist kuue kuu jooksul alates teate avaldamisest.⁸⁶ Sellise menetluse lõpptulemusena võib ühingu ähvardada sundlõpetamine ja sundlõpetatud ühing kaotab igasuguse võimaluse oma tegevust jätkata.⁸⁷

Seega võib registripidaja järelevalve tulemusena sellise äriühingu, mis ei suuda esitada registripidajale kinnitatud majandusaasta aruannet, lõpuks registrist kustutada. Niisugune õiguslik tagajärg on ühingu jaoks äärmiselt negatiivne⁸⁸ ja seega võiks töö autori arvates järeldada, et osaühingu osanikel ja aktsiaseltsi aktsionäridel on seadusest tulenev kohustus kinnitada majandusaasta aruanne, kui see on nõuetekohaselt koostatud ja nõuetekohaselt kinnitamiseks esitatud, mis tähendab kohustust hääletada majandusaasta aruande otsuse kinnitamise otsuse poolt.

Olemuslikult teistsuguseks tuleb aga pidada olukorda, kus osaühingu juhatuse liikmed on tekitanud ühingule kahju. ÄS § 168 lg 1 p 10 kohaselt on osanike pädevuses juhatuse liikmega õigusliku vaidluse pidamise otsustamine. Kahju tekitamine on ühingu jaoks ka negatiivne tagajärg, kuid see ei too iseenesest kaasa ühingu lõpetamist. Lisaks ei ole erinevalt majandusaasta aruande esitamise nõudest kahju hüvitamise nõude kohta seaduses sätet, millest tulenevalt oleks ühing kohustatud juhatuse liikme vastu sellist nõuet esitama. Küll aga peab ühing ÄS § 179 lg 4 järgi peab majandusaasta aruande esitama äriregistrile kuue kuu jooksul alates majandusaasta lõppemisest.

Kuigi äriseadustikus on kirjeldatud mitmeid olukordi, kus osanikel võib olla kohustus anda teatud toimingute tegemiseks oma nõusolek, ei ole nende juhtumite puhul tegemist kohustusega

⁸⁶ K. Saare jt 2015, lk 67-68, änr 248-249.

⁸⁷ RKTkm nr 3-2-1-27-08, p 10.

⁸⁸ Riigikohus on 11. detsembri 2012. a otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-153-12 p-s 10 samuti märkinud, et äriühingu sundlõpetamine on äärmuslik abinõu ja ühingu jaoks negatiivsete õiguslike tagajärgedega.

hääletada teatud viisil. Kuigi ka nõusoleku avaldamine on oma olemuselt tahteavalduse tegemine, ei kujuta nõusoleku andmine endast hääletamist äriühingu otsuse tegemisel. Näiteks võib osanike nõusolekut vajada osa võõrandamine (ÄS § 149 lg 3 ja § 152 lg 2).⁸⁹ Samas on näiteks Saksa kohtupraktikas tahteavalduse asendamise võimalus ja selle kasutamine ühinguõiguslikes vaidlustes kõige laiaulatuslikumalt levinud just erinevate nõusolekute nõudmise puhul.⁹⁰

Kokkuvõttes ei näe seadus ette väga palju konkreetse sisuga õigusnorme, mis sätestaksid, et mingisugune otsus tuleb kindlasti vastu võtta, või et osanikud peaksid teatud kindlal viisil hääletama ja seega võibki kahe põhilise juhtumina nimetada eelisaksia omanikule dividendi maksamise otsustamist ja majandusaasta aruande kinnitamise otsustamist.

2.2.2. Hea usu põhimõttest kui õiguse üldpõhimõttest tulenev kohustus

Teiseks juhtumiks, kus kohustus teatud viisil hääletada võib tuleneda seadusest, võib pidada neid olukordi, kus seaduses ei ole küll selget sätet, mis osanikke või aktsionäre hääletama kohustaks, kuid kus sellise kohustuse saab tuletada mõnest õiguse üldpõhimõttest. Üheks selliseks üldpõhimõtteks võib töö autori arvates pidada hea usu põhimõtet. Järgnevalt on analüüsitud, mida tähendab hea usu ja üksteise huvidega arvestamise kohustus äriühingu otsuse vastuvõtmisel.

Hea usu põhimõtte kõige üldisema määratluse annab VÕS § 6 lg 1, mis sätestab, et võlausaldaja ja võlgnik peavad teineteise suhtes käituma hea usu põhimõttest lähtuvalt. Heas usus käitumise kohustust sisaldavat normi eristab teistest õigusnormidest avatus, mistõttu nimetataksegi heas usus käitumise kohustust sageli avatud normiks. Normi avatus tähendab, et selle tegelik sisu avaneb alles läbi konkreetsete juhtumite ja kohtupraktika. Üldpõhimõtteid kohaldatakse siis, kui vaidlusaluse kitsama valdkonna kohta reeglid puuduvad.⁹¹

TsÜS-is reguleerib hea usu põhimõtet § 138, mille esimese lõike kohaselt tuleb õiguste teostamisel ja kohustuste täitmisel toimida heas usus. Sama paragrahvi teise lõike kohaselt ei ole õiguse teostamine lubatud seadusvastasel viisil, samuti selliselt, et õiguse teostamise eesmärgiks on kahju tekitamine teisele isikule. Lisaks näeb spetsiifilise ühinguõigusliku hea

⁸⁹ ÄS § 149 lg 3 sätestab, et põhikirjas võib ette näha, et osa võõrandamine on lubatud üksnes täiendava tingimuse täitmise korral, eelkõige, et osa võõrandamiseks on vajalik teiste osanike, juhatus, nõukogu või muu isiku nõusolek. Sellisel juhul ei kohaldata osaühingule § 149 lg-s 2 sätestatud. Põhikirjaga võib ette näha, et osa võõrandamisel ostueesõigus ei kehti.

⁹⁰ Vt näiteks BGH, Urteil vom 29. 5. 1967 - II ZR 105/66 (Stuttgart) – NJW 1967, Heft 42, S 1963-1966.

⁹¹ I. Kull. Hea usu põhimõtte kaasaegses lepinguõiguses. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus 2002, lk 13-14.

usu põhimõtte ette TsÜS § 32, mis sätestab, et juriidilise isiku osanikud, aktsionärid või liikmed, samuti juriidilise isiku juhtorganite liikmed peavad omavahelistes suhetes järgima hea usu põhimõtet ja arvestama üksteise õigustatud huve. TsÜS § 32 puhul on tegemist üldise hea usu põhimõtte täpsustusega tulenevalt osaniku või aktsionäri liikmelisusest ühingu. Õiguskirjanduse kohaselt täiendab hea usu põhimõte lepingulisi kohustusi, lisades lepingusse selliseid kohustusi, mida pooled sõnaselgelt ette ei ole näinud.⁹² Eelnevast saab autori arvates järeldada, et samamoodi võib hea usu põhimõte täiendada seadusest tuleneva võlasuhte osaliste, muu hulgas osanike ja aktsionäride vastastikuseid õigusi ja kohustusi.

Erialakirjanduses on leitud, et ühinguõigusliku hea usu põhimõtte järgimise kohustuse sisuks on osaniku või aktsionäri kohustus panustada ühingu juhtimisse ning mitte kahjustada ühingu ega teiste osanike või aktsionäride huve. Sellisteks üldisteks kohustusteks on peetud ka kohustust hääletada teatud viisil, informatsiooni andmise kohustust ja keeldu omandada eeliseid enda või kolmanda isiku kasuks ning samal ajal ühingu või teiste osanike kahjuks.⁹³ Ka Riigikohus on käsitlenud aktsionäridevahelist (sama kehtib ka osaühingu osanike kohta) suhet läbi ühinguõigusliku hea usu põhimõtte prisma. Nimelt on Riigikohus oma 31. märtsi 2010. a otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-7-10 p-s 31 leidnud, et äriühingu osanike ja aktsionäride õigussuhe äriühinguga ja ka nende omavaheline suhe on keeruline ja selle suhte määramki eelkõige TsÜS § 32. Lisaks on eelviidatud lahendis leitud, et äriühingu ning tema osanike või aktsionäride aga ka osanike või aktsionäride omavaheliste suhete puhul on tegemist seadusest tuleneva võlasuhtega VÕS § 3 p 6 mõttes.⁹⁴ Sellisest suhtest võivad tuleneda osanikele või aktsionäridele kohustused, mis muu hulgas baseeruvad hea usu põhimõttel.

Saksa õiguskirjanduses on leitud, et osanike ja aktsionäride vahel kehtivast üldisest usaldussuhtest tulenevalt võib osanikel ja aktsionäridel olla kohustus teatud viisil hääletada, näiteks hääletada seadusvastase otsuse vastu.⁹⁵ On ka leitud, et osanikud ei või tulenevalt hea usu põhimõttest ühingu otsuse tegemisest kõrvale hoiduda, eriti kui nende osalemisest koosolekul sõltub kvoorum.⁹⁶

⁹² P. Varul jt 2016. – I. Kull. § 6, komm 4.2.2.3.a.

⁹³ K. Saare jt 2015, lk 221, änr 1080-1081. Sama põhimõte kohaldub ka aktsiaseltsi kohta.

⁹⁴ RKTKo nr 3-2-1-7-10, p 31. Sama seisukohta on Riigikohus korranud ka 29. oktoobri 2014. a tsiviilasjas nr 3-2-1-89-14 p-s 21.

⁹⁵ A. Baumbach, K. J. Hopt (u A). *Handelsgesetzbuch. Beck'scher Kurzkommentare. Band 9. Auflage 2016*, C.H. Beck. – M. Roth. § 119, Rn 7.

⁹⁶ D. Joost, L. Strohn. *Handelsgesetzbuch. Verlag C.H. Bech. 3. Auflage, 2014. – Freitag. § 119, Rn 34.*

Erinevalt nendest olukordadest, kus seadus näeb selgelt ette, et mingi otsus tuleb teha, on hea usu põhimõttest esmapilgul keeruline tuletada selget kohustust otsus vastu võtta või teataval viisil hääletada. Riigikohtu praktika on selles küsimuses olnud mõnes mõttes vastuoluline. Ühelt poolt on Riigikohus asunud seisukohale, et üldisest hea usu põhimõttest ei saa tuleneda otseseid kohustamisnõudeid. Nii näiteks on Riigikohus märkinud, et hea usu põhimõttest tulenevalt ei ole vähemusaktsionäridel võimalik nõuda teistsuguse kasumi jaotamise otsuse vastuvõtmist kui see, mis on vastu võetud aktsiaseltsi üldkoosolekul seaduses või põhikirjas sätestatud häälteenamise reegleid järgides.⁹⁷ Samas on Riigikohus 27. oktoobri 2011. a määruses nr 3-2-1-97-11 leidnud, et olukorras, kus osanik üritab blokeerida äriühingu tegevust, võib osanikule hea usu põhimõttest tuleneda kohustus mitte kahjustada ühingu, mille väljendusena võib ta olla kohustatud hääletama n-ö patiseisust väljatulemiseks vajalike otsuste poolt.⁹⁸

Kui kahte eelnimetatud kaasust võrrelda, siis esimeses oli tegemist vähemusaktsionäri nõudega otsustada dividendi maksmine. Hagejast vähemusaktsionäri seisukoha järgi oli enamusel olukorras, kus ühingu oli kogunenud suur hulk jaotamata kasumit, kohustus võtta vastu dividendi maksmise otsus vaatamata sellele, et enamusaktsionärid olid otsustanud üldkoosolekul kasumit mitte jaotada. Teises viidatud kaasuses oli tegemist põhimõttelist laadi erimeelsusega osaühingu osanike vahel, kes mõlemad püüdsid ühingu oma kontrolli alla saada, nii et lõpuks ei olnud võimalik ühingu enam efektiivselt juhtida. Kuigi need kaasused tunduvad esmapilgul mõlemad käsitlevat sarnast kohustust võtta vastu teatud otsused tulenevalt hea usu põhimõttest, on erinevus selles, kelle huve on Riigikohus pidanud oluliseks. Töö autori arvates saab Riigikohtu otsusest järeldada, et hääletamiskohustus peaks olema suunatud eelkõige ühingu huvide tagamisele, näiteks selleks, et vältida olukorda, et ühing osanike erimeelsuste tõttu kaotaks tegutsemisvõime. Järelikult saab hea usu põhimõttest tulenevat hääletamiskohustust ja otsuse vastuvõtmise kohustust jaatada ja ühinguõiguse üldpõhimõtte järgi tuleks aktsionäride või osanike huvide vastandlikkuse korral eelistada ühingu üldisi huvisid. Riigikohtu arvates on kasumi jaotamise otsustamisel aga tegemist põhimõtteliselt teistsuguse olukorraga, sest seal ei ole kaalumisel ühingu jätkusuutlikkus.⁹⁹ Samas ei nähtu vähemusaktsionäri dividendinõude üle peetud vaidluses tehtud lahendist, et Riigikohus oleks üldse hinnanud, kas aktsiaseltsil, mille kasumi jaotamise üle vaidlus käis, olid mingid

⁹⁷ RKTko nr 3-2-1-89-14, p 22.

⁹⁸ RKTkm nr 3-2-1-97-11, p 35.

⁹⁹ RKTko nr 3-2-1-89-14, p 36.

kaitsmistvääriavad huvid jaotamata kasumit säilitada ja seetõttu on raske Riigikohtu seisukohaga nõustuda.

Eeltoodu pinnalt võib püstitada küsimuse, millised juhtumid võiksid olla need, kus osanikel või aktsionäridel oleks kindlasti tulenevalt hea usu põhimõttest kohustus teatud viisil hääletada. Töö autori arvates võiks üheks selliseks olukorraks olla juhtum, kus ühing on mingil põhjusel kaotanud kõik juhatuse liikmed. Küsimuse selline püstitamine on võimalik ainult osaühingu puhul, kuna aktsiaseltsile on seadus näinud ette kahetasandilise juhtimise ja juhatuse liikmed valib ÄS § 309 lg 1 esimese lause alusel nõukogu.

Juhatus liikme ametisuhe võib iseenesest lõppeda erinevatel põhjustel, näiteks tagasikutsumisel teda valinud organi poolt, tagasiastumisel, aga ka tagasikutsumisel kohtu kaudu. Sellises olukorras võib ühingu ähvardada sundlõpetamine. ÄS § 59 lg 6 sätestab, et kui äriühingu juhatuse koosseis ei vasta seaduse nõuetele,¹⁰⁰ määrab registripidaja äriühingule juhatuse koosseisu seaduse nõuetega vastavusse viimiseks tähtaja, mis ei tohi olla lühem kui kuus kuud. Kui äriühing määratud tähtaja jooksul seda ei tee, võib registripidaja otsustada äriühingu sundlõpetamise. Samuti näeb ÄS § 203 lg 1 p 2 ette, et osaühing lõpetatakse kohtumäärusega, kui juhatuse ametiaeg on lõppenud rohkem kui kaks aastat tagasi ja uut juhatust ei ole valitud. Nagu on märgitud erialakirjanduses, võib registripidaja algatada sundlõpetamise nii juhul, kui ühingu ei ole pikema aja jooksul ühtegi juhatuse liiget kui ka juhul, kui juhatus koosneb vähemast arvust liikmetest kui põhikiri seda ette näeb.¹⁰¹

Kuna juhatus on organ, mis juhib ja esindab osaühingut (ÄS § 180 lg 1), siis ei tähenda juhatuse puudumine üksnes seda, et ühingu võib ähvardada sundlõpetamine, vaid ka seda, et ühingu ei ole ühtegi isikut, kes saaks tegutseda tema seadusliku esindajana TsÜS § 34 lg 1 mõttes. Samuti ei ole sellisel juhul isikuid, kes korraldaksid ühingu raamatupidamist, sest see kohustus tuleneb osaühingu juhatusele ÄS §-st 183. Eelnevast võib järeldada, et olukorras, kus ühingu puuduvad juhatuse liikmed, võib osanikel tulenevalt ühingu huvidest olla kohustus võtta vastu otsus juhatuse liikmete valimise kohta. Alternatiivselt on sellisel juhul võimalik taotleda ka kohtult juhatuse asendusliikme määramist.

Teine olukord, kus osanikel või aktsionäridel võiks töö autori arvates olla kohustus tulenevalt hea usu põhimõttest otsus vastu võtta, on olukord, kus ühing ei ole veel maksejõuetuks muutunud, aga osanikud või aktsionärid on omavahel suutnud tekitada ühingu sisised

¹⁰⁰ ÄS § 180 lg 2 sätestab, et juhatusel võib olla üks või mitu liiget. Aktsiaseltsi kohta sätestab sama ÄS § 308 lg 1.

¹⁰¹ K. Saare jt 2015, lk 126-127, änr 524-536.

ületamatud vastuolud ja põhimõtteliselt toimub ühingu tegevuse blokeerimine. Eesti kohtupraktikas on vähemalt ühel teadaoleval juhul¹⁰² üritatud ühingu tekkinud patiseisu lahendada juhatuse liikme tagasikutsumise hagi esitamise kaudu. Tegemist oli olukorraga, kus osaühingu osalus kuulus võrdselt kahele osanikule, kes olid mõlemad määratud ka juhatuse liikmeks. Üks osanikest soovis ühingu tegevust lõpetada, teine aga soovis jätkata. Kuna juhatuse liikmed võivad tegutseda teineteisest sõltumatult¹⁰³, siis kujunes olukord, kus juhatuse liikmed hakkasid tegema üksteisele vastukäivaid toiminguid ning ühing sattus selle tulemusena raskustesse. Kohus menetles ühe osaniku hagi ja teise osaniku vastuhagi, milles kumbki osanik palus kutsuda ÄS § 184 lg 5 alusel teise osaniku juhatuse liikme kohalt tagasi. Kohus tegi lõpuks lahendi, millega luges tagasikutsutuks selle osaniku, kes ei soovinud ühingu tegevust jätkata. Mõnevõrra küsitav on see, kas niisugune vaidlus aitab lõppastmes lahendada osanikevahelisi erimeelsusi, sest kuigi kohtuvaidluse tulemusena on nüüd juhatuse liikmeks tegevust jätkata sooviv osanik, on ka teine osanik endiselt ühinguga seotud. Kõigis küsimustes, mis vajavad osanike otsust, on osanike vahel endiselt erimeelsused ja selliseid otsuseid tavapärase hääletamisega vastu võtta ei õnnestu. Sellepärast ei aita sellise nõude esitamine tegelikult patiseisu lahendada.

Kui toimub ühingu tegevuse blokeerimine, siis oleks sellises olukorras mõistlik kas ühingu tegevus lõpetada või saavutada see, et üks vaidluse pool omandab teise poole osaluse. Belgia õiguses oli pikka aega ainsaks võimaluseks lõpetada osanikevahelised tülid ühingu sundlõpetamisega. Seejärel võeti eeskjuu Hollandi õigusest ja alates 1. juulist 1996 on võimalik ühing siiski säilitada, sest seadus näeb ette kaks võimalust, kuidas selliseid vastuolusid ületada. Esimene neist on väljaarvamine (*exclusion*) ja teine on väljaastumine (*withdrawal*).¹⁰⁴ Belgia õigusteadlane Hans de Wulf on äriseadustiku 20. aastapäeva konverentsi ettekandes märkinud, et sellise õiguskaitsevahendi kasutamine on Belgias võimalik nii osaühingu kui aktsiaseltsi puhul, kuid ei ole võimalik börsiaktsiaseltsides, sest seal on aktsionäril võimalus ühinguist lahkuda, müües oma osaluse väärtpaberiturul. Samuti on tegemist siiski subsidiaarse ehk

¹⁰² TlnRnKo nr 2-15-7179, HMKo nr 2-15-7179.

¹⁰³ ÄS § 181 lg 1 esimese lause järgi võib osaühingut või kõikide tehingute tegemisel esindada iga juhatuse liige, kui põhikirjaga ei ole ette nähtud, et juhatuse liikmed esindavad osaühingut mitmekesi või ühiselt.

¹⁰⁴ A. Bertrand, A. Coibion. Shareholder Suits against the Directors of the Company, against other Shareholders and against the Company itself Under Belgian Law. – European Company and Financial Law Review. August 2009, Vol 6 No 2/3, p 290.

täiendava abinõuga. See tähendab, et muud võimalused olukorda lahendada peavad olema ammendatud.¹⁰⁵

Saksa Ülemkohus on käsitlenud osaühingu osaniku hea usu põhimõttest tulenevat kohustust hääletada otsuse poolt. Kaasuse asjaolude kohaselt vaidlesid enamus- ja vähemusosanik (ühite kontserni kuuluvad ühingud) selle üle, kas enamusosanikul on hea usu põhimõttest tulenev kohustus hääletada sellise otsuse poolt, mille kohaselt oli hääletusele pandud uute tegevuskohtade avamine ja äri laiendamine. Probleem oli selles, et varem oli ühingus alati selliseid küsimusi otsustatud osanike koosolekul, kuid uus enamusosanik otsustas, et nüüdsest hakkab nende küsimustega tegelema eraldi selleks loodud nõuandev kogu (*Beirat*). Sellepärast ta osanike koosolekul ka nende otsuste poolt ei hääletanud. Sisulise vastuväiteid otsustele enamusosanikul ei olnud. Otsuste vastuvõtmiseks aga oli vaja enamusosaniku hääli. Vähemusosanik vaidlustas koosolekul vastu võtmata jäänud otsused (nn negatiivsed) otsused ja palus lugeda, et enamusosanikul oli kohustus hääletada otsuse poolt ja et otsused loetaks siiski vastu võetuks. Kõik kohtuastmed leidsid, et hagi tuleb jätta rahuldamata. Ülemkohus märkis, et osanikul ei ole kohustus hääletada sellise abinõu poolt, mida teine osanik peab vajalikuks, isegi kui kõiki asjaolusid arvestades on vastu hääletamine on ebamõistlik ja eesmärgipäratu. Osanikul ei ole üldjuhul kohustus oma hääleõiguse teostamist põhjendada. Kuid Ülemkohus märkis ka seda, et hea usu põhimõttest võib siiski osanikule tuleneda kohustus hääletada sellise ühingu seisukohast vajaliku abinõu poolt, mis on vajalik ühingu säilitamiseks või märkimisväärse kahju ärahoidmiseks, kui abinõu on objektiivselt mõõdapääsmatu ja see on osanike kaitsmist väärivate oluliste huvide tagamiseks vajalik ning kui sellise abinõu kohaldamine oleks ka ühingu huvide seisukohast kohustuslik.¹⁰⁶ Eeltoodud seisukoht toetab töö autori arvates seda, et netovara kaotuse, aga ka patiseisu korral on osanikul (aktsionäril) selle olukorra lahendamiseks vajaliku otsuse poolt hääletamise kohustus.

Ka Eesti õiguskirjanduses on märgitud, et Eesti ühinguõiguse üheks puuduseks on see, et meie õiguses puuduvad praegu mõned teistes Euroopa riikides levinud olulised vähemuse kaitse abinõud, millest üheks on vähemusosaniku võimalus ühingust väljuda.¹⁰⁷ Samuti on leitud, et puuduvad head lahendused patiseisu olukorra ennetamiseks, sest see eeldab liikmete omavahelist konsensust, mistõttu on igasuguseid õiguslikke abinõusid võimalik luua vaid siis,

¹⁰⁵ H. de Wulf. Exit Rights and Forced Exits in Belgium. Arvutivõrgus: www.oi.ut.ee/sites/default/files/oi/hans_de_wulf.pptx

¹⁰⁶ BGH: Anforderungen an Zustimmungspflicht der Gesellschafter aufgrund Treuepflicht. GmbHG § 47 – DStR 2016, 1693. BGH Urteil v. 12.4. 2016 – II ZR 275/14.

¹⁰⁷ K. Saare jt 2015, lk 260, änr 1290.

kui liikmete suhted ei ole veel vaenulikuks muutunud.¹⁰⁸ Kõik need juhtumid on sellised, kus osanike ja aktsionäride vaheliste vastuolude tõttu kannatab ühing. Töö autori arvates näitab eeltoodud analüüs, et olukorras, kus ohtu võivad sattuda ühingu kui terviku huvid, võib osanikele või aktsionäridele tuleneda kohustus teataval viisil hääletada ka hea usu põhimõttest.

2.3. Põhikirjast tulenev kohustus

Lisaks seaduse sätetele, mis reguleerivad ühingu tegevust ja kohustavad teatud juhul ka mingi kindla sisuga otsust vastu võtma, reguleerib osanike ja aktsionäride vahelisi suhteid ning ühingu tegevust, äriühingu põhikiri. Äriühingu põhikiri on ühingu tegevuse aluseks ja seega ühingu jaoks kõige tähtsam dokument. Põhikirja eesmärgiks on reguleerida ühingu sisesuhteid alates ühingu registrisse kandmisest kogu ühingu edasise tegevuse vältel. Kohtupraktikas on leitud, et põhikiri kujutab endast mitmepoolset tehingut ja selle tõlgendamisel tuleb lähtuda VÕS §-s 29 sätestatud lepingu tõlgendamise reeglitest.¹⁰⁹ Põhikiri on keskse tähendusega dokument ka osanikevaheliste erimeelsuste ennetamisel, kuivõrd kõigi osanike huve ja vajadusi arvesse võttes on võimalik põhikirja kaudu ennetada suur hulk tekkida võivaid osanikevahelisi vaidlusi.

Põhikiri on siduv osanike ja aktsionäride ning ühingu vahelises suhtes.¹¹⁰ Siiski on õiguskirjanduses märgitud ka seda, et põhikirjas osanike jaoks ette nähtud kohustused saavad osaniku jaoks olla siduvad eelkõige vaid siis, kui osanik on sellise kohustuse talle panemisega nõustunud, näiteks juhul, kui ta on ise olnud ühingu asutaja ja asutamislepinguga on kinnitatud seda kohustust sisaldav põhikiri¹¹¹, või kui osanik on omandanud osa küll hiljem, kuid ta on mingil muul viisil nõusolekut väljendanud.¹¹² Põhikirjas võib olla ka sätestatud osanike kohustus teha täiendavaid sissemaksid, kuid selleks, et osanikul ka tegelikult selline kohustus tekiks, peab ta olema sellega nõustunud.¹¹³ Eeltoodud seisukoht tuleneb ka ÄS § 154 lg-st 2, mille järgi ei või osanikku ilma tema nõusolekuta kohustada tegema sissemaksid, mis ületavad osa nimiväärtust ja ülekurssi. Samasugune reegel kehtib aktsiaseltsi kohta ÄS § 273 järgi.

Põhikirja sisu osas saab eristada seadusega ettenähtud miinimumsisu, fakultatiivset sisu ja muid kõrvalkõiguseid.¹¹⁴ Ka Saksa õiguse järgi saab eristada kohustuslikke ja fakultatiivseid

¹⁰⁸ R. Vitsut 2015, lk 19.

¹⁰⁹ RKTko nr 3-2-1-166-09, p 11.

¹¹⁰ K. Saare jt 2015, lk 34, änr 34.

¹¹¹ ÄS § 138 lg 3 järgi kinnitavad asutajad asutamislepingu lisana ka osatähtsuse põhikirja.

¹¹² K. Saare jt 2015, lk 262, änr 1298.

¹¹³ Samas, lk 263, änr 1305.

¹¹⁴ Samas, lk 106-107, änr 430-434.

põhikirjasätteid, kusjuures on märgitud, et praktikas kasutatakse erinevate fakultatiivsete sätete lisamist põhikirja sageli, et täpsemalt reguleerida ühingusiseseid suhteid.¹¹⁵

Põhikirja miinimumsisu Eesti õiguses määrab osaühingu jaoks ÄS § 139 lg 1 ja aktsiaseltsi jaoks ÄS § 244. Kuivõrd käesoleva töö raames ei ole niivõrd oluline, milline peab olema põhikirja kohustuslik sisu, ei hakka autor sellel lähemalt peatuma. Osaniku kohustuse teatud viisil hääletada saab ette näha põhikirja fakultatiivses osas. Oluline on seejuures, et ka põhikirja fakultatiivsed sätted peavad olema kooskõlas seadusega. Selle näeb ette ÄS § 139 teine lõige, mis sätestab, et põhikirjas võib ette näha ka muid tingimusi, mis ei ole seadusega vastuolus.¹¹⁶

Osaühingus kui eelduslikult väiksemas kapitaliühingus on osanikel võrreldes aktsiaseltsi aktsionäridega õigus leppida ühingusiseseid reegleid kokku teisiti, kui seadus seda ette näeb, või lisada põhikirja kokkuleppeid küsimustes, mida seadus üldse ei reguleeri. Osaühingu põhikiri võib sisaldada väga erinevaid osanike kohustusi nii ühingu kui ka osanikel üksteise suhtes.¹¹⁷ Õiguskirjanduses on leitud, et eriti palju kasutatakse ühingu sisesuhete täiendavat reguleerimist nn *start-up* ühingutes, näiteks on võimalik leppida kokku nii, et teatud perioodil saab kogu kasumi üks osanik, kuid hääleõigust teostavad teised.¹¹⁸ Samuti võib põhikirjas olla reguleeritud näiteks osanike eesõigus saada ühingu likvideerimisel enne teisi osanikke tagasi kogu oma osa nimiväärtusele vastav summa.¹¹⁹ Põhikirja dispositiivsuse kohta on õiguskirjanduses leitud, et kohtupraktika taustal saab põhikirja dispositiivsuse piiride osas järeldada ainult seda, et üldiselt on dispositiivsed need seaduse sätted, mis reguleerivad osanikevahelisi suhteid.¹²⁰

Saksa õiguses on osaühingu ja aktsiaseltsi puhul erinev, kuidas tähistatakse sellist õiguslikku mõistet nagu „äriühingu põhikiri“. Saksa GmbHG-s on ette nähtud, et GmbH asutamisel koostatakse nn ühinguleping ehk *Gesellschaftsvertrag* (GmbHG § 2 ja 3). Oma olemuselt koosneb selline ühinguleping kahest osast: esiteks asutamist puudutavatest kokkulepetest ja teiseks nendest kokkulepetest, mille järgi ühing ja selle osanikud hakkavad tegutsema pärast seda, kui ühing on juba registrisse kantud.¹²¹ GmbHG § 53 ja 54 võtavad aga kasutusele teise

¹¹⁵ W. Goette; M. Habersack, S. Kalss 2013. – Pentz. Aktiengesetz § 23, Rn 155.

¹¹⁶ Aktsiaseltsi kohta näeb sama ette ÄS § 244 lg 2.

¹¹⁷ K. Saare jt 2015, lk 245, änr 1215.

¹¹⁸ Samas, lk 245, änr 1215.

¹¹⁹ Samas, lk 249, änr 1239.

¹²⁰ Samas, lk 111, änr 451.

¹²¹ GmbHG § 2 Form des Gesellschaftsvertrags C. Jaeger Beck'scher Online-Kommentar GmbHG, Ziemons/Jaeger, 29. Edition, Rn 1. Stand: 01.11.2016.

mõiste, milleks on *Satzung*, millega tähistatakse ühingulepingu seda osa, millel on tähendus tegutseva ühingu jaoks. *Aktiengesetz* § 23 järgi nimetatakse aga aktsiaseltsi vastavat dokumenti juba algusest peale põhikirjaks (*Satzung*). Saksa õigusteadlase Jens Kochi arvamuse järgi võib äriühinguõiguses termineid „põhikiri“ ja „ühinguleping“ pidada sünonüümideks.¹²² Seega võib eelnevast järeldada, et Saksa õiguskirjanduse kohaselt tähistatakse aktsiaseltsi vormis tegutseva ühingu sisesuhteid reguleerivat dokumenti nimetusega „põhikiri“, osaühingu puhul räägitakse aga pigem ühingulepingust. Kui rääkida juba registrisse kantud Saksa osaühingust, siis võib paralleelselt mõlemat mõistet kasutada. Mõlemal dokumendil on siiski ühinguõiguslik iseloom, mis tähendab muu hulgas näiteks seda, et ühingulepingut ei saa lõpetada selliselt nagu tavapäraseid lepinguid.¹²³

Kahtlemata loob ühingu põhikiri osanikele ja aktsionäridele teatud kohustusi. VÕS § 3 järgi võib võlasuhe põhimõtteliselt tekkida kas lepingust, lepinguvälisest alusest (kahju õigusvastane tekitamine, alusetu rikastumine, käsundita asjaajamine ja tasu avalik lubamine), aga ka muust seadusest tulenevast alusest. Küsida võib, kas ühingu põhikirjast tulenevate kohustuste ja põhikirja alusel ühingu ning osanike või aktsionäride omavaheliste suhete puhul saab rääkida lepingust tulenevast võlasuhtest ja lepingust tekkivatest kohustustest või pigem seaduse alusel tekkivast võlasuhtest ja seega teatud mõttes ka seadusest tulenevast kohustusest. Kui vaadata seda, milline käsitlus on nii ühingulepingu kui ka põhikirja kohta Saksa õiguses, siis on näha, et põhikirjal on väga tugev lepinguõiguslik tähendus. See peaks ka Eesti õiguse järgi nii olema ja põhikirja tõlgendusreeglid ka viitavad sellele.

Kohtupraktikas on aga leitud, et aktsionäride suhe aktsiaseltsiga ja samuti nende omavaheline suhe ei ole otseselt tehinguline õigussuhe. Riigikohus on märkinud, et osanike ja aktsionäride ning ühingu vahelist suhet ja aktsionäride omavahelist suhet saab käsitada seaduse alusel tekkinud võlasuhtena VÕS § 3 p 6 mõttes.¹²⁴ Õiguskirjanduses on aga seevastu leitud, et põhikirjal on selgelt tehinguline iseloom.¹²⁵ Eelnevast saab järeldada, et formaalsest käsitlusest lähtudes on põhikirjast tulenevad kohustused pigem seadusest tulenevast võlasuhtest (VÕS § 3 p 6 tähenduses) tulenevad kohustused, sest seadus sätestab põhikirja kohustusliku sisu. Samas

¹²² U. Hüffer, J. Koch. Beck'scher Kurz-Kommentare. Band 53. Aktiengesetz. Verlag C.H. Beck München, 12. Auflage 2016. – Jens Koch. Aktiengesetz § 23, Rn 2.

¹²³ H. Fleischer, W. Goette 2016. – Harbarth. GmbHG § 53, Rn 8.

¹²⁴ RKTKo nr 3-2-1-7-10, p 31. Samamoodi on Riigikohus leidnud, VÕS § 3 p 6 kohaldub ka näiteks korteriomanike ühisusest tulenevale seadusjärgsele võlasuhtele korteriomanike kui kaasomanike vahel. Vaata selle kohta lähemalt P. Varul jt. Võlaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2016. – I. Kull. § 4, kumm 3.6.

¹²⁵ K. Saare jt 2015, lk 34, änr 74.

on põhikiri sisuliselt pigem tehingu sarnane õigussuhe, sest põhikiri tekib isikutevahelise vabatahtliku kokkuleppe tulemusena. Käesoleva töö seisukohast tuleks põhikirja kui hääletamiskohustuse tekkimise alust pidada iseseisvaks juhtumiks ja eristada põhikirjast tulenevat hääletamiskohustust võlaõiguslikest kokkulepetest tulenevatest hääletamiskohustustest. Eeltoodu tähendab, et põhikirjast tuleneva hääletamiskohustuse täitmist peaks olema võimalik nõuda samamoodi nagu seadusest tuleneva kohustuse täitmist ja ka selle kohustuse rikkumise korral peaks primaarne õiguskaitsevahend olema täitmisenõue VÕS § 108 lg 2 esimese lause järgi.¹²⁶

Kui küsida, millised võivad olla põhikirjas sätestatud hääletamiskohustused, siis näiteks võib põhikirjas ette näha reeglid, milline otsus tuleb teha, kui esineb teatav tüüpiline konfliktiolukord. Küsida võib, kas on lubatud ka see, et mingi otsuse tegemiseks on põhikirjas ette nähtud tavapärasest erinev kord. Näiteks võib püstitada küsimuse, kas põhikirjas on lubatud ette näha, et „osanikul A on sel juhul otsustav hääleõigus“, kuigi seadus näeb ette, et otsused võetakse vastu lihthäälteenamusega, aga seda ei ole õnnestunud saavutada. Kuna ÄS § 169 lg 2 võimaldab anda osanikule eriõigusi ka hääletamisel, siis tuleb asuda seisukohale, et niisugune kokkulepe on lubatud.

2.4. Hääletamiskokkuleppest tulenev kohustus

Kuna käesoleva töö eesmärgiks on analüüsida, millest võivad tuleneda osanike ja aktsionäride kohustused võtta vastu teatud otsus või teataval viisil hääletada, siis on üheks võimaluseks, kust selline kohustus tuleneda võib, ka osanike ja aktsionäride vaheline kokkulepe. Niisugused kokkulepped võivad lisaks põhikirjale, sisalduda ka osanike või aktsionäride vahel sõlmitud lepingutes. Lepingud võivad olla sõlmitud kas kõigi osanike või aktsionäride, või ka ainult osade osanike või aktsionäride vahel. Järgnevalt on välja toodud hääletamiskokkuleppest tuleneva hääletamiskohustuse eeldused ja erisused võrreldes seadusest ja põhikirjast tuleneva kohustusega.

Esmalt peab osanike või aktsionäride vahel olema sõlmitud kehtiv leping. Lepingutega seonduvaid üldisi küsimusi reguleerib võlaõigusseadus. VÕS § 8 lg 1 järgi on leping tehing kahe või enama isiku vahel, millega lepingupool kohustub või lepingupooled kohustuvad midagi tegema või tegemata jätma. Sama sätte teise lõike kohaselt on leping lepingupooltele täitmiseks kohustuslik. Laias tähenduses on leping igasugune kahe või enama isiku vaheline tahteavalduste kaudu saavutatud kokkulepe, mille eesmärk on õigussuhte tekitamine, muutmine

¹²⁶ VÕS § 108 lg 2 esimene lause sätestab, et kui võlgnik rikub kohustust, mis ei seisne raha maksmises, võib võlausaldaja nõuda temalt kohustuse täitmist.

või lõpetamine. Oluline on seejuures tahteavalduste väljendamine, sest ilma tahet väljendamata ei saa õiguslikku tagajärge kaasneda.¹²⁷

VÕS § 1 lg 1 kohaselt kohaldatakse VÕS-i üldosas sätestatud ka kõigile sellistele lepingutele, mida ei ole küll seaduses selgelt nimetatud, kuid mis ei ole seaduse sisu ja mõttega vastuolus. Äriseadustik ega ka teised seadused ei näe sõnaselgelt ette osanike või aktsionäride vahelise lepingu sõlmimist,¹²⁸ kuid tulenevalt üldisest privaatautonoomiast ei ole sellise lepingu sõlmimine ka keelatud.¹²⁹

Osanike- või aktsionäridevahelise hääletamiskokkuleppega lepitakse kokku hääletamine teatud kindlal viisil. Eesti õiguskirjanduses on leitud, et kuna tegemist on võlaõigusliku lepinguga, on hääletuskokkuleppe rikkumise korral võimalik üldjuhul kasutada kõiki võlaõiguslikke õiguskaitsevahendeid, välja arvatud täitmisenõue, sest hääletamiskokkuleppe rikkumisel ei ole mõju otsuse kehtivusele.¹³⁰

Aktsionäride ja osanike vahelised hääletamiskokkulepped on lubatavad ka Saksa õiguse järgi. Aktsionäridevaheliste kokkulepete sõlmimine on Saksa õiguspraktikas väga levinud, kuigi seadus seda otseselt ei reguleeri.¹³¹ Ka Austria õiguses on laialt levinud, et tuumikaktsionärid sõlmivad omavahel ühingu tegevuse suunamiseks hääletamiskokkuleppeid.¹³² Ainus Euroopa riik, kus aktsionäride ja osanike vahelisi lepinguid üldse seaduse tasandil reguleeritakse, on Taani, ja sealgi on normid väga minimaalsed. Taani äriseadustik (*Lov om aktie- og anpartsselskaber (selskabsloven)*)¹³³ 1. ptk § 5 p-s 6 on osanike ja aktsionäride lepingut defineeritud kui lepingut, millega reguleeritakse ühingu omandi ja juhtimisega seonduvat („*agreement governing the ownership and management of the company entered into between*

¹²⁷ P. Varul jt 2016. – I. Kull. § 8, komm 4.1.

¹²⁸ Ühinguõiguse revisjoni lähteülesandes on muu hulgas püstitatud küsimus, kas osanike ja aktsionäride vahelisi lepinguid tuleks seadusega reguleerida. Vt: Ühinguõiguse revisjoni lähteülesanne. Justiitsministeerium, Tallinn 2016, lk 155. Arvutivõrgus: http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/uhinguoiguse_revisjoni_lahteulesanne_loplik_10.5.2016.pdf

¹²⁹ Alates 1.01.2015 on kehtetuks tunnistatud ÄS § 504⁵, millega nähti ette rahatrahv eriliste eeliste pakkumise või vastuvõtmise eest, kui sellega seonduv kohustus üldkoosolekul või osanike koosolekul kindlal viisil hääletada või hääletamata jätta.

¹³⁰ K. Saare jt 2015, lk 202-203, änr 979-980.

¹³¹ M. Hoffmann-Becking (Hrsg). Münchener Handbuch des Gesellschaftsrechts. Band 4, Aktiengesellschaft. 4., neuarbeitete Auflage. Verlag C.H. Beck 2015 München. – Sailer-Coceani. § 6 Satzung, Rn 13.

¹³² M. Reichert. Die Abwehr feindlicher Übernahmen bei Aktiengesellschaften in Deutschland und Österreich. Dissertation. Wien, 2011, S 41. Arvutivõrgus: http://othes.univie.ac.at/15424/1/2011-03-21_0749847.pdf.

¹³³ Danish Companies Act. 2010. Arvutivõrgus: https://danishbusinessauthority.dk/sites/default/files/danish_companies_act.pdf.

the shareholders“). Seaduse 6. ptk § 82 sätestab, et osanike ja aktsionäride lepingud ei ole ühingu ega ühingu üldkoosolekul tehtavate otsuste jaoks siduvad.

Saksa õiguskirjanduses on osanike hääletamiskokkuleppeid nimetatud sellisteks kokkulepeteks, millega osanikud võtavad vastastikku kohustuse anda hääld teatava otsuse poolt. Seejuures võivad osanikud või aktsionärid olla lepingus leppinud kokku ka selles, milline vastuvõetav otsus täpselt on. Niisugune osanike või aktsionäride vahelises lepingus sisalduv kokkulepe võib puudutada kas konkreetseid üksikjuhtumeid ehk kirjeldada neid otsuseid, aga see võib ka olla üldine kokkulepe, st osanike ja aktsionäride vaheline üldine kohustus teatud viisil hääletada.¹³⁴ Lutz Weipert märgib, et sellistel hääletamiskokkulepetel võib olla kahesugune tähendus. Esiteks võidakse lihtsalt leppida kokku, et mingi otsus võetakse vastu. Olulisem on aga see, et tavaliselt on lisaks kokku lepitud see, millise sisuga otsus on ja millise sisuga hääled tuleb anda. Lisaks märgib ta, et on ka võimalik olukord, kus osanikud sõlmivad kokkuleppe, millega lubatakse, et teatud otsust ei võeta vastu.¹³⁵ Töö autori arvates on olulised just sellised kokkulepped, milles on selgelt kirjeldatud, millise sisuga otsus tuleb vastu võtta, sest sel juhul on täidetud TsÜS § 68 lg-st 5 tulenev kohustus teha kindla sisuga tahteavaldus. Näiteks kui lepitakse kokku, et „osanikud on kohustatud kolme järgneva aasta jooksul hääletama kapitali otsuste poolt“,¹³⁶ siis ei ole kohustuse sisu selgelt määratletud.

Osanike kokkuleppe kehtivust hinnatakse ühinguõiguslike õigusnormide ja ühingu põhikirjas sisalduvate kokkulepete valguses.¹³⁷ Põhimõtteliselt jaatab Saksa õigus võimalust sõlmida hääletamiskokkuleppeid osanike ja ühingu või koguni osanike ja juhatuse liikmete vahel, aga ka osanike ja kolmandate isikute vahel.¹³⁸ Niisugust kokkulepet peetakse võlaõiguslikuks hääleõiguse piiranguks. Samuti on Saksa õiguskirjanduses märgitud, et osaühingu enda tahtekujundusele niisugused hääleõiguse piirangud vahetut mõju ei avalda ja nendel piirangutel ei ole ühinguõiguslikku ja põhikirjasarnast toimet. Vähemalt üldjuhul ei ole tavaline osanike ja aktsionäride vaheline leping põhikirja osa.¹³⁹

¹³⁴ H. Fleischer, W. Goette 2016. - Drescher. GmbHG § 47, Rn 231.

¹³⁵ H. Gummert, L. Weipert (Hrsg). Münchener Handbuch des Gesellschaftsrechts. Band 1. Verlag C.H. Beck 2014 München. - Weipert. § 34 Stimmbindungsgemeinschaften, Rn 12. Töö mahu piiratuse tõttu käesolevas töös seda olukorda ei käsitleta.

¹³⁶ AS § 192 lg 1 näeb ette, et osakapitali suurendamise otsus on vastu võetud, kui selle poolt on antud vähemalt 2/3 koosolekul osalenud osanike häältest.

¹³⁷ H. Fleischer, W. Goette 2016. - Drescher. GmbHG § 47, Rn 237.

¹³⁸ Samas, Rn 240-241.

¹³⁹ Samas, Rn 231.

Šveitsi õiguskirjanduses on leitud, et üheks olukorras, kus aktsionäride jaoks võib osutuda kasulikuks sõlmida kokkuleppeid hääleõiguse teostamise kohta, on nn vaenulike ülevõtmiste (saksa keeles *feindliche Übernahme*, inglise keeles *hostile takeover*) juhtumeid, kus vähemusaktsionärid võivad sõlmida kokkuleppeid selle kohta, kuidas ühiselt hääletada selleks, et ülevõtmisele vastu seista. M. Reichert märgib oma doktoritöös, mis käsitleb õiguskaitset vaenulike ülevõtmiste vastu, et kuigi hääletamiskokkulepped on Šveitsi õiguses igati lubatavad, ei ole lubatud hääle nn „ostmine“, nagu pole lubatud ka heade kommete vastased hääletuskokkulepped.¹⁴⁰

Hääletamiskokkulepete eesmärgiks on Saksa õiguskirjanduses peetud osanike mõju tugevdamist juhtimisel. Samuti on hääletamiskokkulepped praktikas kasulikud olukorras, kus teatud osalus on pärast endise osaniku surma killustunud paljude pärijate vahel. Lisaks sellele on hääletamiskokkulepetega võimalik tagada seadusega võrreldes parem vähemuse kaitse.¹⁴¹ Saksa õiguspraktikas on selgel eesmärgil sõlmitud hääletamiskokkulepete üheks vormiks nimetatud häälekonsortsiumeid (saksa keeles *Stimmenkonsortium* või *Stimmenpool*). Õiguslikult olemuselt on tegemist seltsinguga. Saksa õigusteadlane Lutz Weipert märgib, et sellised kokkulepped on reeglina suunatud hääletamiskokkulepete pikemaajalisele reguleerimisele.¹⁴² Praktikas on üheks juhtumiks, kus hääletamiskokkuleppeid eriti sageli sõlmitakse, kokkulepped osanike või aktsionäride vahel, millega nähakse ette, keda valida ühingu juhtorganitesse.¹⁴³

Kui osanike ja aktsionäride vahel sõlmitud lepingu sisuks ongi kokkulepete sõlmimine selle kohta, kuidas mingi eesmärgi saavutamise nimel tuleks hääletada, siis on tegemist lepingulise põhikohustusega. Lisaks sellele võib hääletamiskokkulepe olla ka lepinguline kõrvalkohustus. Sellest, kumba liiki kohustusega on tegemist, võib sõltuda see, kas saab nõuda kohustuse täitmist või kahju hüvitamist.¹⁴⁴ Lepinguõigusliku üldpõhimõtte järgi kaasneb lepingulise põhikohustuse rikkumisega võimalus nõuda kohustuse täitmist (VÕS § 108 lg 1 ja 2), kõrvalkohustuse (nn kaitsekohustuse) rikkumisega aga õigus nõuda kahju hüvitamist (VÕS § 115 lg 1).¹⁴⁵

¹⁴⁰ M. Reichert. Die Abwehr feindlicher Übernahmen bei Aktiengesellschaften in Deutschland und Österreich. Dissertation. Wien, 2011, S 41. Arvutivõrgus: http://othes.univie.ac.at/15424/1/2011-03-21_0749847.pdf.

¹⁴¹ H. Fleischer, W. Goette 2016. - Drescher. GmbHG § 47, Rn 232.

¹⁴² H. Gummert, L. Weipert (Hrsg) 2014. - Weipert. § 34 Stimmbindungsgemeinschaften, Rn 14.

¹⁴³ T. Herriger. Stimmrechtsbindung im GmbH-Recht. – MittRhNotK 1993, S 272.

¹⁴⁴ H. Fleischer, W. Goette 2016. - Drescher. GmbHG § 47, Rn 234, 236.

¹⁴⁵ P. Varul jt 2016. – P. Varul, § 76, komm 4.1.

Saksa õigusteadlane Ingo Drescher on väljendanud seisukohta, et kuna osanike ja aktsionäride vaheline kokkulepe tekitab oma olemuselt tavalise lepingulise kohustuse, siis peaks esmane nõue olema sellise kohustuse täitmise nõue. Hääletamiskokkuleppest kõrvalekalduv hääle andmine on lepingu rikkumine, kuid samas ei ole selliselt antud hääle kehtetu. See ei too üldjuhul kaasa ka võimalust nõuda otsuse kehtetuks tunnistamist.¹⁴⁶ Seega ei saa ka nõuda antud hääle asendamist kohtu poolt.

Kuna hääletamiskokkulepe on võlaõiguslik kokkulepe osanike või aktsionäride vahel, siis ei saa see kokkulepe tekitada kohustusi otseselt ühingule, kes on TsÜS § 24 esimese lause järgi iseseisev õigussubjekt. Erandiks on Saksa õiguskirjanduses osanike kokkulepet peetud ühingu jaoks siduvaks olukorras, kus kõik osanikud on selgelt omavahel kokku leppinud, et nad hääletavad teatud viisil. Kui sellest kokkuleppest kõrvale kaldutakse, on kõigil osanikel ühtemoodi kohustus, et kokku lepitud hääletamistulemus siiski saavutataks, mistõttu on seda, et kokkulepe sisaldus otsuses ja mitte põhikirjas, peetud üksnes formaalsuseks ja lubatud erandina osanike kokkuleppest kõrvalekalduva otsuse vaidlustamist. Lubades erandina vaidlustada selliseid otsuseid, välditakse seda, et esitataks erinevaid keerukaid kahju hüvitamise nõudeid ja püütaks muul viisil saavutada selle otsuse vastuvõtmist. Otsuse vaidlustamise lubatavus selles olukorras on põhjendatud eelkõige menetluse lihtsustamise ja kohtu koormuse vähendamisega, mis muu hulgas hõlmab ka menetlusökonoomia põhimõtet.¹⁴⁷ Samas rõhutab Drescher, et niisugune vaidlustamine on võimalik ainult siis, kui kõik osanikud on hääletamiskokkuleppega hõlmatud.¹⁴⁸ Eesti kohtupraktikas ei ole töö autorile teadaolevalt sellist võimalust veel käsitletud. Kui osalus võõrandatakse kolmandale isikule, kes ei ole lepingupool, siis on võimalik seada üheks võõrandamise tingimuseks see, et osaluse omandav osanik ühineb lepinguga. Juhul, kui osalus on vabalt võõrandatav (näiteks selliste aktsiaseltside puhul, mille põhikiri ei näe ette ostueesõiguse teostamist), võib niisuguse tingimuse täitmise kontrollimine siiski keeruliseks osutuda.

Kokkuvõttes võib asuda seisukohale, et aktsionäride ja osanike vahelised lepingud tekitavad selle sõlminud isikute vahel lepingulise võlasuhte ja vähemalt üldjuhul on võlasuhte osalisel õigus nõuda teistelt lepinguosalistelt lepingus kokkulepitud kohustuse täitmist. Selleks, et hääletamiskohustuse täitmist saaks nõuda, peaks lepingust võimalikult selgelt tulenema, millise konkreetse otsuse poolt osanikud või aktsionärid hääletama kohustuvad.

¹⁴⁶ H. Fleischer, W. Goette 2016. - Drescher. GmbHG § 47, Rn 234, 236.

¹⁴⁷ TsMS § 2 järgi on tsiviilkohtumenetluse ülesanne tagada, et kohus lahendaks tsiviilasja õigesti, mõistliku aja jooksul ja võimalikult väikeste kuludega.

¹⁴⁸ H. Fleischer, W. Goette 2016. - Drescher. GmbHG § 47, Rn 250.

Hääletamiskokkulepetele, nagu igasugustele võlaõiguslikele kokkulepetele, on iseloomulik relatiivsus, mis tähendab, et need kehtivad vaid lepingu sõlminud isikute vahel, mitte aga kolmandate isikute suhtes. Seega ei saa hääletamiskohustuse täitmist nõuda isikutelt, kes ei osalenud osanike või aktsionäride lepingu sõlmimisel ja kes ei ole hiljem selle lepinguga ka ühinenud.

3. Tahteavalduse andmiseks kohustamise nõue kui ühinguõiguslik õiguskaitsevahend hääletamiskohustuse rikkumise korral

3.1. Tahteavalduse andmiseks kohustamise nõude õiguslik olemus ja nõude kohtuliku maksmapaneku probleemid

3.1.1. Tahteavalduse andmiseks kohustamise nõude õiguslik olemus

Tahteavalduse andmiseks kohustamise nõuet on õiguskirjanduses nimetatud kohustuse täitmise nõudeks VÕS § 108 lg 2 mõttes.¹⁴⁹ Igasuguse täitmisnõude maksmapanek kohtu kaudu toimub hagi esitamisega. Kui analüüsida tahteavalduse andmiseks kohustamiseks esitatava hagi õiguslikku olemust, siis tekib küsimus, millist liiki hagiga tegemist on ja milline peaks olema nõue, mis kohtule esitatakse. Nimelt näeb tsiviilkohtumenetluse seadustiku¹⁵⁰ (TsMS) § 363 lg 1 p 1 ette, et hagiavalduses tuleb muu hulgas ära näidata hageja esitatud nõue ehk hagi ese.

Eesti kohtupraktikas eristatakse tuvastus-, kujundus- ja sooritushagi.¹⁵¹ Tuvastushagi mõiste on avatud TsMS § 368 lg-s 1, mis sätestab, et hageja võib esitada hagi õigussuhte olemasolu või puudumise tuvastamiseks, kui tal on sellise tuvastamise vastu õiguslik huvi. Kahe väljatoodud hagi liigi erinevus seisneb selles, et tuvastushagi tagajärjeks on kohtu poolt üksnes mingite faktiliste asjaolude tuvastamine, kuid tuvastushagi lahendamise tulemusena tehtud kohtulahend ei ole erinevalt sooritushagi alusel tehtud lahendist sundtäidetav.¹⁵² Sooritushagi ehk kohustamishagi mõistet ühestki seadusest ei leia, kuid nagu nimetusest nähtub, on tegemist sellist tüüpi hagiga, mis esitatakse selleks, et kohustada isikut teatud sisuga tahteavaldust tegema.

Saksa õiguses on sarnaselt Eesti õigusega defineeritud tuvastushagi mõiste, kuid puudub sooritushagi definitsioon. Küll aga on Saksa õiguskirjanduses välja kujunenud käsitlus erinevate hagi liikidest sõltuvalt sellest, milline on nõude sisu. Saksa õiguskirjanduse järgi on hagi liikideks samamoodi nagu Eesti kohtupraktika järgi sooritushagi, tuvastushagi ja

¹⁴⁹ P. Varul jt 2016. – V. Kõve, § 108, komm 8.1.2.a.

¹⁵⁰ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. - RT I 2005, 26, 197 ... RT I, 21.12.2016, 17.

¹⁵¹ RKTKo nr 3-2-1-97-13, p-s 10 on käsitletud tuvastus- ja sooritushagi omavahelist suhestumist. RKTKo nr 3-2-1-99-12 p-s 12 on kujundushagiks nimetatud näiteks sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagi.

¹⁵² A. Filjajev. Tuvastushagide tagamine. – Juridica 2003 nr 5, lk 320.

kujundushagi.¹⁵³ Kujundushagi on sellist liiki hagi, mille eesmärk on õigussuhte kohtulahendiga ümberkujundamine.

Lisaks TsÜS § 68 lg-le 5 on ka teistes seadustes ette nähtud tahteavalduse asendamise hagemise võimalus. Täitemenetluse seadustiku (TMS)¹⁵⁴ § 184 lg 1 esimene lause sätestab, et juhul, kui võlgnikku on kohtuotsusega kohustatud tahteavalduse tegemiseks, asendab tahteavaldust jõustunud kohtuotsus. Mõnes on eeltoodud sätetega aga vastuolus TsMS-i registriasjade peatükis asuv TsMS § 594, mis sätestab, et kui kande tegemiseks on vajalik isiku avaldus või nõusolek, asendab seda ka jõustunud või viivitamatule täitmisele kuuluv kohtulahend, millega on tuvastatud isiku kohustus kande tegemisele kaasa aidata, või õigussuhe, millest tulenevalt tuleb kanne teha. Sama sisuga nagu TsMS § 594, on ka näiteks ÄS § 33 lg 1¹ ja kinnistusraamatuseaduse (KRS)¹⁵⁵ § 34¹ lg 8.

Kui võrrelda eespool toodud sätete sisu, saab järeldada, et TsÜS § 68 lg 5 ja TMS § 184 lg 1 sätestavad ühtemoodi, et tahteavaldust asendab kohtulahend, millega kohustatakse isikut tahteavaldust andma. Jääb mulje, et sätted, mis reguleerivad tahteavalduse tegemise kohustuse tuvastamist registrimenetluses (TsMS § 594, ÄS § 33 lg 1¹ ja KRS § 34¹ lg 8), ja sätestavad, et kohtulahend mitte ei kohusta andma tahteavaldust, vaid kohtuotsusega tuvastatakse ainult kohustus anda tahteavaldus, näevad just kui ette, et tegemist on hoopis tuvastushagiga. Kuigi registrimenetlus ei seonu otseselt käesoleva töö uurimisküsimustega, tuleb tõdeda, et seaduste võrdlusest selgub, et selle valdkonna õiguslik reguleerimine on ebajärjekindel ja võib jääda mulje, nagu oleks ka üksnes tuvastushagiga võimalik tahteavaldust asendada. Sisuliselt on tahteavalduse asendamise nõude puhul tegemist siiski sooritushagiga. Ka kohtupraktikas on sellist tõlgendust tunnustatud juhul, kui hageja esitab hagi, milles palub asendada kostja tahteavalduse kohtuotsusega ja tuvastada kostja nõusolek notarikontole hoiustatud raha ülekandmiseks hagejale. Kui selline nõue on esitatud tuvastusnõudena, on nõue ebatäpne. Siiski on Riigikohus vähemalt ühes kohtuasjas märkinud, et tegemist ei ole sedavõrd olulise ebatäpsusega, mis takistaks asja lahendamist, sest tuvastusnõudest sai lõppastmes järeldada hageja soovi saavutada kostja tahteavalduse asendamine.¹⁵⁶

¹⁵³ V. Vorwerk, C. Wolf. Beck'scher Online-Kommentar ZPO, 23. Edition. Stand: 1.12.2016. – Bacher, § 253, Rn 2.

¹⁵⁴ Täitemenetluse seadustik. - RT I 2005, 27, 198 ... RT I, 08.07.2016, 36.

¹⁵⁵ Kinnistusraamatuseadus. - RT I 1993, 65, 922 ... RT I, 28.06.2016, 8.

¹⁵⁶ RKTKo nr 3-2-1-34-16, p 18.

Kuna tahteavalduse asendamise nõude eesmärk ei ole õigussuhte tuvastamine ega ka ümberkujundamine, siis tuleb asuda seisukohale, et TsÜS § 68 lg 5 alusel nõude esitamise puhul on tegemist sooritushagiga, sest selle normi sisuks on isiku kohustamine kindla sisuga tahteavalduse tegemiseks. Ka Riigikohus on oma praktikas leidnud, et TsÜS § 68 lg 5 puhul on tegemist sooritushagiga.¹⁵⁷ Näiteks on Riigikohus märkinud, et kui hageja on TsÜS § 68 lg 5 alusel esitanud hagi, et kohustada kostjat andma nõusolek hüpoteegi kustutamiseks, ei saa kohus rahuldada tuvastusnõuet ja tuvastada kostja kohustust anda nõusolek hüpoteegi kustutamiseks, vaid kohus peab lisaks kohustuse olemasolu tuvastamisele lahendama ka kohustamishagi.¹⁵⁸ Ka Saksa õiguskirjanduses on leitud, et sooritushagi eesmärgiks on kohustada kostjat kas midagi tegema või tegemata jätma. Seda peetakse standardseks abinõuks kõikvõimalikku liiki materiaalõiguslike nõuete maksmapanekul.¹⁵⁹

Õiguskirjanduses on leitud, et isiku tahteavalduse asendamisel kohtuotsusega on peamiseks probleemiks küsimus, kuidas määrata tahteavalduse sisu. Oluline on, et kohtul peab olema võimalik tuvastada tahteavalduse sisu, mille suhtes kehtib tahteavalduse tegemise kohustus.¹⁶⁰ Riigikohus on oma praktikas väljendanud seisukohta, et sooritushagi peab olema selline, et hagi rahuldamise korral oleks võimalik otsust täita, st haginõudele esitatakse samad kriteeriumid mis kohtuotsuse resolutsioonile.¹⁶¹

Peamiste kohustustena, mille puhul TsÜS § 68 lg 5 kohaldamisele võib tulla, on õiguskirjanduses nimetatud kohustust teha tahteavaldus käsutuseks, kohustust anda nõusolek ja kohustust sõlmida leping.¹⁶² Kuna töö esimesest osast järeldus, et häälel on oma olemuselt tahteavaldus, siis võib töö autori arvates lisaks eeltoodud loetelule kohustamishagi sisuks olla ka äriühingu osaniku või aktsionäri kohustamine teatud otsuse poolt hääletamiseks, mis võib lõppastmes tuua endaga kaasa teatud sisuga otsuse vastuvõtmise.

Eeltoodust tulenevalt tuleb asuda seisukohale, et kohustatud isiku tahteavalduse andmiseks kohustamiseks ei ole üksnes tuvastushagi esitamine õiguslikult korrektne, sest TsMS § 368 lg 1 järgi peab hagejal sellise nõude esitamiseks olema õigustatud huvi, mis on hagejal aga olemas ainult sooritusnõude kaudu. Riigikohtu korduvalt väljendatud seisukoha järgi tähendab

¹⁵⁷ RKTko nr 3-2-1-13-17, p 13.

¹⁵⁸ RKTko nr 3-2-1-81-15, p 14.

¹⁵⁹ V. Vorwerk, C. Wolf 1.12.2016. – Bacher, § 253, Rn 3.

¹⁶⁰ P. Varul jt. Tsiviilõiguse üldosa. Tallinn: Juura 2012, lk 91.

¹⁶¹ RKTko nr 3-2-1-20-12, p 17.

¹⁶² P. Varul. Tahteavaldus ja selle tegemine. – Juridica nr 7 2010, lk 501.

tuvastushuvi olemasolu seda, et isikul peab olema õigus nõuda mingi kohustuse täitmist või sellest hoidumist.¹⁶³ Olukorras, kus osanik või aktsionär pöördub kohtusse selleks, et lõpptulemusena saavutada teatud sisuga otsuse vastuvõtmine, ei pruugi anda talle soovitud tulemust selline lahend, millega üksnes tuvastatakse kohustuse olemasolu. Üksnes tuvastushagi esitamist tuleks sellises olukorras pidada õiguslikult perspektiivituks nõudeks, mis ei aita kaasa soovitud tulemuse saavutamisele.

3.1.2. Tahteavalduse asendamise nõude kohtuliku maksmapaneku probleemid

Saksamaal, kus tahteavalduse andmiseks kohustamise hagid on võrreldes Eestiga rohkem levinud, saab valitseva arvamuse kohaselt kohustuse täitmist tahteavalduse asendamiseks kohtusse esitatud hagiga küll nõuda, kuid samal ajal on leitud ka seda, et niisuguse nõudega on seotud väga palju probleeme. Ühe probleemina tuuakse välja näiteks see, et kohtumenetlus peaks toimuma enne üldkoosolekut või osanike koosolekut ja kindlasti toimub see ilma äriühingu kui menetlusosaliseta. Kui koosolek lõpuks toimub, siis võivad asjaolud vahepeal olla muutunud, mis muudab tahteavalduse asendamise ühingu jaoks kaheldava väärtusega abinõuks sellepärast, et ühing ei saa ennast selliste otsuste tagajärgede eest kuidagi kaitsta.¹⁶⁴ Samasugune on õiguslik olukord ka Eesti napi kohtupraktika järgi. Äriühingu kui iseseisva õigussubjekti jaoks niisugune kohtulahend ei kehti, sest TsMS § 457 lg 1 sätestab, et jõustunud otsus on kohustuslik menetlusosalistele. Samuti on Eesti kohtupraktikas leitud, et osaniku või aktsionäri kohustamine on võimalik ainult tulevikus antavate häälte suhtes, tagasiulatuvalt seda teha ei saa.¹⁶⁵ Niisugune seisukoht põhineb eeldusel, et kohtuotsus, millel on TsÜS § 68 lg 5 kohane toime, asendab kostjaks oleva aktsionäri või osaniku häält kui tahteavaldust sellest hetkest, mil kohtuotsus jõustub. Eelviidatud säte ei võimalda kunstlikult luua olukorda, kus näiteks 2017. aastal jõustuv kohtulahend tooks endaga kaasa selle, et hääl loetakse antuks kaks aastat varem toimunud üldkoosolekul. TsÜS § 68 lg 5 kohaselt antuks loetud häälel kui tahteavaldusel ei saa vähemalt üldjuhul olla tagasiulatuvat toimet.

Tsiviilkohtumenetluses on eelduslikult kostjaks isik, kes teise isiku õigusi rikub. TsMS § 3 järgi menetleb kohus tsiviilasja, kui isik pöördub seaduses sätestatud korras kohtusse oma eeldatava ja seadusega kaitstud õiguse või huvi kaitseks. Kuigi TsMS § 205 lg 2 teise lause järgi on kostja

¹⁶³ Näiteks on Riigikohus oma otsuses nr 3-2-1-71-16 p-s 12 leidnud, et hagejal ei ole üldjuhul iseseisvat tuvastushuvi nt lepingust taganemise kehtivuse tuvastamiseks, sest selle asjaolu tuvastamine ei anna hagejale midagi rohkemat kui nõuded, mis tulenevad lepingust taganemisest. Lisaks ei ole iseseisvat tuvastushuvi ka lepingupoole tuvastamiseks.

¹⁶⁴ W. Goette, M. Habersack, S. Kalss 2016. - Schröer, AktG § 133, Rn 88.

¹⁶⁵ RKTko nr 3-2-1-89-14, p 38.

isik, kelle vastu on hagi esitatud, on õige kostja siiski see, kellelt hageja saab midagi nõuda.¹⁶⁶ Tahteavalduse asendamise nõude menetlemine toimub hagimenetluses ja selle kohta ei ole ette nähtud eraldi hagita menetluse liiki.¹⁶⁷ Hagimenetluses satub kostja menetlusse õigusvaidluse tõttu ja seepärast, et ta on teise isiku õigusi rikkunud. Kuna tsiviilasja lahendamisel jaotatakse menetluskulud selliselt, et need kannab kaotaja¹⁶⁸ ja kui tahteavalduse asendamise nõude puhul oleksid kõik ülejäänud (st hagejaks mitteolevad) osanikud või aktsionärid kostjaks, siis peaksid nad hagi rahuldamise puhul kandma kõik menetluskulud. See ei oleks aga õiglane, kui tegelikult ei ole ette teada, kas teised osanikud või aktsionärid üldse kavatsesid oma hääletamiskohustust rikkuda. Mõnevõrra leevendab põhimõtet, et kohtuvaidluse kaotaja kannab kõik kulud see, et TsMS § 162 lg 4 annab kohtule võimaluse jätta kulud täielikult või osaliselt poolte endi kanda, kui vastaspoole kulude väljamõistmine poolelt, kelle kahjuks otsus tehti, oleks tema suhtes äärmiselt ebaõiglane või ebamõistlik.

Saksa õiguskirjanduses on hääletamiskohustuse nõude maksmapaneku probleemiks peetud ka seda, et sageli ei ole teada täpne otsuse sisu, mille poolt hääle anda tuleks. Sellises olukorras ei aita tahteavalduse asendamise nõue probleemi lahendada. Probleeme võib tekitada ka see, et lisaks puuduolevale häälele kui tahteavaldusele on vaja teha ka muid toiminguid. Näiteks on leitud seda, et aktsionär üldkoosolekul mitte ainult ei hääleta, vaid ta peab esmalt ka tõendama seda, et tal on koosoleku toimumise ajal endiselt hääleõigus. Muu hulgas peab ta ka koosolekul osalema, kui toimub koosolekul hääletamine.¹⁶⁹ Samas probleemid sisalduvad ka Eesti õiguses. Puhtalt formaalselt võib väita, et kui toimub hääletamine koosolekul, siis kvoorum ehk koosoleku võime üldse otsuseid vastu võtta sõltub koosolekul kohalolijatest.¹⁷⁰ Kui aktsionär, keda on kohtuotsusega kohustatud teatud viisil hääletama, üldse koosolekule kohale ei tule, siis võib püstitada küsimuse, kas tema hääled saab lihtsalt kvoorumile juurde liita, kui otsuse vastuvõtmine osutub probleemseks (nt kui tegemist on enamusaktsionäriaga). Isegi kui kvoorumis probleemi ei ole, tekib ikkagi küsimus, kas koosolekult puuduva aktsionäri, keda on kohustatud hääletama, võib lihtsalt mehaaniliselt lugeda kohalolijaks. Töö autor on seisukohal, et selline võimalus on olemas. Analoogia korras saab seda järeldada võrdlusest asjaõigusliku nõudega, kus kinnisasja müügilepinguga on isik kohustatud üle andma kinnisasja omandi (AÕS § 119 lg 1). Selleks, et üleandmiseks vajalikku asjaõiguslepingut sõlmida (AÕS § 120),

¹⁶⁶ Vt ka T. Rauscher, W. Krüger (Hrsg) 2013. – Schmidt/Brinkman, ZPO § 767, Rn 45.

¹⁶⁷ Hagita menetluse liigid sätestab TsMS § 475 lg-d 1 ja 2.

¹⁶⁸ TsMS § 162 lg 1 sätestab, et hagimenetluse kulud kannab pool, kelle kahjuks otsus tehti.

¹⁶⁹ W. Goette, M. Habersack, S. Kalss 2016. - Schröer, AktG § 133, Rn 90.

¹⁷⁰ ÄS § 297 lg 1 sätestab, et üldkoosolek võib vastu võtta otsuseid, kui üldkoosolekul osalevad aktsionärid, kes omavad üle poole aktsiatega esindatud häälest, kui põhikirjaga ei ole ette nähtud suurema osaluse nõuet.

peaks võõrandaja kõigepealt ilmuma notari juurde. Kui kohtuotsus kohustab teda lepingu sõlmimiseks tahteavaldust andma, siis loetakse tahteavaldus antuks õiges vormis, sõltumata sellest, kas ta notari juurde ilmub või mitte. Sellest tulenevalt peaks ka juhul, kui isik on osanik või aktsionär, ja ta ei ilmu koosolekule, saama tema hääled kvoorumi juurde arvata. Problemaatiline on olukord, kus see sama isik oma osaluse võõrandab (ja osaluse omandaja suhtes kohtuotsus ei kehti), kuid sel juhul võiks olla võimalik kohtult hagi tagamise korras nõuda võõrandamise keelamist menetluse ajaks.

Ka Saksa õigusteadlane Schröer on märkinud, et põhimõtteliselt saab häält kui tahteavaldust täitemenetluse tarbeks asendada, kui hääletamiskokkulepet on rikutud. Tuleb silmas pidada, et sellisel juhul on võimalik asendada ainult häält, mitte otsust tervikuna. Kõik muud otsuse vastuvõtmise eeltingimused peavad samuti saavutatud olema, muu hulgas ei ütle selline kohtulahend, millega osanikku või aktsionäri kohustatakse hääletama, midagi selle kohta, kas konkreetne otsus, mida soovitakse saavutada, saavutab ka häälteenamuse või mitte.¹⁷¹ Asendada saab ainult selle isiku häält, kes on oma kohustust rikkunud. Seega on töö autori arvates äärmiselt küsitav, kas hagejast vähemusaktsionäril oleks võimalik esitada hagi kõigi ülejäänud aktsionäride vastu. Tuleb asuda seisukohale, et kui otsust ei ole üldse tehtud, siis on selline olukord võimalik. Kui aga otsust on üritatud vastu võtta, aga strateegilised hääled on puudu, siis saaks hagi esitada ainult vastuhääletanute vastu.

Võimalust, et osanikke või aktsionäre sunnitakse juba kohtumenetluses hagi tagamise abinõuna häält teataval viisil andma, on Saksa õiguspraktikas pigem eitatud.¹⁷² See ei ole siiski ühtne seisukoht, sest on avaldatud ka vastupidist arvamust ja leitud, et põhimõtteliselt peaks ka ühinguõiguslikes vaidlustes olema võimalik kas hagi tagamise või esialgse õiguskaitse korras hääletamisega seotud küsimusi reguleerida. Esialgse õiguskaitse ja hagi tagamise korras hääletama kohustamise vastuargumendina on välja toodud seda, et väidetavalt ei tohiks enne põhiasja lahendamist osanike ja aktsionäride tahtekujundusse sekkuda. Teiseks on leitud, et see oleks liiga ennatlik, sisuliselt saavutaks hageja juba tagamise menetluses selle tulemuse, mille õiguspärasus on menetletavas asjas alles vaidluse all. Kui kohus lõpuks otsustab, et tahteavalduse asendamiseks ja osanike või aktsionäride kohustamiseks teatud viisil hääletama ei ole alust, siis oleks väga raske tagamisabinõuna juba antud häälte alusel tehtud otsust ja selle

¹⁷¹ W. Goette, M. Habersack, S. Kalss 2016. - Schröer, AktG § 133, Rn 89.

¹⁷² A. Baumbach A. Huec (u A). Gesetz betreffend Gesellschaft mit beschränkter Haftung. Beck'scher Kurzkommentare. Band 21. Auflage 2017, Rn 120. Vt ka K. Piehler. Die Stimmbindungsabrede bei der GmbH. – DStR 1992, S 1660.

tagajärgi tagasi pöörata.¹⁷³ Šveitsi õiguskirjanduses on samuti märgitud, et hagi tagamise korras ei saa osanikke ja aktsionäre kohustada hääletama kokkuleppes ettenähtud viisil.¹⁷⁴

Saksa õigusteadlase Schröeri arvates ei saa eelnev siiski õigustada hääletama kohustamise võimaluse eitamist esialgse õiguskaitse raames, kuna ka mitmetes teist tüüpi vaidlustes võib tekkida olukord, kus õigussuhet reguleeritakse esialgse õiguskaitse korras ja hagi jääb rahuldamata. Nimelt leiab ta, et õigussuhte reguleerimata jätmine võib samamoodi kaasa tuua selliseid tagajärgi, mida on hiljem raske tagasi pöörata või olematuks teha.¹⁷⁵

Eesti õiguses näeb TsMS § 377 lg 2 ette, et sellise hagi tagamiseks, mille esemeks ei ole rahaline nõue kostja vastu, võib kohus hageja taotlusel esialgselt reguleerida vaidlusalust õigussuhet. On väga kaheldav, kas ka Eesti õiguses oleks võimalik kohustada osanikku või aktsionäri hagi tagamise staadiumis teataval viisil hääletama, kui tegelikult on see põhimenetluses keskne vaidlusalune küsimus, millele peaks vastuse andma kohtuotsusega. Pigem tuleks töö autori arvates tõlgendada olukorda selliselt, et esialgse õiguskaitse raames saab kohus keelata aktsionäril või osanikul häält andmast, et välistada teist aktsionäri või osanikku kahjustava otsuse vastuvõtmine. Keelata ei saa ühingut kui iseseisvat juriidilist isikut, sest eelnevalt väljendatud seisukoha järgi ei ole ühing tahteavalduse asendamiseks kohustamise nõude menetlemisel menetlusosaliseks.

Nõude maksmapaneku probleemid tulevad selgesti esile alljärgneva juhtumi puhul. Näiteks on aktsiaseltsil olemas kasum, mille arvel peab eelisaktsia omanikele dividendi maksuma, dividendi maksmiseks on aga vaja üldkoosoleku otsust. 2016. aasta majandustulemused näitavad, et kasum on olemas ja ühingul ei ole ka varasemast ajast kahjumit. 2017. aasta juunis toimub aktsionäride üldkoosolek, kus on muu hulgas hääletusele pandud eelisaktsia omanikele dividendide maksmise otsuse eelnõu ja on alust eeldada, et nagu ka varasematel aastatel, ei soovi häälteenamust omavad aktsionärid sellist otsust vastu võtta. Kui eelisaktsia omanik pöördub enne koosolekut kohtu poole ja palub kohustada enamusaktsionäre hääletama dividendi maksmise otsuse poolt, siis on äärmiselt ebatõenäoline, et ta saavutab positiivse kohtulahendi enne koosolekut või koosoleku toimumise ajaks. Seega on oht, et koosolek toimub enne ära, seal võetakse vastu otsus dividendi mitte maksta ja eeltoodust tulenevalt tekib küsimus, kuidas on üldse võimalik sellist nõuet efektiivselt maksuma panna. Probleemiks on ka see, et järgmise majandusaasta tulemused võivad dividendi maksmise võimalikkuse kahtluse

¹⁷³ W. Goette, M. Habersack, S. Kalss 2016. - Schröer, AktG § 133, Rn 92.

¹⁷⁴ P. Forstmoser. Aktionärbindungsverträge. Schulthess Polygraphischer Verlag: Zürich 1988, S 374.

¹⁷⁵ W. Goette, M. Habersack, S. Kalss 2016. - Schröer, AktG § 133, Rn 92.

alla seada. Kuna hääli kui tahteavaldusi ei saa asendada tagasiulatavalt, siis on seadusega vastuolus oleva otsuse ehk dividendi mittemaksmise otsuse vastuvõtmise blokeerimine võimalik sisuliselt ainult esialgse õiguskaitse korras. Nimelt peaks kohtu poole pöördunud eelisaktisia omanik kui hageja paluma kohtul keelata dividendi maksmise või mittemaksmise küsimuses otsuse vastuvõtmine kuni asjas tehtava kohtuotsuse jõustumiseni. Kui hageja saavutab lõpuks kohtulahendi, millega on hääl asendatud, siis saab ta taotleda (juhul, kui juhatuse ei kutsu kokku üldkoosolekut) ÄS § 292 lg 1 p 2 alusel koosoleku kokkukutsumist eeldusel, et talle kuulub vähemalt 1/10 aktsiakapitalist. Järelikult on koos koosoleku kokkukutsumisega sellist nõuet võimalik maksta panna ainult teatud kindlat vähemusosalust omaval aktsionäril.

Tuleb asuda seisukohale, et hääle asendamine kohtulahendis on efektiivsem õiguskaitsevahend just sellisel juhul, kui tahteavalduste asendamise teel saavutatud osanike või üldkoosoleku otsuse tulemusel muutub õiguslik olukord selliselt, et seda ei saa enam uue otsusega „tagasi pöörata“. Näiteks dividendi väljamaksmise nõue tekib aktsionäril ja osanikul ühingu vastu alates dividendi maksmise otsusest ja hiljem ei saa ühing võtta vastu uut otsust, millega otsustada, et dividendi siiski ei maksta, st ühing ei saa juba tekkinud võlasuhet ühepoolsetl ümber kujundada.¹⁷⁶ Kui aga tegu on sellise otsusega, mis otseselt ühtegi iseseisvat võlasuhet ei tekita, siis ei takista miski ühingu enamusosanikul või aktsionäridel uut otsust teha, millega võtta vastu eelmise (häälte kui tahteavalduste kohtulahendiga asendamise teel tekkinud) otsusega vastupidise sisuga uus otsus.

Saksa õiguses on selliste olukordade vastu võitlemiseks välja kujunenud iseseisev käsitlus nn ühinguõigusliku negatoorhagi (saksa keeles *quasinegatorische Klage im Gesellschaftsrecht*) võimalikkusest. See põhineb õiguslikul arusaamal, et teiste absoluutsete õigushüvede hulgas on üheks absoluutseks ja seega deliktiõiguslikult kaitstavaks õigushüveks ka osalus või liikmesus äriühingus. Kuna põhimõtteliselt võimaldab Saksa deliktiõigus nõuda kahju tekitava käitumise keelamist, siis on leitud, et pikaajalise, intensiivse ja jätkuva liikmesusõiguse kahjustamise korral on aktsionäril õigus pöörduda kohtu poole ja paluda sellise käitumise keelamist.¹⁷⁷ Saksa õiguskirjanduses on märgitud, et selliseid nõudeid esitatakse kõige rohkem juhtudel, kus rikkumine seisneb võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumises või ka näiteks sekkumises aktsiaseltsi üldkoosoleku pädevusse.¹⁷⁸

¹⁷⁶ Vt ka RKTko 3-2-16-04, p 16.

¹⁷⁷ W. Bayer. Aktionärsklagen *de lege lata* und *de lege ferenda*. NJW 2000, S 2610.

¹⁷⁸ T. Drygala, M. Staake, S. Szalai. Kapitalgesellschaftsrecht. Mit Grundzügen des Konzern- und Umwandlungsrechts. Springer: Heidelberg, Dordrecht, London, New York 2012, Rn 168-170, S 532.

Eeltoodust tulenevalt tuleb küsida, kas sarnane konstruktsioon oleks võimalik ka Eesti õiguses. VÕS § 1055 lg 1 esimene lause näeb ette, et kui kahju õigusvastane tekitamine on kestev või kui kahju õigusvastase tekitamisega ähvardatakse, võib kannatanu või isik, keda ähvardati, nõuda kahju tekitava käitumise lõpetamist või sellega ähvardamisest hoidumist. VÕS § 1055 viitab seega tagasi neile sätetele, mis reguleerivad kahju õigusvastast tekitamist. Selle, millises olukorras loetakse kahju tekitamine õigusvastaseks ehk milliseid õigushüvesid Eesti deliktiõigus kaitseb, on loetletud VÕS § 1045 lg-s 1. Selles loetelus ei sisaldu eraldi sellist kaitstavat õigushüve nagu liikmes äriühingus. Töö autori arvates on ainus võimalus lugeda teatud enamusaktsionäri või -osaniku tegevust tahtlikuks heade kommete vastaseks käitumiseks. Kui see on püsiv tegevus, siis võiks olla võimalik nõuda selle käitumise keelamist. Käitumiseks, mida sellisel juhul vältida tuleks, oleks nõude esitanud aktsionäri või osanikku kahjustavate otsuste vastuvõtmine teiste aktsionäride või osanike poolt. Sellise nõude võimalikkus on aga kokkuvõttes siiski küsitav, sest see tooks endaga kaasa ühingu tavapäraste otsustusmehhanismide ebamäärase ja pikaajalise blokeerimise ning seejuures ei saaks enamusosanikud ja -aktsionärid enam ühingut efektiivselt juhtida. Samas on hagi ja ka kohtulahendi resolutsiooni formuleerimine äärmiselt raskendatud, sest ei ole võimalik täpselt määratleda, missuguse tegevuse keelamist taotletakse ja mida kohus täpselt otsustama peaks. Seega tuleb asuda seisukohale, et ühinguõigusliku negatoorhagi edukas esitamine Eesti õiguse järgi äärmiselt keeruline. Töö autori arvates oleks osanike või aktsionäride vaheliste pikemaajaliste vastuolude korral efektiivsem õiguskaitsevahend ühingust väljumise nõue.

3.2. Nõude formuleerimine seadusest tuleneva hääletamiskohustuse rikkumise korral

3.2.1. Nõude formuleerimine konkreetsest seaduse sättest tuleneva kohustuse rikkumise korral

Eelnevalt on töös järeldatud, et konkreetsest seaduse sättest tuleneva hääletamiskohustuse rikkumine võib tulla kõne alla olukorras, kus hääleõigust omavad aktsionärid, vaatamata seadusest tulenevale kohustusele otsustada eelisaksia omanikele dividendi maksmine, sellist otsust vastu ei võta, samuti olukorras, kus vaatamata sellele, et ühingu majandusaasta aruanne on juhatuse poolt koostatud ja osanikele või aktsionäridele kinnitamiseks esitatud, ei võta osanikud või aktsionärid vastu otsust aruande kinnitamise kohta. Järgnevalt analüüsitakse, kas tahteavalduse asendamise nõude maksmapaneku kaudu oleks võimalik selline otsus saavutada ja millised võivad olla seoses sellega kerkivad probleemid, muu hulgas näiteks otsuse sisu formuleerimisega seonduvad probleemid.

Tahteavalduse asendamise nõue on kohustuse täitmise nõue ja esmalt tuleb analüüsida, millisel juhul saab lugeda, et on täidetud TsÜS § 68 lg-s 5 ettenähtud eeldused. Eelkõige tuleb järgnevalt käsitleda seda, millisel juhul saab lugeda, et tahteavaldusel, mille andmist taotletakse, on sellise nõude esitamiseks piisavalt kindel sisu. Õiguskirjanduses on leitud, et näiteks eellepingu puhul on tahteavalduse asendamise nõude esitamine täitmisnõudena küsitav, kuna üldjuhul ei ole kohtul pädevust lepingutingimusi määrata ja erandiks on vaid VÕS § 26, mis sätestab võimaluse jätta lepingu sõlmimisel mõnedes tingimustes kokku leppimata.¹⁷⁹ Sama probleem võib esineda ka hääle asendamisel tahteavaldusega, sest teada peab olema konkreetse otsuse sisu, mille poolt kohus kostjat hagi rahuldamise korral hääletama kohustama peaks.

Hagimenetlus toimub hageja esitatud nõude alusel. TsMS § 363 lg 1 p 1 järgi peab hagiavalduses sisalduma hageja selgelt väljendatud nõue. Seega saab kohus hagimenetluses lahendada ainult selle nõude, mille hageja on tema ette toonud. Ka Riigikohus on oma praktikas leidnud, et kohus ei saa otsuse resolutsioonis lahendada poolte nõudeid, mida ei ole kohtule hagi esemena esitatud ning seetõttu on hagi esemeks hagiavalduse resolutsioonis esitatud nõuded.¹⁸⁰ Eeltoodust järeldub, et tahteavalduse asendamiseks kohustava hagi esitamine saab olla edukas vaid juhul, kui hageja suudab esiteks formuleerida väga täpselt otsuse sisu, mille vastuvõtmist ta saavutada soovib ja teiseks kohtule põhjendada, miks konkreetsel juhul peaks otsuse sisu olema just selline. Kui tegu oleks hagita menetlusega, kus kehtib tulenevalt TsMS § 477 lg-test 5 ja 7 uurimisprintsip, siis oleks kohtul võimalik lahendit kujundada vastavalt asjaoludele ja kaaludes kõigi menetlusosaliste huve.¹⁸¹

Kuna ÄS § 278 esimese lause järgi kinnitab dividendi suuruse üldkoosolek, peab sellises otsuses, millega eelisaksia omanikele dividendi makstakse, vähemalt üldjuhul sisalduma dividendi suurus. Samuti võib ÄS § 277 lg 2 järgi olla selle üldkoosoleku otsusega vaja kinnitada dividendi maksmise kord. Dividendi suurus ja maksmise kord võib olla ka põhikirjas ette nähtud. Kui see on põhikirjas selgelt reguleeritud, siis ei tohiks kohtul olla keeruline otsuse sisu määratleda. TsÜS § 68 lg 5 järgi peaks kohtuotsus väljendama seda, millise sisuga otsuse poolt tuleb tahteavaldused ehk hääled anda, sest olukorras, kus osanikel või aktsionäridel on vaja saavutada teatava sisuga otsuse vastuvõtmine, ei aita sellest, et kohus kohustaks osanikke

¹⁷⁹ P. Varul jt 2016. – V. Kõve, § 108, komm. 7.2.c.

¹⁸⁰ RKTko nr 3-2-1-53-07, p 14.

¹⁸¹ Vt näiteks RKTkm 3-2-1-42-10, p 25 ja RKTkm 3-2-1-45-13, p 12. Neis lahendites on Riigikohus uurimisprintsipi käsitledes selgitanud, et näiteks kaasomandi kasutuskorra kindlaksmääramisel peab kohus arvestama kõigi kaasomanikega. Riigikohus on ka väljendanud seisukohta, et kaasomanik ei saa hagita menetluses nõuda seda, et kohus kinnitaks tema poolt esitatud kasutuskorra, küll aga saab ta nõuda, et kohus määra kasutuskorra kindlaks kohtu äranägemise järgi.

või aktsionäre hääletama, vaid kohus peab resolutsioonis selgelt väljendama, millise otsuse poolt ta osanikke või aktsionäre häält andma kohustab. Selline kohtu kohustus tuleneb TsMS § 442 lg 5 teisest lausest.¹⁸² Kuna eelisaktsia puhul näeb ÄS § 238 lg 1 teine lause ette, et dividend määratakse põhikirjas protsendina aktsia nimiväärtusest või arvestuslikust väärtusest, kui põhikirjaga ei ole ette nähtud teisiti, siis ei ole kohtul keeruline otsuse sisu kindlaks teha. Kui põhikirjas ei ole kehtestatud dividendi maksmise korda, siis võib küsida, kas kohus saab ise selle korra ette näha. Tuleb asuda seisukohale, et kohus peaks saama lähtuda näiteks ühingu väljakujunenud tavadest ja mõistlikkuse põhimõttest ning määrata ühingu huve arvesse võttes dividendi väljamaksmise selliselt, et kõigi huvid oleksid tasakaalus.

Otsuses peavad kajastuma kõik minimaalsed tingimused, mis seda liiki otsuste vastuvõtmiseks vajalikud on.¹⁸³ Kuigi TsMS ei sisalda erisätteid selle kohta, milline peab olema niisugune kohtulahend, millega kohustatakse isikut teatavat tahteavaldust andma, võib võrdluseks tuua TsMS § 443 lg 1, mis reguleerib tüüptingimuste kasutamise lõpetamiseks kohustava kohtuotsuse resolutsiooni formuleerimist ja mis näeb ette, et niisuguse kohtuotsuse resolutsioonis tuleb selgelt märkida keelatud tüüptingimuse sõnastus, tehingute liigid ja selgesõnaline kohustus hoiduda edaspidi sellesarnaste tüüptingimuste kasutamisest või soovimisest. Töö autori arvates oleks tervitatav, kui TsMS-i täiendataks sättega, mis näeks otsesõnu ette analoogse normi ka tahteavalduse andmiseks kohustava kohtuotsuse resolutsiooni kohustusliku sisu jaoks.

Majandusaasta aruande kinnitamise otsuse vastuvõtmisel on olukord mõnevõrra teistsugune kui eelisaktsia omanikule dividendi maksmise otsustamisel. ÄS § 179 lg 1 ja § 334 lg 1 esimene lause näevad ette, et majandusaasta aruande kinnitamise otsustavad osanikud või aktsionäride üldkoosolek ja majandusaasta aruande kinnitamise korral on otsus konkreetse sisuga ega ole seotud osanike või aktsionäride poolt määratavate tingimustega.¹⁸⁴ Järelikult peaks sellise otsuse sisu kindlaksmääramine olema suhteliselt lihtne ja tuleb asuda seisukohale, et kohus saab kohustada osanikku või aktsionäri hääletama aruande kinnitamise poolt, kui see on vajalik ühingu huvide kaitseks (eeldusel, et see on korrektselt koostatud).

¹⁸² RKTko nr 3-2-1-13-17, p 15; RKTko nr 3-2-1-42-13, p 21.

¹⁸³ Näiteks olukorras, kus tööandjast kostjat on kohustatud andma tahteavaldus hagejaga töölepingu sõlmimiseks, peab kohtulahend sisaldama kõiki sõlmitava töölepingu miinimumtingimusi (*essentialia negotii*). BAG: Urteil vom 15.05.2012. LSK 2012, 480305.

¹⁸⁴ Majandusaasta aruande kinnitamisele eelneb aga siiski selle koostamine juhatusel poolt (ÄS § 331) ja aktsiaseltsis ka nõukogu poolt kirjaliku aruande koostamine (ÄS § 333 lg 1).

3.2.2. Nõude formuleerimine hea usu põhimõttest tuleneva kohustuse rikkumise korral

Osanikel ja aktsionäridel võib olla kohustus teatud viisil hääletada või teatava sisuga otsus vastu võtta ka tulenevalt õiguse üldpõhimõttest, milleks on eelkõige hea usu põhimõte ja osanike ning aktsionäride kohustus arvestada üksteise huvidega.¹⁸⁵ Erinevalt nendest olukordadest, kus hääletamiskohustus tuleneb selgest seaduse sättest, on üldpõhimõttest tuleneva hääletamiskohustuse puhul probleemiks see, et kohtul võib olla keeruline kindlaks määrata vastuvõetava otsuse sisu.

Üheks juhtumiks, kus hääletamiskohustus võib tuleneda hea usu põhimõttest, on töös eelnevalt käsitletud olukorda, kus osaühing on kaotanud kõik juhatuse liikmed, aga osanike vastuolude tõttu ei õnnestu kedagi juhatuse liikmeks valida. ÄS § 184 lg 2 esimene lause sätestab, et üldjuhul valitakse osaühingu juhatuse liige tähtajatult, aga põhikirjas võib olla ka ette nähtud, et juhatuse liige määratakse kindlaks ametiajaks. Sel juhul lõpeb ametisuhe ametiaja möödumisel.¹⁸⁶ Võib küsida, kas olukorras, kus osanike vastuolude tõttu ei ole õnnestunud uusi juhatuse liikmeid valida, aitaks ühingu osaniku poolt kohtusse esitatud hagi, milles ta palub kohustada teisi osanikke hääletama oma pakutava juhatuse liikme kandidaadi poolt ja asendama teiste osanike hääle tahteavaldusega tulevikus toimuval osanike koosolekul. Probleemiks võib selles olukorras olla see, et üldisest hea usu põhimõttest on väga keeruline tuletada kohustust hääletada täpselt selle kandidaadi poolt, kelle hageja on välja pakkunud. Seega on küsitav, kas niisuguse ebamäärase tahteavalduse asendamise nõudmine on võimalik. Kui tegemist on kahe osaniku võrdse osalusega ja sellest põhjustatud võimetusega juhatuse liikmeid määrata, siis võiks osanike huvisid tasakaalustada ja kohtul otsust teha see, kui teine osanik/hääletusblokk esitaks vastuhagi ja paluks omakorda asendada hääled kui tahteavaldused oma kandidaadi valimise otsuses. Sellisel juhul oleks kohtul võimalik kaaluda, kumba juhatuse liikme kandidaati eelistada. Selline lahendus võimaldaks ühingul edasi tegutseda ja väldiks vähemalt sundlõpetamist ÄS § 59 lg 6 järgi, aga samas ei lahendaks see ikkagi osanikevahelisi erimeelsusi.

Olukorras, kus ühing on kaotanud juhatuse liikmed, näeb seadus ette ka alternatiivse võimaluse, milleks on ühingu juhatuse asendusliikmete määramine ÄS § 184 lg 6 või § 310 alusel.¹⁸⁷

¹⁸⁵ A. Baumbach, K. J. Hopt (u A). *Handelsgesetzbuch. Beck'scher Kurzkommentare. Band 9. Auflage 2016*, C.H. Beck. – M. Roth. § 119, Rn 7.

¹⁸⁶ K. Saare jt 2015, lk 127, änr 536.

¹⁸⁷ ÄS § 310 näeb ette, et mõjuval põhjusel võib väljalangenud juhatuse liikme asemele uue liikme määrata kohus nõukogu, aktsionäri või muu huvitatud isiku nõudel. Kohtu poolt määratud juhatuse liikme volitused kestavad kuni uue juhatuse liikme määramiseni nõukogu poolt. Kohtu määratud juhatuse liikmel on õigus aktsiaseltsi arvel mõistlike kulutuste hüvitamisele ja mõistlikule tasule, mille määrab vaidluse korral kohus määrusega.

Juhatuse asendusliige on ajutine abinõu ja selliselt määratud juhatuse liige määratakse kohtu poolt ja ta tegutseb kohtu kontrolli all. Asendusliikme määramise avalduse esitamine võib tähendada avalduse esitajale TsMS § 605 lg-st 2 tulenevat kohustust maksta sellise juhatuse liikme tasu kulude katteks ettemaks kohtu kontole. Kuna sellises olukorras on tahteavalduse nõudele alternatiivne õiguskaitsevahend olemas, siis tekib küsimus, kas selles olukorras on üldse võimalik nõuda tahteavalduse asendamist. Töö autor on seisukohal, et võimalus kohtu kaudu juhatuse asendusliiget määrata ei välista tahteavalduse asendamise nõuet, sest asendusliikme määramine koormaks kohtusüsteemi, kuna kohus peaks asendusliikme üle järelevalvet teostama. Lisaks peaks asendusliige olema ajutine ja normi kohaldamise eelduseks on, et pädev organ määrab siiski ühel hetkel ka päris liikme. Asendusliikme määramise võimalikkus ei välista tahteavalduse asendamise nõuet ka seetõttu, et erinevaid õiguskaitsevahendeid saab kasutada õigustatud isiku äranägemisel, kui seadus seda ei piira. Seega tuleks kokkuvõttes asuda seisukohale, et juhatuse asendusliikme määramise nõue ei asenda osaniku või aktsionäri võimalust hageda juhatuse liikme määramise otsuse tahteavalduse andmiseks kohustamist.

Teiseks juhtumiks, kus kohustus hääletada võib tuleneda hea usu põhimõttest, on olukord, kus kapitaliühing on patiseisus ja ühtegi vajalikku otsust vastu võtta ei õnnestu. Erinevalt juhatuse liikme määramise otsusest on patiseisus ühingu puhul otsuse, mille poolt hääletama kohustatakse, sisu selge kindlaksmääramine oluliselt keerulisem, sest kaaluda tuleb mitmeid erinevaid võimalusi. Kui ühing on näiteks juba kaotanud omakapitali, siis võib püstitada küsimuse, kas saaks teist osanikku või hääletusblokki sundida võtma vastu omakapitali taastamise abinõusid ettenägeva otsuse. ÄS § 154 lg 2 näeb ette, et osanikku ei või ilma tema nõusolekuta kohustada tegema sissemaksid, mis ületavad osa nimiväärtust ja ülekurssi. ÄS § 176 näeb ette abinõud, mida saab kasutada olukorras, kus osaühingul on netovara vähem kui pool osakapitalist või alla seaduses sätestatud miinimumsuuruse.¹⁸⁸ Selle pinnalt tõusetub küsimus, kuidas valida, milline on õige abinõu ja kas hageja saab hagiavalduses ise valida, millise abinõu kohaldamist ettenägeva otsuse poolt hääletamiseks peaks kohus kostjaid kohustama. Riigikohus on väljendanud väga üldist seisukohta, et kohus peab lähtuma ühingu parimatest huvidest.¹⁸⁹ Tekib küsimus, kas kohus peab teadma, milline abinõu on ühingu parimates huvides. Kui sellist teadmist jaatada, siis tuleb küsida, milliste tõendite alusel saab kohus oma otsuse teha. Nõude formuleerimine ja nõuet ning selle aluseks olevate asjaolude

¹⁸⁸ ÄS § 176 näeb abinõudena ette osakapitali vähendamise, suurendamise, ühingu lõpetamise, ühinemise, jagunemise, ümberkujundamise või pankrotiavalduse esitamise. Samasugune säte aktsiaseltsi kohta on ÄS § 301.

¹⁸⁹ RKTko nr 3-2-1-89-14, p 36.

tõendamine on hageja ülesanne (TsMS § 363 lg 1 p 1, § 230). Seega võib hageja teha valiku, kuid kõige mõistlikum oleks sellises olukorras esitada kohtule alternatiivsed nõuded (TsMS § 370 lg 2). Töö autori arvates saab kohus kõiki asjaolusid kaaludes valida neist alternatiividest ühe.

3.3. Nõude formuleerimine põhikirjast ja hääletamiskokkuleppest tuleneva kohustuse rikkumise korral

Kuna kohustus teatud viisil hääletada võib tuleneda ka ühingu põhikirjast, siis on ka põhikirjas sisalduva kohustuse makspanekuks vajalik, et otsus, mis teha tuleb, oleks piisavalt määratletud. Tulenevalt põhikirja ühinguõiguslikust toimest on olukorras, kus vastuvõetava otsuse sisu on põhikirjas piisavalt selgelt määratletud, võimalik häält kui tahteavaldust kohtulahendiga asendada samamoodi nagu seaduse alusel tekkinud hääletamiskohustuse puhul.

Saksa õiguskirjanduses on täitmisenõuet nimetatud naturaalistitutsiooniks. See tähendab niisuguse tulemuse saavutamist, millega täitmata jäänud kohustuse saaks lugeda täidetuks.¹⁹⁰ Täitmisenõudena käsitatakse Saksa õiguskirjanduses nii kokkuleppevastase hääletamise tulemusel tehtud otsuse kehtetuks tunnistamise nõuet kui ka tahteavalduse asendamise nõuet.¹⁹¹

Osanike või aktsionäride lepingutest tulenevate kohustuste puhul on niisuguse täitmisenõude esitamine aga vaieldav.¹⁹² Kehtivad hääletamiskokkulepped kohustavad osanikke või aktsionäre teiste lepinguosaliste suhtes andma kokkulepitud hääle. Reeglina ei ole selliste kokkulepete puhul eraldi lepingupartneriks ühing ja seega ühingat sellised kokkulepped ei kohusta. Hääletamiskokkuleppe rikkumisel, st olukorras, kus hääle on vastuolus kokkulepituga, on Saksa õiguskirjanduse kohaselt hääletamine siiski põhimõtteliselt kehtiv ja üksnes erandjuhul võib kõne alla tulla niisuguselt vastu võetud otsuste kehtetuks tunnistamise nõue. Eelkõige võib sellise kohustuse rikkumise tagajärjel tekkida kahju hüvitamise nõue, aga kuna kahju suurus on raskesti kindlakstehtav, siis nähakse sageli ette leppetrahvid kohustuse rikkumise juhuks.¹⁹³

Hääletamiskokkuleppe täitmisele sundimise võimalus on Saksa õiguskirjanduse järgi olnud vaieldav. Varasemas Saksa kohtupraktikas on hääletamiskokkuleppe täitmisele sundimist kohtu abiga ja tahteavalduse asendamise kaudu eitatud, aga hilisemas kohtupraktikas on Saksa

¹⁹⁰ L. Michalski. Kommentar zum Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung. Beck München 2010. – Römermann, § 47, Rn 526.

¹⁹¹ Hoffmann-Becking, M. (Hrsg). Münchener Handbuch des Gesellschaftsrechts. Band 4, Aktiengesellschaft. 4., neuarbeitete Auflage. Verlag C.H. Beck 2015 München. – Hoffmann-Becking, § 39, Rn 54, 56.

¹⁹² Õiguskirjanduses on leitud, et täitmisenõue on võimalik ka hääletamiskokkuleppe korral. Vt K. Saare jt. Ühinguõigus I. Kapitaliühingud. Tallinn: Juura 2015, lk 203, änr 980.

¹⁹³ W. Goette; M. Habersack, S. Kalss 2016. - Schröer, AktG § 133, Rn 87.

Ülemkohus seda teatud juhul ka jaatanud.¹⁹⁴ Kui hääletamiskokkuleppe sisu on piisavalt määratletud, siis on Saksa Ülemkohtu praktika järgi võimalik täitmine selliselt, et tahteavaldust on võimalik asendada ZPO § 894¹⁹⁵ järgi. Üheks esimeseks nende lahendite hulgas, mis töid endaga kaasa Saksa Ülemkohtu seisukohtade muutuse, võib pidada 29. mai 1967. aasta otsust. Selles otsuses väljendas Saksa Ülemkohus selget seisukohta, et ZPO § 894 kohaselt on hääletuskokkuleppe sundkorras maksmapandav selliselt, et osaniku hääle loetakse asendatuks kohtulahendiga. Kaasuse asjaolude kohaselt kuulus kostjale 98 500 Saksa marga suurune osa ja osakapitali kogusuurus oli 110 000 marka. Osanik oli sõlminud oma abikaasaga, kes käesolevas asjas oli hagejaks, notariaalselt tõestatud lepingu. Kokkuleppe kohaselt oli kostjaks olev osanik kinnitanud, et kannab abikaasale tema nõudmisel üle 95 500 Saksa marga suurusele vastava osaluse, kuna selle osaluse omandamiseks oli tegelikult kasutatud abikaasa raha. Osaühingu põhikirja järgi oli igasuguseks osa võõrandamiseks vaja osanike ühehäälsel otsust. Hageja oli seisukohal, et notariaalselt sõlmitud leping annab talle õiguse nõuda, et osanikuks olev abikaasa kui osa ülekandmiseks kohustatud isik hääletaks koosolekul selle otsuse poolt. Kostja väitis selles vaidluses, et niisugust nõuet maksta panna ei saagi. Lisaks oli enne kohtuotsuse tegemist kutsunud kostja kokku koosoleku, millel otsustati, et osalust üle ei kanta. Nii maa- kui ringkonnakohus rahuldasiid hagi ja leidsid, et sellise nõude saab esitada. Samuti leidsid kohtud, et kui notariaalse lepinguga on selline kohustus võetud, on see ka maksmapandav vaatamata sellele, et osanike koosolekul on vastu võetud vastupidise sisuga otsus. Selles lahendis käsitles Ülemkohus ka varasemaid lahendeid, kus tahteavalduste asendamise kaudu ühingu otsustusprotsessi sekkumist oli pikka aega eitatud. Kohus märkis, et üheks põhjuseks, miks varasemas kohtupraktikas sellist võimalust eitati, oli kahtlus, et lubades hääli asendada tahteavaldustega, kujuneb osanike koosolek mitte tegelikuks otsustamiskohaks, vaid näilikuks ja ühingu sisemine struktuur muutub mõttetuks, kui „osanike koosolekul istub laua taga tegeliku tahtega osaniku asemel kivikujust külaline, käes kohtulahend, kus on täpselt kirjas, kuidas teda hääletanuks loetakse“. Saksa Ülemkohus lükkas varasemad seisukohad ümber ja leidis, et eeltoodu ei peaks üles kaaluma seaduslikult sõlmitud lepingu täitmismehhanisme ja rõhutas, et hääletamiskokkulepped ja nende maksmapandavus kujutavad endast osanike või aktsionäride õiguspärase huvi peegeldust. Sellepärast tuleb arvestada, et kui võtta võlaõiguslik kohustus, tuleb seda kohustust ka täita.¹⁹⁶

¹⁹⁴ A. Baumbach A. Huec (u A) 2017. § 47, Rn 119.

¹⁹⁵ ZPO § 894 sätestab, et kui võlgnik on kohustatud kohtulahendiga tahteavaldust andma, siis kehtib tahteavaldus antuna niipea, kui kohtuotsus on jõustunud. Kui tahteavaldus on seatud sõltuvusse vastusooritusest, siis muutub tahteavaldus kehtivaks niipea, kui § 726 ja § 730 järgi vastusooritus tehtud on.

¹⁹⁶ BGH: Zulässigkeit und Vollstreckbarkeit von Stimmrechtsbindungen. NJW 1967, S 1964-1965.

Šveitsi õiguses on sarnaselt Eesti ja Saksa õigusega võlaõiguslike kokkulepete puhul esmaseks nõudeks täitmisenõue. Õigusteadlaste valitsev arvamus jaatab võimalust esitada täitmisenõue olukorras, kus aktsionär või osanik rikub hääletamiskokkuleppest tulenevat kohustust teatud viisil hääletada. Kohtupraktika seevastu on napp. Vähemalt ühes lahendis on kohus kostjat kohustanud kutsuma kokku aktsiaseltsi üldkoosoleku ja hääletama seal sellisel viisil nagu kohtulahend ette nägi.¹⁹⁷

Üheks juhtumiks, kus võib tõusetuda vajadus kohustada osanikke või aktsionäre teatud otsuste vastuvõtmiseks, võib pidada kapitali suurendamise kokkuleppeid. Küsimus on selles, kas on võimalik sundida osanikke ja aktsionäre hääletama kapitali suurendamise poolt kokkulepitud viisil ja kas see sõltub sellest, kas ühingu põhikirjas või ka lepingus on suurendamise kohustused selgelt märgitud. Näiteks võivad osaühingu osanikud olla ühingu tegevuse alustamisel leppinud kokku, et igal aastal suurendatakse kapitali 10 000 euro võrra, kõik osanikud kohustuvad hääletama kapitali suurendamise poolt ja kapitali suurendamiseks ka raha sisse maksuma. Kui vabatahtliku täitmisega tekivad probleemid, tekib küsimus, millises ulatuses on sellise kokkuleppe täitmist võimalik nõuda. Lepingu sõlmimise eesmärgiks ei ole seejuures olnud mitte lihtsalt osakapitali suurendamise otsuste vastuvõtmine, vaid lõpuks ka osakapitali tegelik suurendamine.

Lahendis nr 3-2-1-97-10 on Riigikohus käsitlenud seda, millised tahteavaldused kapitali suurendamisel millist tähendust omavad ja leidnud, et osakapitali suurendamise otsus (ÄS § 192¹) kujutab endast osaühingu tahteavaldust ehk ettepanekut teha pakkumus osakapitali suurendamiseks osakapitali suurendamise otsuses ettenähtud tingimustel. Isiku ettepanek osa märkida on ofert ja osaühingu nõustumine sellega aktsept. Selle tulemusena tekib ühingu ja isiku vahel märkimisleping.¹⁹⁸ Viidatud kohtuasjas väitis hageja, et ta arvas, et ta omandab osaluse teistsugustel tingimustel kui osakapitali suurendamise otsuses märgitud. Seega väitis hageja sisuliselt, et kokkulepet osa omandamiseks kostja kui osaühingu ja hageja vahel ei ole saavutatud. Kui hagejaga ei olnud kokkulepet osa omandamiseks ja ta maksis raha ära, on ta teinud sissemakse õigusliku aluseta, mistõttu on tal õigus nõuda tehtud sissemaksete tagastamist alusetu rikastumise sätete alusel (VÕS § 1028).¹⁹⁹

¹⁹⁷ P. Forstmoser 1988, S 375.

¹⁹⁸ Märkimislepingu õiguslikku olemust käsitles Riigikohus esimest korda 22. oktoobri 2002. a otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-113-02, p 12.

¹⁹⁹ RKTko nr 3-2-1-97-10, p 14. Sama seisukohta on Riigikohus väljendanud ka lahendis nr 3-2-1-142-14 p-s 20.

Eeltoodust tuleneb, et esmalt on osakapitali suurendamiseks vaja osanike otsust, mis hiljem sõlmitava märkimislepingu seisukohast on üks tahteavaldus ehk ettepanek teha ofert, kuid mis ise omakorda kujuneb osanike häälest kui tahteavaldustest. Seega iseenesest on võimalik kapitali suurendamise kokkuleppe puhul osanikul teistelt osanikelt nõuda kõigepealt, et nad võtaksid vastu kapitali suurendamise otsuse, aga samuti on ilmselt võimalik nõuda ka seda, et osanikud sõlmiksid märkimislepingu kokkulepitud tingimustel. Seega ei tohiks olla lõppastmes välistatud ka nõue, millega nõutakse osanikelt, et nad lisaks kapitali suurendamise otsusele ja märkimislepingu sõlmimisele ka raha ära maksaksid. Kohtumenetlus kestab aga kaua ja kapitali suurendamiseks tuleb raha enne registriale avalduse esitamist sisse maksta (ÄS § 196 lg 1 p-d 4 ja 6) ja avaldus omakorda tuleb esitada hiljemalt 6 kuu jooksul arvates kapitali suurendamise otsuse vastuvõtmisest (ÄS § 196 lg 3) ning kapitali saab lugeda suurendatuks ÄS § 196 lg 4 kohaselt alates registrikandest. See tähendab, et sisuliselt tuleb kõik nõuded kohtule korraga esitada ja sel juhul oleks vähemalt teoreetiliselt võimalik sundida ühingu kapitali suurendamist otsustama, osanikke kokkulepitud rahasummasid sisse maksma ja juhatust kapitali suurendamise avaldust registripidajale esitama. Omaette küsimus on see, kas sellised abinõud aitavad ühingu ja selle osanikel edaspidi ka normaalselt suhelda. Seda põhjusel, et eriti just väiksemate kapitaliühingute tegevus ei rajane ainult rahalistel sissemakstel, vaid mingil määral alati ka ühisel tegutsemisel, mis eeldab normaalseid ja mitte kohtu abiga kujundatud suhteid.

Töös käsitletu pinnalt võib püstitada küsimuse, kas juhul, kui kõik ühingu osanikud või aktsionärid on kirjatanud alla lepingule, millega kohustatakse mingil kindlal viisil hääletama, saaks seda lepingut ka Eesti õiguse järgi pidada põhikirja osaks. Siiski on see Eesti õiguse järgi küsitav, sest kuigi põhikiri on ühingu siseseid suhteid reguleeriv dokument, tehakse see kolmandatele isikutele äriregistri kaudu nähtavaks, registrisse kandmisega on seotud ka põhikirja muudatuste jõustumine (ÄS § 175 lg 2). Isegi kui lepingule on alla kirjutanud kõik osanikud või aktsionärid, on äärmiselt küsitav, kas seda saaks lugeda sama jõuga dokumendiks nagu põhikirja.

Lisaks võib küsida, kas hääle asendamist tahteavaldusega saaksid nõuda ka hääletamiskokkuleppe osaliseks olevad kolmandad isikud. Ühinguvälistel isikutel üldiselt ühinguõiguslikele õiguskaitsevahenditele juurdepääsu olla ei tohiks. Seda näitab ka otsuste vaidlustamise reeglite ülesehitus, nt kolmas isik, ühingu võlausaldaja, ei saa vähemalt üldjuhul nõuda otsuse kehtetuks tunnistamist ega tühisuse tuvastamist. Saksa õiguskirjanduses on leitud, et kolmas isik, näiteks võlaõigusliku hääletamiskokkuleppe osaline, kes ei ole aktsionär, ei saa näiteks aktsiaseltsi üldkoosoleku otsuse vastuvõtmiseks põhimõtteliselt esitada täitmisnõuet, muu hulgas pöörduda kohtusse tahteavalduse asendamise nõudega, kuna õigusteooria kohaselt

ei toimu üldkoosoleku otsuse vastuvõtmise korral hääletamine kui tahteavalduste tegemine mitte aktsionäride vahel üksteise suhtes, vaid tahteavaldus tehakse üldkoosoleku juhatajale. Eeltoodust on Saksa õiguskirjanduses järeldatud, et isikud, kellel peaks olema õigus nõuda teataval viisil hääletamist, peaksid mingil kombel saavutama juurdepääsu koosolekule. Samuti on leitud, et üldjuhul, kui mingit küsimust hakatakse juba üldkoosolekul hääletama, siis tuleb kohtuotsus tahteavalduse asendamiseks alati liiga hilja. Sellepärast ei ole tahteavalduse asendamise nõuet peetud kuigi efektiivseks õiguskaitsevahendiks.²⁰⁰ Töö autori arvates on sellise nõude maksmapanekul sarnased probleemid ka Eesti õiguse järgi.

²⁰⁰ W. Goette, M. Habersack, S. Kalss 2016. - Schröer, AktG § 136, Rn 91.

4. Muud õiguskaitsevahendid hääletamiskohustuse rikkumise korral

4.1. Otsuse vaidlustamise nõue hääletamiskohustuse rikkumise korral

4.1.1. Otsuse vaidlustamine kui ühinguõiguslik õiguskaitsevahend

Üheks käesoleva magistritöö uurimisküsimustega seonduvaks alaprobleemiks on tahteavalduse asendamise nõude ja otsuste vaidlustamise nõude omavahelised seosed, sest õiguskirjanduses on otsuste vaidlustamist peetud väga levinud ühinguõiguslikuks õiguskaitsevahendiks.²⁰¹ Samamoodi on otsuste vaidlustamine peamine õiguskaitsevahend Saksa ühinguõiguse praktikas.²⁰² Eraõigusliku juriidilise isiku organi otsuse vaidlustamise alused on Eesti õiguses kõige üldisemalt sätestatud TsÜS § 38 lg-tes 1 ja 2, mis näevad ette võimaluse otsus kehtetuks tunnistada või tuvastada otsuse tühisus. Käsitus, mille kohaselt eristatakse otsuse vaidlustamisel kehtetuks tunnistamist ja tühisuse tuvastamist, on maailmas üldtuntud.²⁰³ Eesti kohtupraktika järgi käsitatakse otsuse tühisuse ja kehtetuks tunnistamise nõuet seejuures menetlusõiguslikult ühtse nõudena, sest mõlemad hagid esitatakse ühingu vastu ning mõlema nõude alusel tehtud lahendil on laiendatud õigusjõud.²⁰⁴ Materiaalõiguslikult on tühisuse ja kehtetuks tunnistamise nõude alused aga selgelt eristatavad.

Otsus on tehingu eriliik ja sellest tulenevalt saab rääkida ka otsuse tühisusest. Tühine tehing tähendab seda, et tehingule omased tahteavaldused on küll tehtud, aga sellise puudusega, mis tingib tehingu kehtetuse selle tegemisest alates. Tühine tehing ei too kaasa õiguslikke tagajärgi, sellest ei teki otsuse eesmärgiks olnud õigusi ega kohustusi.²⁰⁵ Osanike otsus on ÄS § 177¹ lg 1 järgi tühine, kui see rikub osaühingu võlausaldajate kaitseks või muu avaliku huvi tõttu kehtestatud seaduse sätet või ei vasta headele kommetele, samuti kui rikuti oluliselt otsuse teinud osanike koosoleku kokkukutsumise või otsuse tegemise korda. Aktsionäride üldkoosoleku otsuse tühisuse alused on sarnaselt reguleeritud ÄS § 301¹ lg 1 p-des 1-4. Üldreegel kõikide tühisust sätestavate normide tõlgendamisel on selline, et rikkumise hindamisel tuleb lähtuda sätete eesmärgist, milleks on osanike või aktsionäride kaitse, ja üksnes

²⁰¹ A. Vutt. Äriühingu organi otsuste vaidlustamisega seotud probleeme. – Juridica nr 1, 2005, lk 53.

²⁰² F. Wedemann. Gesellschaftskonflikte in geschlossenen Kapitalgesellschaften. Beiträge zum ausländischen und internationalen Privatrecht 99. Mohr Siebeck Tübingen 2013, S 564.

²⁰³ A. Vutt 2005, lk 53.

²⁰⁴ K. Saare jt 2015, lk 216, änr 1057-1059.

²⁰⁵ P. Varul jt 2010. – P. Varul. § 84, komm 3.1. ja 3.3.

formaalne eksimus, mis kellegi õigusi ei riku, ei tohiks vähemalt üldjuhul kaasa tuua otsuse tühisust.²⁰⁶

Otsuse tühisuse tuvastamise ja kehtetuks tunnistamise aluste erinevus seisneb selles, et otsuse tühisuse toovad kaasa raskemad sisu- ja protseduurivead, mis rikuvad osaniku õigust saada teada koosoleku toimumisest või mis takistavad oluliselt osalemisõiguse teostamist ning rikuvad õigust olla koosolekul kohal, võtta vastu kaalutletud otsus ja hääletada. Selliste rikkumiste puhul on õigustatud huvi tuvastada otsuse tühisus igal osanikul olenemata sellest, kas tema suhtes on protseduurireegleid rikutud või mitte.²⁰⁷

Otsuse kehtetuks tunnistamise aluseks on tulenevalt ÄS § 178 lg-st 1 vastuolu seaduse või põhikirjaga. Lisaks tuleneb kehtetuks tunnistamise alus ka TsÜS § 38 lg 1 teisest lausest, milleks on õiguste kuritarvitamine. Selline on olukord, kus osanik või aktsionär kasutab otsuse tegemisel hääleõigust selleks, et omandada enda või kolmanda isiku kasuks eeliseid ühingu või teiste osanike või aktsionäride kahjuks, ja otsus võimaldab seda eesmärki saavutada.

Kuna hääle andmine on TsÜS § 33 lg 1 järgi tahteavaldus, siis võib see, kui otsuse poolt on antud hääle, mis osutub tühiseks või tühistatakse, mõjutada otsuse kehtivust. Kehtivust mõjutab see vaid juhul, kui tühised või tühistatud hääled mõjutasid kvoorumit või hääletustulemust. Seejuures võib hääletamistulemuse mõjutamine toimuda juhul, kui tühiste või tühistatud häälteta oleks TsÜS § 33 lg 1 järgi võetud vastu teistsuguse sisuga otsus. Sellisel juhul on huvitatud isikul õiguskirjanduse kohaselt õigus nõuda otsuse kehtetuks tunnistamist.²⁰⁸

Saksa *Aktiengesetz*'is reguleerib üldkoosoleku otsuste tühisust kõige üldisemalt § 241, tuues ära tühisuse aluste loetelu. Sarnaselt Eesti õigusega on tühisuse aluseks olukord, kus on rikutud koosoleku kokkukutsumise korda, kuid erinevalt Eesti õigusest viitab AktG tühisuse alustena selgelt teatavate seadusesätete rikkumise juhtudele. Näiteks on üheks selliseks juhtumiks AktG § 121 lg-s 2 sätestatud reegel, mille kohaselt kutsub üldkoosoleku kokku juhatus. Juhatusena on õigus kutsuda üldkoosolek kokku isikutel, kes on juhatuse liikmena äriregistrisse kantud. Teiseks selliseks juhtumiks on AktG § 121 lg 3 esimeses lauses sätestatud põhimõte, mille kohaselt tuleb koosoleku kokkukutsumise teates märkida koosolekul osalemise ja hääleõiguse teostamise tingimused. Lisaks eelnevale kuulub üldkoosoleku otsuse tühisust kaasa toovate juhtumite loetellu ka AktG § 121 lg 4, mis reguleerib koosoleku teate saatmist ja aktsionäridele

²⁰⁶ A. Vutt 2005, lk 56.

²⁰⁷ RKTko nr 3-2-1-76-14, p 21. Sama kehtib ka aktsiaseltsi aktsionäri õiguse kohta tugineda üldkoosoleku otsuse tühisusele.

²⁰⁸ K. Saare jt 2015, lk 210, änr 1018-1020.

muul viisil koosolekust teatamist. Samuti on otsus tühine ka siis, kui see ei ole notariaalselt tõestatud vormis AktG § 130 lg 1 ja lg 2 lause 1 järgi.²⁰⁹ Kolmanda tühisuse juhtumina näeb seadus ette olukorra, kus otsus rikub võlausaldajate kaitseks sätestatud normi või on vastuolus avalike huvidega, mis on tühisuse aluseks ka Eesti õiguse järgi. Lisaks sellele näeb AktG ette, et otsus võib olla tühine, kui see on vastuolus aktsiaseltsi olemusega või heade kommetega. Erinevalt Eesti õiguse käsitlest, kus kehtetuks tunnistatavaid ja tühiseid otsuseid selgelt eristatakse, on Saksa õiguse järgi käsitus selline, et ka seda otsust, mis on kehtetuks tunnistamise nõude menetluses kehtetuks tunnistatud, nimetatud tühiseks otsuseks.²¹⁰

Osaühingu osanike otsuste tühisus ei ole Saksa õiguses otseselt reguleeritud nagu Eesti õiguses. Siiski on lõppastmes leitud, et ka osaühingu otsuste tühisusele kohalduvad analoogia põhjal Saksa aktsiaseltsi üldkoosoleku otsuste tühisuse põhimõtted.²¹¹ Saksa õiguskirjanduses on seega ka GmbH otsuste vaidlustamise teoreetilised alused välja kujunenud. Kuna osaühingu reeglid Saksa õiguses sarnanevad rohkem lepingulistele suhetele, siis on ka otsuste ja nendega seotud puuduste käsitus sarnasem tehinguõpetusele. Saksa GmbH-d puudutav ühinguõigus tegeleb rohkem selle küsimusega, kas otsus on vastu võetud või mitte,²¹² samuti vormiprobleemidega.²¹³

Šveitsi õiguses eristatakse aktsiaseltsi üldkoosoleku otsuse vaidlustamisel samuti otsuse kehtetuks tunnistamise ja otsuse tühisuse tuvastamise aluseid. Seejuures on sisulisteks tühisuse alusteks seadusest tulenevalt kohustuslikuna sätestatud aktsionäriõiguste kaotamine või piiramine ning aktsiaseltsi põhiolemuse kahjustamine vastuvõetud otsusega.²¹⁴

Otsuse vaidlustamise kui ühinguõigusliku õiguskaitsevahendi laiaulatuslikku kasutamist on Saksa õiguskirjanduses palju kritiseeritud ja on tehtud ettepanekuid, et kogu otsuste kehtetusega seonduv reeglistik tuleks üle vaadata, sest on oht, et vähemusosanikud ja -aktsionärid kuritarvitavad otsuste vaidlustamise õigust. Näiteks on leitud, et otsuste vaidlustamisõigus tuleks siduda sellega, kas otsuse vastuvõtmine on rikkunud konkreetse osaniku või aktsionäri õigusi. Lisaks sellele on leitud, et protseduurireeglite rikkumised, mis toovad kaasa otsuse

²⁰⁹ Erinevalt Eesti õigusest peavad Saksa õiguse järgi kõik aktsiaseltsi üldkoosoleku protokollid olema notariaalselt tõestatud.

²¹⁰ Lisaks väljatoodud tühisuse alustele näeb AktG tühisuse alused ette ka § 192 lg-s 4, §-s 212, § 217 lg-s 2, § 228 lg-s 2, § 234 lg-s 3 ja § 235 lg-s 2.

²¹¹ T. Drygala, M. Staake, S. Szalai 2012, Rn 168-170, S 249-250.

²¹² H. Fleischer, W. Goette 2016. – Liebscher. § 48, Rn 168-171.

²¹³ Samas, Rn 192.

²¹⁴ M. Ots. Aktsionäride üldkoosoleku otsuse kehtetus ja tühisus. – Juridica nr 4, 2001, lk 237.

tühisuse, peaksid olema kitsamalt ja selgemini reguleeritud. Tühisus peaks kaasnema ainult kõige raskemate rikkumistega. Samuti on leitud, et ka kehtetuks tunnistamine ei tohiks kaasneda mitte igasuguse rikkumisega, vaid üksnes raskemate rikkumistega. Välja on pakutud ka seda, et võib-olla peaksid olema erinevalt reguleeritud tavaliste otsuste tühisuse tuvastamise võimalused ja selliste otsuste tühisuse tuvastamise võimalused, mille alusel tehakse äriregistrisse kanne.²¹⁵ Selline erinev lähenemine võiks olla õigustatud vajadusega kaitsta kolmandaid isikuid, kes peavad olema kindlad, et see, mida äriregister kajastab, on õige.²¹⁶

4.1.2. Otsuse vaidlustamise nõude erisused hääletamiskohustuse rikkumise korral

Esmalt tuleks küsida, kas töös kirjeldatud hääletamiskohustuse olukorrad ja nende rikkumise juhtumid (näiteks eelisaktsionärile dividendi mittemaksmine) võivad endast kujutada ka tühisuse alust. Küsida võiks, kas olukorras, kus osanikud või aktsionärid on võtnud vastu otsuse, mis on selgelt vastupidine võrreldes sellega, mis tulnuks vastu võtta hääletamiskohustust järgides, võiks see otsus olla tühine mõnel ÄS § 177¹ lg-s 1 või ÄS § 301¹ lg-s 1 sätestatud alusel. Töö autori arvates võiks ainus tühisuse alus, mis hääletamiskohustuse rikkumisel esineda võiks, olla otsuse vastuolu heade kommetega. Kõik muud juhtumid, kus otsus on vastuolus seaduse või põhikirjaga, annavad töö autori arvates aga aluse nõuda otsuse kehtetuks tunnistamist.

Otsuse kehtetuks tunnistamise nõue võib hääletamiskohustuse rikkumise korral olla reaalselt kohaldatavaks õiguskaitsevahendiks juhul, kui otsus on võetud vastu, aga selline otsus rikub mingit seaduse või põhikirja sätet. Hääletamiskohustuse rikkumise tulemusena tehtud otsuse kehtetuks tunnistamise nõuet on Saksa õiguskirjanduses peetud ka kohustuse täitmise nõudeks.²¹⁷ Näiteks olukorras, kus aktsiaseltsil on olemas kasum, mille ta peaks osaliselt maksma välja dividendina eelisaktsiate omanikele ja üldkoosolekul võetakse vastu otsus, millega otsustatakse dividendi mitte maksta, võib eelisaktsia omanik pöörduda kohtu poole ja nõuda ÄS § 302 lg 1 alusel sellise otsuse kehtetuks tunnistamist. Kui osanikud vaatamata majandusaasta aruande õiguspärasele koostamisele ei võta vastu selle kinnitamise otsust, st teevad küll otsuse, aga jätavad aruande kinnitamata, võib samuti tekkida võimalus nõuda sellise otsuse kehtetuks tunnistamist ÄS § 178 lg 1 alusel. Samas ei ole kummalgi eelnimetatud juhul otsuse kehtetuks tunnistamise tulemuseks see, et seadust rikkuva otsuse asemele tekiks

²¹⁵ W. Goette, M. Habersack, S. Kalss 2016. – Hüffer, Schäfer. § 241, Rn 4a.

²¹⁶ Tegemist on registrikande avaliku usaldatavuse põhimõttega, mille kohaselt kehtivad registrikandes märgitud asjaolud kolmandate isikute suhtes sõltumata sellest, kas nad on registreerisust teadlikud. Vt K. Saare jt 2015, lk 54, änr 169.

²¹⁷ H. Fleischer, W. Goette 2016. - Drescher. GmbHG § 47, Rn 250, 252.

seadusega kooskõlas olev otsus. See tähendab, et eelisaktsia omanik ei saa endiselt dividendi nõuda ja aastaaruanne on endiselt kinnitamata.

Sarnaselt Saksa õigusega võib leida, et hääletamiskokkuleppe rikkumise korral otsuseid vaidlustada ei saa. Nagu ka eelnevalt töös leitud, ei saa sellist kokkulepet vähemalt üldjuhul lugeda põhikirja osaks ja järelikult ei saa tuletada, et selle konstruktsiooni kaudu oleks võimalik otsuseid vaidlustada. Erandina võib tuua näite Saksa kohtupraktikast, kus Saksa Ülemkohus leidis, et osanike koosolekul tehtud otsus, millega kutsuti tagasi osanikuks olev juhatuse liige, on võimalik kehtetuks tunnistada. Sel juhul oli otsuse vastuvõtmisel rikutud mitte põhikirjas, vaid kõigi osanike poolt allakirjutatud lepingus sätestatud kokkulepet, et selle juhatuse liikme tagasikutsumise otsuse saab teha ainult tema nõusolekul.²¹⁸

Saksa õiguses on otsuse kehtetuks tunnistamise alused reguleeritud AktG §-s 243. Sarnaselt Eesti õigusega on nendeks juhtudeks olukorrad, kus otsus on vastuolus kas seaduse või põhikirjaga. Erinevalt Eesti õigusest sätestab AktG § 243 lg 3 juhtumid, millal ei ole võimalik kehtetuks tunnistamise nõuet esitada. Näiteks on selliseks juhtumiks olukord, kus aktsionäride õigusi rikutakse tulenevalt koosoleku elektroonilise läbiviimise või elektroonilise hääletamisega seotud tehniliste vigade tõttu, näiteks kui server jookseb kokku ja sel põhjusel tekib olukord, kus aktsionär peaks saama hääletada, kuid tehnilise rikke tõttu tal seda võimalust ei ole. Juhuslikku laadi tehnilised raskused ei kuulu ühingu vastutusalasse. Õiguskirjanduses on väljendatud seisukohta, et loomulikult ei kehti eeltoodu olukorras, kus aktsiaselts on tahtlikult korraldanud mingi elektroonilise juurdepääsupiirangu. Sellisel juhul tuleb kõne alla ühinguõigusliku hea usu põhimõtte rikkumine ja otsus on igal juhul vaidlustatav.²¹⁹ Saksa õiguses sarnanevad osaühingu osanike otsuste kehtetuks tunnistamise põhimõtted aktsiaseltsi üldkoosoleku otsuste kehtetuks tunnistamise põhimõtetele.²²⁰

AktG § 243 lg 4 reguleerib võimalust vaidlustada üldkoosoleku otsust põhjusel, et aktsionärile ei ole antud piisavalt teavet või on antud ebaõiget teavet. Seadus näeb ette, et üksnes sellel põhjusel ei saa otsust vaidlustada, vaid vaidlustada saab siis, kui võis mõistlikult eeldada, et aktsionäril on oma liikmesusõiguse või koosolekul osalemise õiguse teostamiseks puuduolevat informatsiooni vaja. Vaidlustamine on võimalik, kui liikmesusõigust on kahjustatud. Informeerimisekohustuse rikkumisel tuleb Saksa õiguskirjanduse järgi silmas pidada, et see teave üldse oleks selline, mida on aktsionärile koosoleku või päevakorra jaoks vaja. Küsitakse

²¹⁸ BGH: Abberufung eines Gesellschafter-Geschäftsführen. BGH Urteil vom 27.10.1986 – II ZR 240/85.

²¹⁹ U. Hüffer, J. Koch 2016. – Koch, § 243, Rn 44a.

²²⁰ T. Drygala, M. Staake, S. Szalai 2012, Rn 171-174, S 250-251.

ka seda, milline peab olema infopuuduse seos lõpuks tehtud otsusega. Tuleb kindlaks teha, kas infopuudus pidi mõjutama otsuse tulemust. Selle kohta on leitud, et selleks, et vähendada protestihagide esitamist, on välja kujundatud teooria, et mingisugune seos peab informatsiooni mittesaamisel ja hilisema otsuse sisul olema.²²¹

Jens Koch on Saksa õiguskirjanduses märkinud, et vastuolu seadusega kui vaidlustamise alus võib põhimõtteliselt tähendada vastuolu ükskõik millise õigusnormiga. See ei pea olema seadus kitsas tähenduses, vaid ka muu riigi poolt vastu võetud õigusakt, aga ka avalik-õiguslike juriidiliste isikute vastuvõetud üldkehtiv eeskiri. Samuti leiab ta, et ka õiguse üldpõhimõtted on sellised seaduse sätted AktG § 243 tähenduses, millega vastuolu võib kaasa tuua otsuse vaidlustamise.²²² Samas ei loeta Saksa õiguskirjanduses seadusega võrdseks aktsionäride omavahelisi kokkuleppeid ja kui üldkoosoleku otsus on niisuguse lepinguga vastuolus, siis ei ole võimalik otsuse kehtetuks tunnistamist nõuda.²²³

Üheks erinevuseks otsuse vaidlustamise ja tahteavalduse asendamise nõude vahel on see, kes on menetluses kostja. Otsuse vaidlustamise puhul on kostjaks ühing, sest TsÜS § 38 lg 4 ja ÄS § 178 lg 1 ning § 302 lg 1 kohaselt esitatakse selline nõue osaühingu või aktsiaseltsi vastu. Ka Riigikohus on oma praktikas kinnitanud, et sellises olukorras on kostjaks äriühing.²²⁴ Tahteavalduse asendamise nõude puhul on kostjaks teised osanikud või aktsionärid. See tähendab, et otsuse vaidlustamise puhul ei saa tekkida vaidlust selle üle, kas hagi on esitatud õige isiku vastu. Tahteavalduse asendamise nõude esitamisel on aga sageli just see raskuskohaks, sest eelnevalt on vaja kindlaks teha, millised on need isikud, kelle teatud viisil hääletamine võib või võis mõjutada mingi teatud sisuga otsuse vastuvõtmist. Otsuse vaidlustamise hagi esitamise puhul on seega menetlusosaliste ring kompaktsem ja selgemini määratletud.

Teiseks oluliseks erinevuseks on see, et otsuse vaidlustamise nõude menetluses tehtud kohtulahendil on võrreldes tahteavalduse asendamise nõudega laiendatud õigusjõud. See erineb tavalisest olukorrast, kus tehtud kohtulahend kehtib ainult menetlusosaliste vahelises suhtes. Üldpõhimõtte jõustunud kohtuotsuse kohustuslikkuse kohta sätestab TsMS § 457 lg 1, mille järgi on jõustunud kohtuotsus menetlusosalistele kohustuslik osas, milles lahendatakse hagi või vastuhagiga esitatud nõue hagi aluseks olevatel asjaoludel, kui seadusest ei tulene teisiti.

²²¹ U. Hüffer, J. Koch. Beck'scher Kurz-Kommentare. Band 53. Aktiengesetz. Verlag C.H. Beck München, 12. Auflage 2016. – Koch, § 243, Rn 46b.

²²² Samas, Rn 5.

²²³ Samas, Rn 8. Erand eelkirjeldatud juhtumist vt samas, Rn 9.

²²⁴ RKTko nr 3-2-1-147-01, osa VI.

ÄS § 302 lg 5 on aga TsMS § 457 lg 1 osas erinorm, millega nähakse ette, et üldkoosoleku otsuse kehtetuks tunnistamise kohtuotsus kehtib kõigi aktsionäride, juhatuse ja nõukogu liikmete suhtes, sõltumata nende osalemisest kohtumenetluses. Ka otsuse tühisuse tuvastamisel kohaldub ÄS § 301¹ lg 5 järgi sama reegel.²²⁵ See tähendab, et nii otsuse kehtetuks tunnistamisel kui ka otsuse tühisuse tuvastamisel tehtud kohtulahendid kehtivad kõigi ühingu sisesuhtes olevate isikute suhtes. Õiguskirjanduses on leitud, et eeltoodu tähendab mh seda, et vaidlusaluse osanike või üldkoosoleku otsuse tegemise aegsed osanikud või aktsionärid ei saa teises kohtumenetluses väita, et otsus siiski kehtib.²²⁶ Riigikohus on oma praktikas eelnevat kinnitanud, lisades, et eeltoodud põhimõtte tõttu tuleb ühinguõiguses seadusega vastuolus olevatest otsustest vabanemise nõue vähemalt üldjuhul lahendada kas otsuse kehtetuks tunnistamise või tühisuse tuvastamise hagiga, millega võivad olla kombineeritud ka teised nõuded.²²⁷ Tahteavalduse asendamise nõude üheks puuduseks on seega asjaolu, et kohtuotsus kehtib ainult konkreetsete isikute ehk nende ühingu osanike või aktsionäride suhtes, kelle vastu hagi on esitatud. Kui aga aktsionärid või osanikud vahetuvad, siis vahetuse tagajärjel ei ole kohtuotsus uute osanike või aktsionäride suhtes siduv, sest nemad ei olnud kohtumenetluse osalisteks. Samuti ei kehti tahteavalduse asendamise nõude menetluses tehtud lahend ühingu kui iseseisva juriidilise isiku ega ühingu organite (juhatuse, nõukogu) liikmete suhtes.

Ka otsuse kehtetuks tunnistamise nõudel on puudusi. Otsuse vaidlustamise kui ühinguõigusliku õiguskaitsevahendi puudus tuleb töö autori arvates kõige selgemalt esile olukorras, kus hääletamiskohustuse rikkumine seisneb selles, et otsust, mis tuleks vastu võtta, ei olegi üritatud vastu võtta. Järelikult ei ole sellises olukorras tehtud ühtegi kehtivat otsust, mida üleüldse vaidlustada saaks. Lisaks võib ka otsuse vaidlustamisel tekkida sama probleem nagu tahteavalduse asendamise nõude menetluse järgselt. Nimelt ei ole kummalgi juhul takistatud enamusaktsionäride või -osanike poolt uue, vaidlustatava otsusega samasisulise otsuse vastuvõtmine. Ka Saksa õiguskirjanduses on sama probleemi nenditud, leides, et tahteavalduse asendamise nõude kaudu äriühingu osanike või aktsionäride otsuse tegemise saavutamine ei ole paljudel juhtudel kuigi õiguskindel abinõu, sest mitte miski ei takista äriühingut oma enamusosanike või -aktsionäride kaudu pärast kohtuvaidlust tegemast uut jällegi vastupidise sisuga otsust, mille vaidlustamiseks tuleks uuesti kohtusse pöörduda.²²⁸ Probleem tekib sellest, et ühingusisest tahtekujundust on raske pikaajaliselt kontrollida.

²²⁵ Sama näevad osaühingu kohta ette ÄS § 177¹ lg 4 ja § 178 lg 5.

²²⁶ K. Saare jt 2015, lk 216, änr 1059.

²²⁷ RKTko nr 3-2-1-89-14, p 39.

²²⁸ T. Drygala, M. Staake, S. Szalai 2012, Rn 171-174, S 250-251.

Kokkuvõttes võib järeldada, et äriühingu otsuse vaidlustamine on võrreldes tahteavalduse asendamise nõudega lihtsam ja efektiivsem, kuid ei aita olukorras, kus tahetakse saavutada mingi kindla sisuga otsuse vastuvõtmine. Otsuse vaidlustamine aitab küll vabaneda olemasolevast seaduse või põhikirjaga vastuolus olevast otsusest, aga ei aita asendada otsust vajaliku või kokkulepitud sisuga teise otsusega. Samuti ei ole ühingu otsust võimalik vaidlustada siis, kui see on võetud vastu osanike või aktsionäride lepingus sätestatud hääletamiskohustust rikkudes. Kõige efektiivsem viis saavutada üheaegselt nii vana otsuse kehtetuks tunnistamine kui ka kohustada osanikke või aktsionäre võtma vastu uus otsus, mille sisu kohus oma otsusega määrab, oleks seega tahteavalduse asendamise ja otsuse vaidlustamise nõude üheaegne esitamine. Kuna sellises olukorras tuleb nõuded esitada erinevate kostjate vastu, siis tulebki kehtetuks tunnistamise nõue esitada ühingu ja hääletama kohustamise nõue osanike või aktsionäride vastu. Ka õiguskirjanduses on leitud, et kombineeritud nõuetega hagi tulemusel võib kohus teha otsuse, millega esmalt tunnistab koosolekul vastu võetud otsuse kehtetuks ja sama otsusega tuvastab, et otsus, mida protokoll järgi ei loetud vastuvõetuks, võeti siiski vastu.²²⁹

4.2. Kahju hüvitamise nõue hääletamiskohustuse rikkumise korral ja selle erinevus tahteavalduse asendamise nõudest

Võlaõiguses on igasuguse kohustuse rikkumisel võimalik kasutada õiguskaitsevahendeid. Üheks õiguskaitsevahendiks on kahju hüvitamise nõue, mida sageli samastatakse ka tsiviilõigusliku vastutuse kohaldamisega. Alljärgnevalt on analüüsitud, kas hääletamiskohustuse rikkumise korral võiks tulla kõne alla ka kahju hüvitamine ja millised võivad olla nõude maksmapaneku raskused. Oluline on märkida, et kui rääkida kahju hüvitamise nõudest, mida saaks panna maksma hääletamiskohustuse rikkumise korral, siis saab sellist nõuet esitada ainult osanike ja aktsionäride vastu, mitte aga äriühingu juhtorgani liikmete vastu.

Tsiviilõiguslik vastutus jaguneb üldiselt lepinguliseks ja deliktiliseks vastutuseks. Nende kahe vastutuse liigi eristamine on tihti põhjustanud vaidlusi ja lisaks on õiguskirjanduses nendest vastutuse liikidest eristanud ka näiteks usaldusvastutust.²³⁰ Deliktiõiguse normid kohalduvad reeglina juhul, kui poolte vahel ei ole lepingulist suhet.²³¹ Õiguskirjanduses on leitud, et

²²⁹ K. Saare jt 2015, lk 217, änr 1065.

²³⁰ U. Volens. Usaldusvastutus kui iseseisev vastutussüsteem ja selle avaldumisevormid. Doktoritöö. Tartu 2011, lk 11.

²³¹ VÕS § 1044 lg 2 sätestab, et üldjuhul ei saa lepingulise kohustuse rikkumisest tuleneva kahju hüvitamist deliktiõiguse alusel nõuda, kui seadusest ei tulene teisiti.

„deliktiline vastutus“ ei ole täpne termin, sest delikti mõistega ei ole hõlmatud seaduse alusel tekkinud võlasuhetest tulenevate kohustuste rikkumise juhud.²³² Kuigi sisuliselt suurt erinevust vastutuse kujunemisel deliktiõiguse ja seadusest tuleneva võlasuhte puhul ei ole, on erinevus vastutuse standardis. Deliktiõiguses on vastutusstandard leebem, sest vastutuse välistab vääramatu jõu kõrval ka süü puudumine,²³³ samal ajal kui seadusest tuleneva võlasuhte puhul on vastutusest vabanemine võimalik ainult vääramatu jõu korral²³⁴ ehk juhul, kui rikkumine on vabandata²³⁵.

Õiguskirjanduses on analüüsitud erinevaid olukordi, kus aktsionäril võib tulenevalt mingist tema suhtes toime pandud rikkumisest olla kahju hüvitamise nõue kas ühingu enda või juhtorgani liikmete vastu.²³⁶ On leitud, et ühingu vastutus tuleks kõne alla siis, kui üldkoosolekul on juba mingi otsus vastu võetud, millest tuleneb ühingule kohustus teha rahaline sooritus, kuid ühing ei täida otsust. Selliseks juhtumiks võib olla näiteks olukord, kus aktsionärid on üldkoosolekul vastu võtnud otsuse dividendi väljamaksmise kohta, kuid ühing ei maksa vaatamata sellele dividendi.²³⁷ Käesoleva töö seisukohast on aga oluline analüüsida aktsionäri või osaniku võimalust panna kahju hüvitamise nõudeid maksma teiste, oma hääletamiskohustust rikkunud, aktsionäride või osanike vastu.

Aktsionäri vastutust reguleerib ÄS § 289 lg 1, mis sätestab, et aktsionär vastutab aktsionärina aktsiaseltsile, teisele aktsionärile või kolmandale isikule süüliselt tekitatud kahju eest.²³⁸ Kohtupraktikas ei ole selle sätte sisu töö autorile teadaolevalt täpsemalt käsitlemist leidnud.²³⁹

Küsida võib, kas osaniku või aktsionäri vastutus teise osaniku või aktsionäri ees on lepinguline või deliktiõiguslik vastutus. Lepingust tuleneva vastutusega peetakse sarnaseks ka seaduse

²³² P. Varul jt. Võlaõigusseadus III. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2009. – M. Käerdi, T. Tampuu, 53. ptk, komm 1.

²³³ VÕS § 1050 lg 1 sätestab, et kahju tekitaja ei vastuta kahju tekitamise eest, kui ta tõendab, et ei ole kahju tekitamises süüdi, kui seadusega ei ole sätestatud teisiti.

²³⁴ VÕS § 103 lg 2 sätestab, et kohustuse rikkumine on vabandata²³⁵, kui võlgnik rikkus kohustust vääramatu jõu tõttu. Vääramatu jõud on asjaolu, mida võlgnik ei saanud mõjutada ja mõistlikkuse põhimõttest lähtudes ei saanud temalt oodata, et ta lepingu sõlmimise või lepinguvälise kohustuse tekkimise ajal selle asjaoluga arvestaks või seda väldiks või takistava asjaolu või selle tagajärje ületaks.

²³⁵ T. Tampuu. Lepinguvälised võlasuhted. Tallinn: Juura 2012, lk 154.

²³⁶ M. Vutt. Aktsionäri kahju hüvitamise nõue aktsiaseltsi ja selle juhtorganite vastu. – Juridica 2012 nr 2, lk 90-100.

²³⁷ M. Vutt. Aktsionäri derivatiivnõue kui õiguskaitsevahend ja ühingujuhtimise abinõu. Doktoritöö. Tartu 2011, lk 28.

²³⁸ Samamoodi reguleerib osaniku vastutust ÄS § 188.

²³⁹ Riigikohus on mõlema normi paralleelselt kohaldamist jaatanud lahendis nr 3-2-1-45-12 p-s 16, kuid seda, kuidas VÕS § 115 lg 1 ja ÄS § 289 lg 1 omavahel suhestuvad, ei ole kohtupraktikas käsitletud.

alusel tulenevast võlasuhtest tekkivat vastutust. Kuna osaühingu osanike ja aktsiaseltsi aktsionäride vahel on spetsiifiline TsÜS §-l 32 põhinev ehk seaduse alusel tekkinud võlasuhe, siis on õiguskirjanduses leitud, et nõude alusnormina kohaldub VÕS § 115 lg 1. Kui osanik või aktsionär on rikkunud hääletamiskohustust, siis on tema vastu võimalik esitada kahju hüvitamise nõue VÕS § 115 alusel.²⁴⁰

VÕS § 115 lg 1 sätestab, et juhul, kui võlgnik rikub kohustust, võib võlausaldaja koos kohustuse täitmisega või selle asemel nõuda võlgnikult kohustuse rikkumisega tekitatud kahju hüvitamist, välja arvatud juhul, kui võlgnik kohustuse rikkumise eest ei vastuta või kui kahju ei kuulu seadusest tulenevalt muul põhjusel hüvitamisele. VÕS § 1044 lg 2 järgi on üldiselt välistatud deliktiõiguse kohaldamine juhul, kui poolte vahel on leping. Kuigi õiguskirjanduses on märgitud, et deliktiõigusliku kahju hüvitamise nõude ja seaduse alusel tekkinud võlasuhtest tuleneva kohustuse rikkumisel põhineva kahju hüvitamise nõude eristamise põhimõte kohaldub ka seadusest tuleneva võlasuhte korral, siis on Riigikohus jaatanud võimalust esitada nõue mõlemal alusel paralleelselt.²⁴¹ Töö autori arvates on selline seisukoht siiski küsitav, sest see tekitab piiritlemisprobleeme. Näiteks ei ole aru saada, kas juhul, kui enamusosanik või – aktsionär selgelt vähemuse arvel oma õigusi kuritarvitab ja tekitab sellega vähemusele kahju, peaks pigem esitama kahju hüvitamise nõude VÕS § 115 lg 1 järgi või tuleks esitada nõue VÕS § 1043 ja § 1045 lg 1 p 8 järgi. Samas ei tohiks vastutuse standardid siiski erineda olla, sest erinormid (ÄS § 289 ja § 188) näevad ette, et osanike ja aktsionäride vastutus on süüline, mis tähendab, et see on sarnane deliktiõigusliku vastutuse standardiga (VÕS § 1050 lg 1 järgi vabaneb kostja vastutusest, kui ta tõendab, et ta ei ole rikkumises süüdi).

Oluline on silmas pidada, et kahju hüvitamise nõude saab esitada ainult nende osanike või aktsionäride vastu, kellel oli seadusest või põhikirjast tulenev kohustus teataval viisil hääletada ja kes seda kohustust rikkusid. Riigikohus on leidnud, et aktsionär vastutab aktsionärina eelkõige kahjulike otsuste tegemise eest, ja et näiteks olukorras, kus hääletamisega otsustatakse kasumi jaotamise küsimust, ei tulene enamusaktsionärile seadusest kohustust hääletada kasumi jaotamise poolt isegi mitte sellisel juhul, kui aktsiaseltsi majanduslik seis võimaldaks kasumit jaotada. Samuti on Riigikohus leidnud, et väikeaktsionäridel on õigus kasumi jaotamisest pahatahtliku hoidumise korral ehk kasumi ärajuhtimise korral nõuda suuraktsionärit kahju hüvitamist ÄS § 289 lg 1 alusel, kuid selleks peab olema selgelt tuvastatud kasumi jaotamata jätmise pahatahtlik eesmärk ja eesmärk suunata kasum muul viisil otse enamusaktsionäri

²⁴⁰ K. Saare. Hääleõiguse piirang kapitaliühingu huvide kaitse abinõuna. – Juridica 2016 nr 9, lk 625.

²⁴¹ P. Varul jt 2016. – V. Kõve, § 115, komm 11c.

käsitlusse. Olukord, kus kasum jääb aktsiaseltsi käsitlusse kas investeerimisvajadusteks või reservina, ei ole käsitatav kasumi pahatahtliku kõrvalejuhtimisena.²⁴²

Riigikohus on oma praktikas mõnevõrra vastuoluliselt käsitlenud aktsionäri võimalust esitada nõue teiste aktsionäride vastu ka VÕS § 1043 alusel. Nimelt on Riigikohus leidnud, et aktsionäril on õigus esitada selline nõue eelkõige seadusest tuleneva rikkumise korral VÕS § 1045 lg 1 p 7 alusel või heade kommete vastase tahtliku käitumise korral VÕS § 1045 lg 1 p 8 alusel ning et mõlemad nõuded on VÕS § 1044 lg 1 järgi võimalik esitada ka koos VÕS § 115 lg-st 1 ja ÄS § 289 lg-st 1 tuleneva kahju hüvitamise nõudega.²⁴³ Nii näiteks on Riigikohus jaatanud aktsionäri võimalust esitada nõue teise aktsionäri vastu VÕS § 1043 ja § 1045 lg 1 p 8 alusel heade kommete vastase tahtliku käitumisega tekitatud kahju hüvitamise nõudena olukorras, kus ühinemise eesmärgiks oli muu hulgas nõude esitanud aktsionäri osaluse vähendamine alla 50% ja sellega aktsionärile kahju tekitamine.²⁴⁴ Töö autor leiab, et Riigikohus on oma seisukohtades olnud ebajärjekindel, sest ühest küljest on Riigikohus nimetanud aktsionäride vahelist suhet seadusest tulenevaks võlasuhteks, kuid samas leidnud, et aktsionäri kahju hüvitamise nõue teise aktsionäri vastu võib olla kvalifitseeritud ka deliktiõigusliku nõudena. Selline seisukoht võiks olla põhjendatud vaid juhul, kui VÕS § 1044 lg 2 teise lause järgi oleks rikutud kohustuse eesmärk midagi muud kui selle kahju ärahoidmine, mille hüvitamist nõutakse.

Saksa õigus läheneb aktsionäride ja osanike omavahelistest suhetest tuleneda võivale kahju hüvitamise nõudele mõnevõrra teisiti. Nimelt näeb BGB § 823 ette üldise deliktiõigusliku kahju hüvitamise nõude. BGB § 823 lg 1 sätestab, et kui üks isik kahjustab õigusvastaselt ja süüliselt teise isiku elu, keha, tervist, vabadust, omandit või muud selle sarnast õigust, peab ta hüvitama kannatanule selliselt tekitatud kahju. Sama sätte teise lõike esimese lause järgi on samasugune kahju hüvitamise kohustus isikul, kes tekitab kahju, rikkudes mingit seadusesätet, mis on kehtestatud teise isiku kaitseks. Eeltoodust nähtub, et eelkõige on deliktiõiguslik kahju hüvitamise nõue võimalik teatud absoluutse iseloomuga õigushüvede kahjustamise korral. Samamoodi on ka Eesti õiguse järgi, kuid erinevalt Eesti õigusest on BGB §-s 823 sätestatud

²⁴² RKTko nr 3-2-1-89-14, p 44-45. Kahju hüvitamise võimalikkust on Riigikohus käsitlenud ka otsuses nr 3-2-1-145-04 p-s 30.

²⁴³ RKTko nr 3-2-1-89-14, p 44.

²⁴⁴ RKTko nr 3-2-1-7-10, p 36.

õigushüvede loetelu lahtine ja Saksa õiguskirjanduse kohaselt on üheks selliseks absoluutseks õigushüveks ka liikmesusõigus (saksa keeles *Mitgliedschaftsrecht*).²⁴⁵

Liikmesus mingis eraõiguslikus juriidilises isikus, sealhulgas kapitaliühingus, on Saksa õiguses valitseva arvamuse kohaselt muu õigus BGB § 823 lg 1 mõttes. Kaitstud ei ole liikmesusõigus mitte ainult selle eest, et seda ei rikuks kolmandad isikud, vaid ka selle eest, et seda ei rikuks teised ühingu liikmed või muud ühinguga sisesuhtes olevad isikud.²⁴⁶ Liikmesusõigus on keerukas õiguste kompleks, mille sisuks peetakse ühingu tegevuses kaasaráákimisõigust ja varalisi õigusi. Seejuures üksnes liikmelisusõigusega seotud varaliste õiguste rikkumise puhul eitatakse deliktiõiguslikku vastutust nii Saksa õiguskirjanduses kui ka kohtupraktikas. Seda põhjusel, et varalisi õigusi teostab osanik või aktsionär selliselt, et tal on õigus saada dividendi ja tal ei ole otsest õigust pidada ühingu vara enda varaks.²⁴⁷ Näiteks võib aktsionärile põhimõtteliselt aktsiakursi kõikumisest kahju tekkida, aga selline kahju ei ole Saksa õiguses deliktiõiguslikult hüvitatav. Samas näiteks kasumi nn kõrvalejuhtimine enamusosaniku või -aktsionäri poolt loetakse selliseks rikkumiseks, mis võimaldab nõuda kahju hüvitamist. Üldiselt peab selleks, et deliktiõigus liikmesusõigust kaitseks, rikkumine puudutama liikmesusõiguse nn tuuma või olemust.²⁴⁸ Seepärast kujutabki kaasaráákimisõigus ja ühingu teataval viisil mõjutamise õigus endast selgelt kaitstavat õigushüve.²⁴⁹

Keskne mõiste kahju hüvitamise puhul on „kohustuse rikkumine“. Õiguskirjanduse kohaselt on kohtupraktikas kohustuse rikkumiseks VÕS § 115 lg 1 mõttes peetud näiteks seda, kui aktsionär rikub kohustust panustada aktsiaseltsi juhtimisse ja mitte kahjustada aktsiaseltsi või teiste aktsionäride õigustatud huve.²⁵⁰ Samuti võib rikkumiseks olla hääletamiskohustuse rikkumine, mis võib seisneda selles, et otsust ei võeta üldse vastu, või ka selles, et hääletatakse vastuolus kokkulepituga.

Kui kokkulepitud või seaduse järgi kohustuslikku otsust ei võeta vastu seetõttu, et seda küsimust ei panda üldse hääletuselegi, siis võib küsida, kas osanikud või aktsionärid saavad üldse vastutada kohustuse rikkumise eest ja kas selles olukorras ei peaks oma kohustust

²⁴⁵ F. J. Sacker, R. Rixecker, H. Oetker, B. Limperg (Hrsg). Münchener Kommentar zum BGB. Verlag C.H. Beck, München. 7. Auflage 2015. – Wagner, § 823, Rn 234.

²⁴⁶ Samas, Rn 234.

²⁴⁷ Samas, Rn 235.

²⁴⁸ H. G. Bamberger, H. Roth (Hrsg) 1.11.2016. – Förster, § 823, Rn 172.

²⁴⁹ F. J. Sacker, R. Rixecker, H. Oetker, B. Limperg (Hrsg). Münchener Kommentar zum BGB. Verlag C.H. Beck, München. 7. Auflage 2015. – Wagner, § 823, Rn 235.

²⁵⁰ P. Varul jt 2016. – V. Köve, § 115, komm 5.3.b.

rikkunuks lugema juhatust, kellel on kohustus koosolek kokku kutsuda. Seaduses sätestatud koosoleku kokkukutsumise võimalusi analüüsid ilmneb aga, et teatud kapitaliosa esindavatel osanikel ja aktsionäridel on siiski kontroll selle üle, kas mingit küsimust hakatakse otsustama või mitte. Sellise kontrolli olemasoluks peab olema esindatud osanike tahe, kelle osadega on esindatud vähemalt 1/10 osakapitalist. Selleks annab aluse ÄS § 171 lg 2 p 3 ja lg 3 koosmõjus tõlgendamine, sest lg 3 ei näe otsesõnu ette osakapitali määra nõuet. Sama põhimõtet tuleb kohaldada ka päevakorra määramise sätete tõlgendamisel. Sellest, et juhatus võib teoreetiliselt vastutada olukorras, kus juhatus ei kutsu koosolekut kokku või ei pane küsimust päevakorda, ei saa järeldada, et enamusaktsionärid või -osanikud selles olukorras üldse ei vastutaks, kui nende eesmärgiks oligi kahju tekitamine vähemusele. Siiski on kaheldav, kas juhatus saab vastutada ka otse aktsionäride ees, sest vähemalt üldjuhul vastutab juhatus oma kohustuse rikkumise korral esimeses järjekorras ühingu ees ja sedagi vaid juhul, kui ta tekitab oma tegevusetusega ühingu kahju.

Kahju hüvitamise eesmärk on VÕS § 127 lg 1 alusel kahjustatud isiku asetamine olukorda, mis on võimalikult lähedane olukorrale, milles ta oleks olnud, kui kahju hüvitamise kohustuse aluseks olevat asjaolu ei oleks esinenud. Riigikohus on korduvalt väljendanud seisukohta, et varaline diferents eeldab varalise olukorra võrreldavat halvenemist.²⁵¹ Ühinguõigusega seonduvalt on Riigikohus kahju hüvitamise eesmärki selgitatud juhatuse liikme kohustuse rikkumise kontekstis ja leidnud, et äriühing peab olema sattunud juhatuse liikme kohustuse rikkumise tulemusena halvemasse olukorda võrreldes olukorraga, milles ta oleks olnud, kui rikkumist ei oleks toimunud.²⁵² Osanike ja aktsionäride hääletamiskohustuse rikkumisega tekitatud kahju olemasolu hindamise seisukohast saab samamoodi järeldada, et osanik või aktsionär, kelle huve on kahjustatud, peab olema sattunud hääletamiskohustuse rikkumise tagajärjel halvemasse olukorda võrreldes sellega, mis oleks olnud siis, kui teised osanikud või aktsionärid oleksid hääletanud vastavuses hääletamiskohustuse sisule.

Põhjuslik seos tähendab VÕS § 127 lg 4 järgi seda, et isik peab kahju hüvitama üksnes juhul, kui asjaolu, millel tema vastutus põhineb, on kahju tekkimisega sellises seoses, et tekkinud kahju on selle asjaolu tagajärg. Riigikohus on korduvalt väljendanud seisukohta, et põhjusliku seose tuvastamiseks tuleb kasutada *conditio sine qua non* põhimõtet.²⁵³ Olukorras, kus osanik või aktsionär rikub oma seadusest või põhikirjast tulenevat kohustust hääletada teataval viisil,

²⁵¹ Vt näiteks RKTko nr 3-2-1-133-15, p 16; RKTko nr 3-2-1-36-15, p 22.

²⁵² RKTko nr 3-2-1-138-15, p 12.

²⁵³ Vt näiteks RKTko nr 3-2-1-173-12, p 18; RKTko nr 3-2-1-101-16, p 18.

on küsimuse all see, kas põhjuslikku seost tuleks hinnata tegevuse või tegevusetuse kaudu. Tuleb asuda seisukohale, et hinnata saab nii tegevusetust (hääletamata jätmine, kuigi oli olemas võimalus hääletada) ja tegevust (hääletamine vastuolus seaduse või lepinguga). Järelikult peab osaniku või aktsionäri hääletamiskohustuse rikkumise tulemusena olema teisele osanikule või aktsionärile tekkinud kahju.

Kahju hüvitamise nõude esitamisel peab hageja tõendama kahju suuruse. See võib aga hääletamiskohustuse rikkumisega tekitatud kahju hüvitamise nõude puhul olla keeruline. Näiteks võib püstitada küsimuse, kuidas teha kindlaks kahju suurus olukorras, kus ühingus on võrdse osalusega osanikud või aktsionärid (nn patiseis), kellest üks üritab ühingu käigus hoida, kuid teine ei hääleta põhimõtteliselt ühegi pakutud lahenduse poolt. Kuna praktiliselt kõik otsused nõuavad vähemalt lihthäälteenamust ja ühingu lõpetamine kvalifitseeritud häälteenamust,²⁵⁴ siis ei ole võimalik patiseisu korral ühtegi otsust vastu võtta, sest põhimõtteliselt vajavad kõik otsused konsensust. Esmalt võib püstitada küsimuse, kas osanikul või aktsionäril võiks üldse olla kahju hüvitamise nõue teise osaniku või aktsionäri vastu, kes üksnes blokeerib teise osaniku tegevust, et teatud otsused saaksid vastu võetud. Töö autori arvates võib juhul, kui on selgesti eristatav see, kumb pool soovib lahendust leida, olukorda lahendada püüdval osanikul olla teise poole vastu kahju hüvitamist nõue. Oluline on, et patiseisust väljapääsu otsiv osanik oleks kindlasti üritanud otsuseid vastu võtta, näiteks üritanud kutsuda kokku koosolekut ja panna vajalikke küsimusi hääletusele. Kahju olemasolu ja selle suuruse kindlakstegemisel võib küsida, milles osaniku või aktsionäri kahju üldse seisneda võib. Lähtuda saab sellest, milline oli osaniku või aktsionäri osaluse väärtus normaalselt tegutsevas ühingu ja võrrelda seda sellega, milline on osaluse väärtus pärast patiseisu väljakujunemist. Samuti võib küsida, kas aluseks saaks võtta näiteks eelduse, et kui ühing oleks õigel ajal lõpetatud, siis oleks jäänud võlausaldajate nõuete rahuldamisest ka vara üle ja osanik oleks vara jagamisel saanud teatud summa oma investeeringust tagasi.²⁵⁵ Ka juhul, kui ühing läheb pankrotti põhjusel, et ei suuda enam oma kohustusi võlausaldajate ees täita ja täitmata jätmine tuleneb ühingu tegevuse blokeerimisest ühe osaniku või aktsionäri poolt, siis on võimalik kahju suurus välja arvutada, sest sel juhul kaotab osanik või aktsionär oma osaluse täielikult.

²⁵⁴ ÄS § 202 lg 1 sätestab, et lõpetamisotsus on vastu võetud, kui selle poolt on antud vähemalt 2/3 koosolekul osalenud osanike häältest või ÄS § 174 2. lõikes nimetatud juhtudel vähemalt 2/3 osanike häältest, kui põhikirjaga ei ole ette nähtud suurema häälteenamuse nõuet.

²⁵⁵ ÄS § 216 lg 1 sätestab, et pärast võlausaldajate kõigi nõuete rahuldamist või tagamist ja raha hoiustamist allesjäänud vara jaotatakse osanike vahel likvideerijate poolt koostatud vara jaotusplaani kohaselt vastavalt nende osade nimiväärtustele, kui põhikirjaga ei ole ette nähtud teisiti.

Eesti kohtupraktika kohaselt ei vastuta kahju tekitaja deliktiõiguses puhtmajandusliku kahju eest, vaid üksnes konkreetsete õigushüvede kahjustamise eest, st deliktiõiguslikult ei ole kaitstud vara kui selline.²⁵⁶ Kuna kohtupraktika järgi on mõnevõrra ebaselge, kas osaniku ja aktsionäri vastutus on deliktiõiguslik või pigem sarnane lepingulise vastutusega, siis võib olla küsitav ka see, kas osanikul või aktsionäril saab tema suhtes hääletamiskohustuse rikkumise tulemusena üldse tekkida märkimisväärset kahju, mille hüvitamist ta nõuda saaks. Siiski on kohtupraktikas leitud ka, et erandina võib puhtmajandusliku kahju hüvitamine tulla kõne alla kahju tekitamise puhul heade kommete vastase tahtliku käitumisega, kui kahju tekitaja tegevuse eesmärgiks ongi kannatanule sellise kahju tekitamine või kui sellise kahju tekkimine on kahju tekitamisega tõenäoliselt kaasnev ja kahju tekitajale seetõttu ettenähtav. Ka näiteks ÄS § 403 lg 6 annab aktsionärile eelkõige puhtmajandusliku kahju hüvitamise nõude.²⁵⁷

Üheks probleemiks kahju hüvitamise nõude esitamisel on tõendamiskoormuse jaotamine menetlusosaliste vahel. Seda põhjusel, et TsMS § 230 näeb ette, et kumbki pool peab hagi menetluses tõendama neid asjaolusid, millele tuginevad tema nõuded ja vastuväited. See aga tähendab, et kui osanik või aktsionär esitab oma kohustusi rikkunud teise osaniku või aktsionäri vastu kahju hüvitamise nõude, peab tema tõendama seda, et tal on kahju tekkinud. Samamoodi peab ta tõendama ka seda, et teine osanik või aktsionär on oma kohustust rikkunud ja et rikkumise ja kahju vahel on põhjuslik seos. Kõigi nende asjaolude tõendamine võib hagejast osanikule või aktsionärile olla keeruline eelkõige olukorras, kui ta on vähemusosanik või -aktsionär. Seda põhjusel, et üldjuhul on kõik dokumendid, mida tõendamiseks vaja läheks, ühingu käes ja seetõttu pigem kostjate kui enamusosanike või -aktsionäride kontrolli all.

Kui pidada hääle kui tahteavalduse kohtulahendiga asendamise nõuet täitmisenõudeks VÕS § 108 lg 2 mõttes, siis võib küsida, milline on selle nõude seos kahju hüvitamise nõudega. Ühelt poolt välistab VÕS § 108 lg 8 võimaluse nõuda kahju hüvitamist, kui kohustus on täidetud. See tähendab, et kui hääletamiskohustusega kooskõlas olev otsus on vastu võetud, siis kahju hüvitamist nõuda ei saa. Saksa õiguskirjanduses on märgitud, et ka hääletamiskohustuse rikkumisel on kahju hüvitamine suunatud eelkõige nn naturaalsestitutsioonile ehk sellele, et hääletamiskohustusega kooskõlas olev otsus saaks siiski vastu võetud.²⁵⁸ Õiguskirjanduses on lisaks märgitud, et teatud olukordades saab kahju hüvitamist nõuda täitmise asemel.²⁵⁹

²⁵⁶ RKTko nr 3-2-1-7-10, p 39.

²⁵⁷ RKTko nr 3-2-1-7-10, p 39.

²⁵⁸ H. Fleischer, W. Goette 2016. - Drescher. GmbHG § 47, Rn 251.

²⁵⁹ Vt lähemalt P. Varul jt 2016. – V. Kõve, § 108, komm 11 ja § 115 komm 10.3.

Tahteavalduse asendamise ja kahju hüvitamise nõude alternatiivne esitamine on töö autori arvates siiski võimalik.

Hinnates seda, kas kahju hüvitamise nõue võib töös kirjeldatud hääletamiskohustuse rikkumiste juhtudel asendada tahteavalduse andmiseks kohustamise nõuet, tuleb kokkuvõttes järeldada, et kahju hüvitamise nõude eesmärk on teistsugune. Selle kaudu ei saavutata enam algselt kokkulepitud tulemust (või ka seadusest tuleneva kohustuse täitmist), vaid üksnes teatud rahasumma väljamõistmine ühele poolele.

Kokkuvõte

Käesoleva töö peamiseks eesmärgiks oli analüüsida hääle kui tahteavalduse asendamise nõude olemust ja selle maksmapaneku võimalusi ühinguõiguslike konfliktiolukordade lahendamisel. Töö hüpoteesiks oli, et tahteavalduse asendamise nõude kaudu on võimalik teatud juhtudel sundida osanikke või aktsionäre hääletama kas seadusest, põhikirjast või hääletamiskokkuleppest tuleneval kohustuslikul viisil ja panna seda nõuet maksma ka kohtu kaudu.

Esmalt leidis töös käsitlust hääle kui tahteavalduse õiguslik kontseptsioon. Tahteavalduse mõistet Eesti õiguses määratletud ei ole, kuid tahteavalduste liigid on otsene, kaudne ja vaikides tehtud tahteavaldus. Ka otsuse tegemiseks antud osaniku või aktsionäri hääle on nii Eesti kui ka Saksa õiguse järgi tahteavaldus. Otsuse poolt on eelkõige võimalik hääletada otsese tahteavaldusega. Kui osanik või aktsionär hääletab näiteks käe tõstmisega, on tegemist küll teoga, mis viitab sellele, et tegemist võiks olla kaudse tahteavaldusega, kuid õiguskirjanduse kohaselt on selline tegevus siiski otsene tahteavaldus. Vaikimisega on võimalik hääletada ainult otsuse vastu, nt juhul, kui osanik või aktsionär hääletamisest osa ei võta. Otsuse vastu saab hääletada ka otsese tahteavaldusega, näiteks olukorras, kus osanik või aktsionär osaleb koosolekul ja väljendab selgelt, et ta hääletab otsuse vastu.

Hääletamiskohustuse järgimist saab hinnata selle järgi, kas hääletusele pannakse nn positiivne või negatiivne otsus. Näiteks olukorras, kus aktsiaseltsil on kohustus maksta eelisaktsia omanikule dividendi ja hääletusele pannakse eelnõu, millega kavandatakse vastu võtta otsus maksta dividendi, peavad aktsionärid hääletama sellise otsuse poolt. Kui aga hääletamisele pannakse eelnõu, millega kavandatakse vastu võtta otsus mitte maksta dividendi, peavad aktsionärid hääletama sellise otsuse eelnõu vastu. Vastasel korral saab neid lugeda oma hääletamiskohustust rikkunuks.

Hääle asendamiseks kohtulahendiga peavad olema täidetud kolm eeldust: esiteks peab osanikul või aktsionäril olema tulenevalt seadusest, ühingu põhikirjast või hääletamiskokkuleppest kohustus hääletada, teiseks peab olema kindlaks määratav, millise sisuga otsuse poolt tuleb hääletada, ja kolmandaks peab kohtuotsus kohustama kostjaks olevaid osanikke või aktsionäre teataval viisil hääletama.

Töös analüüsiti, millised võiksid olla erinevad olukorrad, millest võib osanikule või aktsionärile tuleneda kohustus teataval viisil hääletada ja jõuti järeldusele, et selline kohustus võib tuleneda seadusest (konkreetselt seaduse sättest või õiguse üldpõhimõttest), ühingu põhikirjast või osanike ning aktsionäride vahel sõlmitud hääletuskokkuleppest.

Üheks juhtumiks, kus hääleõiguslikel aktsionäridel on seadusest tulenev kohustus teataval viisil hääletada, on olukord, kus otsustakse eelisaktsia omanikele dividendi maksmist. Seda põhjusel, et ÄS § 238 lg 1 sätestab, et eelisaktsia omanikule makstakse dividend välja enne dividendi väljamaksmist teistele aktsionäridele. Kuna eelisaktsia omanikel ei ole üldjuhul hääleõigust, siis ei saa nad otsuse vastuvõtmist mõjutada, mistõttu osutub vajalikuks efektiivse õiguskaitsevahendi olemasolu, mille abil saaks hääleõiguslikke aktsionäre häält andma kohustada. Sarnaselt tuleneb nii osaühingu osanikule kui aktsiaseltsi aktsionärile seadusest kohustus kinnitada majandusaasta aruanne, kui see on nõuetekohaselt koostatud. Kui majandusaasta aruanne jääb kinnitamata ei ole seda võimalik registripidajale esitada ja registripidajal on õigus ühing registrist kustutada. See oleks aga ühingule väga negatiivne tagajärg, mille ärahoidmiseks peaks osanikel või aktsionäridel olema võimalik ja vajalik kohustada teisi osanikke või aktsionäre majandusaasta aruande kinnitamise poolt hääletama.

Õiguse üldpõhimõtetest, mille sisuks võib muu hulgas pidada osanike või aktsionäride kohustust teatud otsus vastu võtta, tuleb kõne alla hea usu põhimõte. See tähendab, et osanikel või aktsionäridel on kohustus üksteise huvidega arvestada ja nad ei tohi tahtlikult ühingu huve kahjustada, mis tähendab käesoleva töö raames seda, et nad ei tohi hääletada selliselt, et otsuste vastuvõtmine või vastuvõtmata jätmine võiks kahjustada ühingu ja ka teiste osanike ning aktsionäride huve. Nii Eesti kui ka Saksa kohtupraktikas on leitud, et hääletamiskohustus on suunatud eelkõige ühingu huvide tagamisele ja aktsionäride või osanike huvide vastandlikkuse korral tuleks eelistada ühingu üldisi huve.

Üheks olukorraks, kus osanikel või aktsionäridel võib töö autori arvates olla hea usu põhimõttest tulenev kohustus teatud viisil hääletada, on juhtum, kus ühing on kaotanud kõik oma juhatuse liikmed. Siiski on sellises olukorras küsitav, kas sellise nõudega hagi kohtusse esitamine viib nõude esitaja sihile, sest väga keeruline on määratleda, kes on isik, kelle juhatuse liikmeks valimise poolt osanikku või aktsionäri kohustada tuleb. Kui ühingus on kaks võrdse osalusega osanikku või aktsionäri, aitaks sellisel juhul see, kui kostja esitaks ka vastuhagi ja pakuks omakorda välja kandidaadi. Sellisel juhul oleks kohtul hagita menetluses võimalik otsustada, kumba kandidaati eelistada. Samas on kohtul sellises olukorras võimalik määrata ka juhatuse asendusliige, mis on küll märkimisväärne alternatiiv tahteavalduse asendamise nõudele, kuid see ei välista töö autori arvates tahteavalduse asendamise nõude esitamist.

Teine juhtum, kus kohustus teatud viisil hääletada võib tuleneda hea usu põhimõttest, on olukord, kus tulenevalt osaluse võrdsest jaotumisest ja sellega kaasnevate tavaliste otsustusmehhanismide blokeerimisest on ühingusiseselt tekkinud ületamatud vastuolud, ja on oht, et üksteisele vastu töötamise tulemusena võib ühing maksejõuetuks muutuda. Sellisel juhul

võib otsuse, mille poolt hääletama kohustatakse, sisu määratlemine tulenevalt ühingu erinevatest huvidest olla väga keeruline. Tuleb asuda seisukohale, et hagejal tuleks esitada kohtusse hagi, milles ta taotleks alternatiivselt ÄS §-s 176 ette nähtud abinõudele vastava otsuse vastuvõtmist ning kohus saab sel juhul ühingu parimatest huvidest lähtuvalt otsustada, milline abinõu oleks kõige sobivam.

Teatud viisil hääletamise kohustus võib lisaks seadusele tuleneda ka ühingu põhikirjast. Sarnaselt Saksa õigusele on ka Eesti õiguses põhikirjal nii lepinguõiguslik kui ka ühinguõiguslik tähendus. Põhikirjas võidakse leppida kokku reeglid, milline otsus tuleb teha, kui esineb teatav tüüpiline konfliktiolukord.

Lisaks eelnevatele võimalustele võib kohustus teatud viisil hääletada tuleneda ka osanike või aktsionäride vahelisest kokkuleppest, mille pooleks võivad olla kas kõik aktsionärid või osanikud või ainult osa neist. Kuna tegemist on lepinguga, on selle rikkumise korral üldjuhul võimalik kasutada esmajärjekorras kõiki võlaõiguslikke õiguskaitsevahendeid. See tähendab, et osanikul või aktsionäril on vähemalt üldjuhul võimalik lepingut rikkunud osaniku või aktsionäri vastu esitada ka täitmisenõue. Saksa õiguskirjanduses on niisuguse lepingu täitmise nõudeks peetud nii hääletamiskokkuleppega vastuolus oleva otsuse kehtetuks tunnistamise nõuet kui ka tahteavalduse asendamise nõuet. Problemaatiline võib olla olukord, kus üks lepinguosaliseks olev osanik või aktsionär oma osa võõrandab, sest see võib tuua kaasa olukorra, kus uus osanik või aktsionär ei ole lepinguosaline ning järelikult lepingus kokkulepitu tema suhtes ei kehti. Selleks tuleks osaluse võõrandamisel ette näha, et uus osanik või aktsionär ühineb lepinguga, mis näeb ette teatavas olukorras teatud viisil hääletamise kohustuse. Saksa õiguskirjanduses on seda, kas hääletamiskokkuleppel on ühinguõiguslik toime, peetud vaieldavaks. Ühelt poolt on leitud, et hääletamiskokkuleppega vastuolus olevat osanike otsust kehtetuks tunnistada ei saa, teisalt on aga avaldatud arvamust, et tahteavalduse asendamise nõude kaudu peaks olema võimalik siiski ka kohustada osanikku või aktsionäri kokkulepitud viisil hääletama.

Tahteavalduse andmiseks kohustamise nõue on täitmisenõue VÕS § 108 lg 1 mõttes. TsÜS § 68 lg 5 alusel esitatud hagi puhul on tegemist sooritushagiga, sest sellega soovitakse saavutada teatud isiku kohustamine kindla sisuga tahteavalduse tegemiseks. Üksnes tuvastushagi esitamist tuleb pidada õiguslikult perspektiivituks, sest see ei aita kaasa lõpptulemuse saavutamisele, vaid sellega on võimalik üksnes kohustuse olemasolu tuvastada.

Töös jõuti mh järeldusele, et tahteavalduse andmiseks kohustamise nõude maksmapaneku üks suurimaid probleeme on see, et kohtumenetlus peaks toimuma enne üldkoosolekut või osanike

koosolekut. Osaniku ja aktsionäri kohustamine on võimalik ainult tulevikus antavate häälte suhtes, tagasiulatuvalt seda teha ei saa. Tahteavalduse asendamine esialgse õiguskaitse raames on õiguskirjanduses vaieldav. Tuleb asuda seisukohale, et Eesti õiguse järgi saab kohus esialgse õiguskaitse raames keelata osanikul või aktsionäril häält andmast, et välistada teist osanikku või aktsionäri kahjustava otsuse vastuvõtmine.

Lisaks on probleemne ka see, kuidas teha täpselt kindlaks selle otsuse sisu, mille poolt osanikku või aktsionäri kohtulahendiga hääletama kohustatakse. Nõude formuleerimine on hageja ülesanne ja nõudest peab selguma, millise otsuse poolt kohus kostjaid hääletama kohustama peaks. TsMS ei reguleeri seda, milline peab olema kohtulahend, millega kohustatakse kostjat tahteavaldust tegema, kuid töö autori arvates võiks sellise normi seaduses ette näha.

Hääle asendamine kohtulahendiga on efektiivsem õiguskaitsevahend sellisel juhul, kui tahteavalduse asendamise teel saavutatud osanike või üldkoosoleku otsuse tulemusel muutub õiguslik olukord selliselt, et seda ei saa enam uue otsusega muuta.

Töös võrreldi tahteavalduse asendamise nõuet ka teiste levinumate ühinguõiguslike õiguskaitsevahenditega – otsuse vaidlustamise ja kahju hüvitamise nõudega.

Otsuse vaidlustamise nõude erinevus tahteavalduse asendamise nõudest seisneb selles, et otsuse vaidlustamise puhul on kostjaks ühing, kuid tahteavalduse asendamise nõude puhul peavad selleks olema oma hääletamiskohustust rikkunud osanikud või aktsionärid. Teiseks erinevuseks on see, et otsuse vaidlustamise nõude menetluses tehtud kohtuotsusel on võrreldes tahteavalduse asendamise nõudega laiendatud õigusjõud. See tähendab, et tahteavalduse asendamise nõude puhul on kohustatud isikuks ainult see kindel osanik või aktsionär, kelle vastu nõue esitati. Eelnevas peitub töö autori arvates üks tahteavalduse asendamise nõude suurimaid puudusi, sest kui kostjaks olev osanik või aktsionär oma osaluse võõrandab, siis uue osaniku või aktsionäri suhtes ei ole selline otsus siduv. Otsuse vaidlustamise nõude puudus võrreldes tahteavalduse asendamise nõudega seisneb omakorda selles, et kui hääletamiskohustust on rikutud mittehääletamisega ja otsust ei ole üldse vastu võetud, ei ole ka võimalik midagi vaidlustada. Seevastu olukorras, kus on võetud vastu hääletamiskohustust rikkuv otsus, on kõige efektiivsem esitada üheaegselt otsuse vaidlustamise nõue ühingu vastu ja hääle kui tahteavalduse asendamise nõue osanike või aktsionäride vastu, mis tagaks olukorra, et varasemast hääletamiskohustustega vastuolus olevast otsusest vabanetakse ja samal ajal kohustatakse osanikke või aktsionäre vastu võtma hääletuskokkuleppele või seadusele vastav otsus.

Üks keskseid küsimusi aktsionäri või osaniku kahju hüvitamise nõude maksmapanekul teise aktsionäri või osaniku vastu on see, kas tegemist on lepingulise või deliktiõigusliku vastutusega. Kuigi kahju hüvitamise alusnormina kohaldub sellises olukorras VÕS § 115 lg 1, näevad nii ÄS § 289 kui § 188 ette, et osanike ja aktsionäride vastutus on süüline, mis on sarnane deliktiõigusliku kahju hüvitamise nõude vastutusstandardile. Kahju hüvitamise nõude maksmapaneku üks suuremaid probleeme on see, kuidas teha kindlaks kahju suurus. Probleemiks on ka see, et deliktiõiguslike kahju hüvitamise nõuete puhul ei kuulu puhtmajanduslik kahju ehk saamata jäänud tulu üldiselt hüvitamisele. Töö autori arvates võib hääletamiskohustuse rikkumisel siiski kõne alla tulla ka puhtmajandusliku kahju hüvitamine, kui eeldada, et sellise kohustuse rikkumisel saabki olla tekkiv kahju just selline, mis seisneb osaluse väärtuse vähenemises. Lähtuda saab sellest, milline oli osaniku või aktsionäri osaluse väärtus normaalselt tegutsevas ühingus võrreldes sellega, milline on osaluse väärtus pärast sellise olukorra väljakujunemist, kus teatud küsimustes ei suudeta otsuseid vastu võtta või võetakse vastu otsused, mis ei ole kooskõlas seadusest, põhikirjast või hääletamiskokkuleppest tuleneva kohustusega.

Kahju hüvitamise erinevus tahteavalduse asendamise nõudest seisneb selles, et kahju hüvitamise kaudu ei saavutata esialgselt kokkulepitud otsuse vastuvõtmist, vaid üksnes rahasumma väljamõistmine ühele poolele. See tähendab, et ühingusisest konfliktiolukorda kahju hüvitamine õiguskaitsevahendina ei lahenda.

Saksa õiguskirjanduses on tunnustatud sellist spetsiifilist õiguskaitsevahendit nagu ühinguõiguslik negatoorhagi, mis seisneb võimaluses nõuda oma õigusi kuritarvitavatelt enamusaktsionäridelt sellisest käitumisest hoidumist. Niisugune käsitlus on võimalik, kuna liikmesusõigust peetakse Saksa õiguses deliktiõiguslikult kaitstavaks õigushüveks. Kuna VÕS § 1045 lg 1 ei näe ette sellist õigushüve, siis võiks ainus võimalus, kuidas Eesti õiguse järgi sarnast hagi VÕS § 1055 lg 1 alusel esitada saaks, olla see, kui enamusosaluse kuritarvitamist saaks pidada tahtlikuks heade kommete vastaseks käitumiseks. Töös jõuti järeldusele, et iseenesest ei ole ühinguõiguslik negatoorhagi ka Eesti õiguse järgi välistatud, kuid selle maksmapanek võib nõude formuleerimise raskuste tõttu osutuda äärmiselt keeruliseks.

Die Abstimmungspflicht des Aktionärs sowie des GmbH-Gesellschafters und Ersatz der Stimme durch ein rechtskräftiges Urteil. Zusammenfassung

In Kapitalgesellschaften (Gesellschaft mit beschränkter Haftung und Aktiengesellschaft) gilt der allgemeine Grundsatz, dass Entscheidungen mit Stimmenmehrheit gefasst werden. Absatz 1 des Paragraphs 174 des estnischen Handelsgesetzbuchs (auf Estnisch: *äriseadustik*) setzt fest, dass der Beschluss der Gesellschafter gefasst ist, wenn er mehr als die Hälfte der Stimmen erhält. Das Gleiche gilt für die Beschlüsse der Hauptversammlung einer Aktiengesellschaft (Absatz 1 des Paragraphs 299 des estnischen Handelsgesetzbuchs).

In Kapitalgesellschaften, insbesondere in Gesellschaften, in denen Aktionäre bzw. Gesellschafter keine Möglichkeit haben, ihren Anteil für einen gerechten Ausgleich zu verkaufen und auf diese Weise die Gesellschaft zu verlassen, können zwischen Gesellschaftern Konflikte entstehen, da solche Gesellschaften typischerweise eine personalistische Struktur haben. Vor allem entstehen Konflikte zwischen der Mehrheit und der Minderheit, wobei Mehrheitsaktionäre bzw. -Gesellschafter ihre Mehrheitsmacht in verschiedener Weise missbrauchen können. Beispielsweise beschließt die Gesellschaftermehrheit im Fall des Aushungerns der Minderheit die vollständige oder weitgehende Einbehaltung des Jahresüberschusses, so dass die Dividendenzahlung komplett oder zu einem erheblichen Teil entfällt. Zudem kann die Mehrheit ihre Macht durch ein überhöhtes Geschäftsführergehalt missbrauchen. Die Kapitalerhöhungen beinhalten ähnliche Konfliktmöglichkeiten: Falls die Gesellschaft zusätzliches Kapital nicht braucht, die Mehrheit jedoch beschließt, dass das Kapital erhöht werden muss, führt es zur Verkleinerung des Gewinnteils der Minderheit und schließlich zum Verlust von Minderheitsrechten. Dies wird als Minderheitsrechtsverwässerung bezeichnet.

Erhebliches Konfliktpotential liegt im Verhältnis zwischen zwei jeweils zu 50% beteiligten Gesellschaftern bzw. Gesellschafterblöcken. Das genannte Verhältnis enthält eine große Risikogefahr eines Patts, das zur Blockade einer Geschäftsführerbestellung führen kann.

Absatz 5 des Paragraphs 68 des allgemeinen Teils des estnischen Bürgerlichen Gesetzbuches (auf Estnisch: *tsiviilseadustiku üldosa seadus*) setzt fest, dass im Fall der Verpflichtung zur Abgabe einer Willenserklärung sie durch ein rechtskräftiges Urteil, mit dem die Person zur Abgabe der Willenserklärung verurteilt ist, ersetzt werden kann. Der Ersatz der Stimme als Willenserklärung durch ein rechtskräftiges Urteil ist als ein spezifisches Rechtsmittel in gesellschaftsrechtlichen Verbindungen möglich.

Das Ziel der vorliegenden Magisterarbeit ist zu untersuchen, in welchen Fällen die Aktionäre bzw. die GmbH-Gesellschafter verpflichtet sind ihr Stimmrecht in einer bestimmten Weise auszuüben und wie sollte man vorgehen, falls die die Aktionäre bzw. die Gesellschafter trotz Abstimmungsverpflichtung ihrer Pflicht nicht nachkommen. Eine der wichtigsten Rechtsfragen, die in der Magisterarbeit untersucht wird, ist die Durchsetzung des Anspruchs zur Abgabe der Willenserklärung. Ein weiteres Ziel der Magisterarbeit besteht in der Analyse der Unterschiede zwischen dem Anspruch zur Abgabe der Willenserklärung und anderen gesellschaftsrechtlichen Rechtsmitteln, vor allem im Vergleich zur Anfechtung der Beschlüsse sowie zum Schadensersatzanspruch.

Das Thema ist aktuell, weil die Abstimmungsverpflichtung, die sich aus dem allgemeinen Grundsatz von Treu und Glauben herleitet, ist in der Praxis des estnischen Staatsgerichtshofs behandelt worden. Der Oberste Gerichtshof hat entschieden, dass aus dem Grundsatz von Treu und Glauben keine Verpflichtung für die Mehrheit der Aktionäre stammt, die eine Entscheidung für die Zahlung von Dividenden vorsieht, wenn die Minderheit die Zahlung verlangt. Das Urteil kann auf unterschiedliche Weise interpretiert werden und hat daher diverse rechtliche Auslegungen ermöglicht.

Zuerst wurde in der vorliegenden Magisterarbeit das Konzept der Stimme als Willenserklärung untersucht. Obwohl es im estnischen Recht keinen Begriff für die Willenserklärung gibt, kann man die Willenserklärung als eine Willensäußerung, die auf die Hervorbringung eines rechtlichen Erfolgs gerichtet ist, definiert werden. Abgegeben gilt die Willenserklärung hiernach, wenn nach außen hin mit Wissen und rechtlichem Wollen des Erklärenden dergestalt für andere wahrnehmbar gemacht wird, dass an der Endgültigkeit der Äußerung kein vernünftiger Zweifel mehr sein kann. Im Allgemeinen kann eine Erklärung ausdrücklich z. B. durch Wort, Schrift oder elektronische Datenübermittlung, konkludent (durch ein Verhalten, das zwar für sich allein keinen unmittelbaren Erklärungsgehalt besitzt) oder in Ausnahmefällen auch durch Schweigen erfolgen.

Nach dem estnischen Recht wird die Stimmgabe auch als eine besondere Willenserklärung verstanden. Man kann schließen, dass der Aktionär bzw. der GmbH-Gesellschafter zugunsten des Beschlussentwurfs bzw. Beschlussantrags hauptsächlich mittels der direkten Willenserklärung abstimmen kann. Wenn der Aktionär seine Stimmgabe mit der Anhebung der Hand ausdrückt, kann man fragen, ob ein solches Verhalten als konkludente Willenserklärung gelten kann. In der Rechtsliteratur wird jedoch behauptet, dass so eine Willenserklärung als direkte Willenserklärung gilt. Mit Schweigen kann der Aktionär bzw. Gesellschafter gegen den Beschlussentwurf abstimmen, wenn er an der Abstimmung nicht teilnimmt. Gegen den Entwurf

kann man auch mit der direkten Willenserklärung abstimmen: Der Aktionär bzw. der Gesellschafter nimmt an der Abstimmung teil und drückt deutlich aus, dass er gegen die Entscheidung stimmt.

Es ist wichtig zu berücksichtigen, dass das Erfüllen der Abstimmungspflicht unterschiedlich bewertet werden kann. Die Bewertung hängt davon ab, ob der Aktionär bzw. der GmbH-Gesellschafter zugunsten eines Beschlussantrags abstimmt, der negativ oder positiv formuliert ist. Zum Beispiel ist die Aktiengesellschaft verpflichtet den Inhabern der Vorzugsaktien Dividende zu zahlen und die Aktionäre stimmen über den Antrag „*Zahlen von Dividenden an Vorzugsaktionäre*“ ab. Das Erfüllen der Abstimmungspflicht bedeutet hierbei, dass Aktionäre ihre Stimmen zugunsten des Beschlussantrags geben müssen. Wenn der Antrag jedoch „*Keine Zahlung von Dividenden*“ lautet, erfüllen Aktionäre ihre Abstimmungspflicht, wenn sie gegen den Antrag stimmen.

Nach dem Absatz 5 des Paragraphs 68 des estnischen Bürgerlichen Gesetzbuches gibt es drei Voraussetzungen, die erfüllt sein müssen, damit die Stimme als Willenserklärung durch ein rechtskräftiges Urteil ersetzt werden kann. Erstens muss der Aktionär bzw. der Gesellschafter, dessen Stimme ersetzt wird, eine Abstimmungspflicht haben. Zweitens muss die Willenserklärung (die Stimme) einen bestimmten Inhalt haben, und drittens muss das Gerichtsurteil den Aktionär bzw. den Gesellschafter verpflichten in einer bestimmten Weise abzustimmen.

In der Magisterarbeit wurde untersucht, welche Situationen die Abstimmungspflichten der Aktionäre bzw. Gesellschafter bestimmen können. Es wurde festgestellt, dass eine Verpflichtung vom Gesetz (von einer spezifischen rechtlichen Bestimmung oder vom allgemeinen Rechtsgrundsatz), von der Satzung, vom Gesellschaftsvertrag oder von dem zwischen Aktionären bzw. GmbH-Gesellschaftern abgeschlossenen Stimmbindungsvertrag stammen kann.

Die Aktionäre sind gesetzlich verpflichtet ihr Stimmrecht in einer bestimmten Weise auszuüben im Fall, in dem die Zahlung von Dividenden von Vorzugsaktien an die Inhaber auf der Hauptversammlung der Aktiengesellschaft entschieden wird. Nämlich legt Absatz 1 des Paragraphs 238 des estnischen Handelsgesetzbuches fest, dass Dividende an die Inhaber der Vorzugsaktien vor der Zahlung von Dividenden an andere Aktionäre ausgezahlt werden müssen. Für Aktien, die mit einem Vorzug bei der Verteilung des Gewinns ausgestattet sind, ist das Stimmrecht meistens ausgeschlossen, deshalb sind die Vorzugsaktionäre nicht in der Lage die Entscheidung der Aktionäre Dividende zu zahlen zu beeinflussen. In so einer Situation

ist das wichtig, dass die Vorzugsaktionäre ein effektives Rechtsmittel haben, das den gesetzlichen Normen entspricht.

In ähnlicher Weise haben die Aktionäre bzw. GmbH-Gesellschafter eine gesetzlich geregelte Verpflichtung, den Jahresabschluss festzustellen, wenn der Vorstand (bei einer Aktiengesellschaft auch der Aufsichtsrat) den Jahresabschluss ordnungsgemäß vorgelegt hat. Eine Gesellschaft ist verpflichtet den festgestellten Jahresabschluss dem Handelsregister vorzulegen. Falls die Aktiengesellschaft oder die GmbH diese Verpflichtung nicht erfüllen kann, hat der Rechtspfleger das Recht die Aktiengesellschaft oder die GmbH gerichtlich auszulösen. Die gerichtliche Auslösung wäre für die Gesellschaft sowie für alle Aktionäre bzw. Gesellschafter eine äußerst negative Folge. Daher brauchen die Aktionäre bzw. Gesellschafter eine Möglichkeit, es von anderen Aktionären bzw. Gesellschaftern zu verlangen, dass sie zugunsten der Feststellung des Jahresabschlusses abstimmen.

Die Abstimmungspflicht der Gesellschafter bzw. Aktionäre kann von einem allgemeinen Rechtsgrundsatz stammen. Das ist das Prinzip von Treu und Glauben, das im Gesellschaftsrecht bedeutet, dass Aktionäre bzw. Gesellschafter verpflichtet sind Interessen anderer Aktionäre bzw. Gesellschafter sowie die Interessen der Gesellschaft zu berücksichtigen, wobei die Verletzung der allgemeinen gesellschaftsrechtlichen Treupflicht samt Schädigung anderer Aktionäre bzw. Gesellschafter verboten ist.

Die o. g. Verpflichtung bedeutet, dass Aktionäre keinen Beschluss treffen (d. h. den Beschlussantrag stimmen) müssen, die dieser Pflicht widersprechen, aber auch, dass in bestimmten Fällen die Aktionäre bzw. GmbH-Gesellschafter verpflichtet sein können auf eine spezifische Weise abzustimmen. Die Abstimmungsverpflichtung richtet sich primär an die Interessen des Unternehmens. Wenn Aktionäre bzw. Gesellschafter verschiedene, manchmal sogar widersprechende Interessen vertreten, sollten allgemeine Interessen der Gesellschaft bevorzugt werden.

Laut Autorin der Magisterarbeit haben Aktionäre bzw. GmbH-Gesellschafter beim Verlust aller Vorstandsmitglieder der Gesellschaft eine vom allgemeinen Prinzip von Treu und Glauben stammende Verpflichtung. Eine Kapitalgesellschaft braucht Vorstandsmitglieder um alltägliche wirtschaftliche Aktivitäten auszuführen. Die im Rahmen der Magisterarbeit durchgeführte Analyse zeigte jedoch, dass es kompliziert sein kann, im oben erwähnten Fall den Anspruch auf das Ersetzen der Stimme als Willenserklärung im Gericht durchzusetzen, weil es problematisch ist die Person festzustellen, die als Vorstandsmitglied ernannt werden sollte. Falls es in einer Gesellschaft zwei Aktionäre bzw. Gesellschafter mit gleicher

Stimmbeteiligung gibt, können beide Aktionäre (Gesellschafter) Klage erheben und ihre Kandidaten vorschlagen. Estnisches Handelsgesetzbuch ermöglicht auch vor dem Gericht die Feststellung eines Ersatzmitglieds des Vorstands zu beantragen. Die Autorin der Magisterarbeit ist der Ansicht, dass dieses Rechtsmittel eine erhebliche Alternative für den Anspruch auf das Ersetzen der Stimme als Willenserklärung bietet.

Ein weiterer Fall, bei dem Aktionäre bzw. GmbH-Gesellschafter in einer bestimmten Weise abzustimmen verpflichtet sein könnten, ist die Situation, wenn die Gesellschaft zwei jeweils zu 50% beteiligten Gesellschafter bzw. Gesellschafterblöcke hat. Bei so einem Fall können alle normalen gesellschaftsinternen Entscheidungsmechanismen blockiert werden, was auf Dauer zur Insolvenz führen kann. Paragraphen 176 und 292 des estnischen Handelsgesetzbuches sehen vor, dass Aktionäre bzw. Gesellschafter beim Nettovermögen, das weniger als die Hälfte des Grundkapitals bildet bzw. weniger ist als gesetzlich vorgesehen, beschließen müssen, welche Maßnahmen für die Rekapitalisierung der Gesellschaft erforderlich sind. Solche Maßnahmen können zum Beispiel eine Herabsetzung oder Erhöhung des Grundkapitals, die Durchführung sonstiger Maßnahmen, durch die das Nettovermögen der Gesellschaft gesetzlich vorgesehene Mindestkapital bilden würde, Auflösung oder Umwandlung der Gesellschaft oder Einreichung eines Insolvenzantrags sein.

In letztgenannten Fällen kann es auch schwierig sein, den Inhalt des Beschlusses genau zu beschreiben, weil der Kläger über eine Wahlmöglichkeit verfügt. Die Autorin der Magisterarbeit vertritt den Standpunkt, dass der Kläger eine Klage einreichen soll, in der alle Alternativen vorgebracht worden sind, weil nur dann das Gericht die Entscheidung im besten Interesse der Gesellschaft treffen kann und das Urteil so befasst werden kann, dass die vorgebrachten Maßnahmen für die Gesellschaft am besten geeignet sind.

Eine Verpflichtung in einer bestimmten Weise abzustimmen kann auch von der Satzung oder vom Gesellschaftsvertrag der Gesellschaft stammen. Ähnlich wie im deutschen Recht, hat die Satzung auch im estnischen Recht schuldrechtliche wie auch gesellschaftsrechtliche Auswirkungen. Zusätzlich kann eine Pflicht des Gesellschafters sein Stimmrecht in einer bestimmten Weise auszuüben vom Stimmbindungsvertrag stammen. Mit dem Vertrag verpflichten sich alle bzw. einige Aktionäre (Gesellschafter) ihr Stimmrecht in bestimmter Weise auszuüben, die entweder im Stimmbindungsvertrag inhaltlich festgelegt sein kann oder nach dem Vertrag auf andere Weise künftig konkretisiert werden soll. Solche Verpflichtungen sind grundsätzlich rechtlich zulässig. Eine Verbindung zwischen Aktionären bzw. Gesellschaftern ist jedoch ausschließlich schuldrechtlich, deshalb hat der Stimmbindungsvertrag auf die Parteien nur schuldrechtliche Wirkung und bewirkt somit

grundsätzlich keinen Mangel des Beschlusses der Gesellschafter oder der Hauptversammlung. Wenn gegen den Vertrag verstoßen wird, können die Parteien alle schuldrechtlichen Rechtsmittel verwenden. Das bedeutet, dass Aktionäre bzw. Gesellschafter grundsätzlich auch den Erfüllungsanspruch gegen die Aktionäre bzw. Gesellschafter, die gegen ihre Abstimmungspflicht verstoßen haben, geltend machen können. Die Geltendmachung des Erfüllungsanspruchs kann als problematisch bezeichnet werden, wenn der Aktionär bzw. Gesellschafter als Vertragspartei seinen Gesellschaftsanteil oder seine Aktien veräußern möchte, da der neue Inhaber des Anteils keine Vertragspartei ist und deshalb auch nicht verpflichtet ist sein Stimmrecht in einer bestimmten Weise auszuüben. Um die Verpflichtung zu übertragen, sollte die Veräußerung mit der Bedingung versehen werden, dass der neue Aktionär bzw. GmbH-Gesellschafter Vertragspartei samt Abstimmungsverpflichtung wird.

Deutsche Rechtsliteratur versteht die Frage, ob der Stimmbindungsvertrag neben der schuldrechtlichen auch eine gesellschaftsrechtliche Wirkung hat, als umstritten. Meistens werden die Folgen einer vertragswidrigen Stimmabgabe nur als Verletzung des Vertrags erklärt, was generell nur zum Verschulden und zum Schadensersatz führt. Erfüllungsklage aus Stimmbindungsvertrag wurde von der früheren deutschen Rechtsprechung als unzulässig angesehen, aber heutzutage bejaht der Deutsche Bundesgerichtshof, obgleich von Sonderfall ausgehend, Möglichkeit der Erfüllungsklage ganz allgemein. Auch die Art der Vollstreckung ist in der deutschen Rechtsliteratur streitig. Für inhaltlich bestimmbare Abstimmungsverpflichtung könnte es möglich sein Paragraph 894 der Zivilprozessordnung anzuwenden. Der Paragraph sieht vor, dass wenn der Schuldner zur Abgabe einer Willenserklärung verurteilt ist, so gilt die Erklärung als abgegeben, sobald das Urteil die Rechtskraft erlangt hat.

Grundsätzlich ist der Anspruch auf Abgabe der Willenserklärung ein Erfüllungsanspruch im Sinne des ersten Absatzes des Paragraphs 108 des estnischen Schuldrechtsgesetzes (auf Estnisch: *võlaõigusseadus*). Die Klage, die gemäß dem Absatz 5 des Paragraphs 68 des allgemeinen Teils des estnischen Bürgerlichen Gesetzbuchs aufgehoben ist, ist eine Leistungsklage, weil das Ziel der Klage darin besteht den Beklagten zu verpflichten, eine bestimmte Willenserklärung abzugeben. Feststellungsklage, d. h. die Klage, die nur auf die Feststellung des Bestehens der Pflicht in einer bestimmten Weise abzustimmen gerichtet ist, ist nicht ausreichend – so eine Klage gilt als unzulässig.

Laut Autorin der Magisterarbeit ist das größte Problem die Geltendmachung eines Anspruchs, der sich an den Ersatz einer Stimme als die Willenserklärung durch ein rechtskräftiges Urteil richtet, sodass das gerichtliche Verfahren vor der Gesellschafterversammlung der GmbH oder

vor der Hauptversammlung der Aktiengesellschaft stattfinden muss. Demzufolge kann das Urteil die Aktionäre bzw. die Gesellschafter nur dazu verpflichten, auf der zukünftigen Versammlung abzustimmen. Nach estnischem Recht ist es auch möglich Rechtsverhältnisse zwischen streitenden Aktionären bzw. Gesellschaftern mittels einstweiliger Verfügung zu regulieren (z. B. kann das Gericht den Aktionären verbieten im Laufe des gerichtlichen Verfahrens einen bestimmten Beschluss zu befassen).

Problematisch ist auch, wie genau der Inhalt des Urteils, das den Aktionär bzw. Gesellschafter für eine bestimmte Stimmgabe verpflichtet, formuliert sein sollte. Die Formulierung der Forderung ist die Aufgabe des Klägers, wobei die Klage klarstellen sollte wie der Beschluss, für den die Aktionäre bzw. Gesellschafter nach dem Urteil abstimmen müssen, lauten sollte. Estnische Zivilprozessordnung regelt die Besonderheiten von solchen Urteilen nicht, laut Autorin der Magisterarbeit wäre es aber sinnvoll solche gesetzlichen Regelungen vorzusehen.

Der Anspruch auf Abgabe der Stimme als Willenserklärung und der Ersatz der Stimme durch ein rechtskräftiges Urteil ist ein effektives Rechtsmittel, falls durch die Ersetzung der Stimme eine irreversible Rechtslage erreicht wird, d. h. es ist unmöglich die Rechtslage mit einem neuen umgekehrten Beschluss wieder zu ändern.

Das Ziel der vorliegenden Magisterarbeit war auch zu analysieren, welche Unterschiede der Anspruch auf Abgabe der Willenserklärung im Vergleich zu anderen gesellschaftsrechtlichen Rechtsmitteln hat. Weitere verbreitete gesellschaftsrechtliche Rechtsmittel sind die Anfechtung der Gesellschaftsbeschlüsse und der Schadensersatzanspruch der Aktionäre bzw. GmbH-Gesellschafter.

Der Unterschied zwischen einem Anfechtungsanspruch und einem Anspruch des Ersetzens der Stimme als Willenserklärung liegt darin, dass im Rechtsstreit über die Anfechtung eines Hauptversammlungsbeschlusses bzw. Gesellschafterversammlungsbeschlusses die Gesellschaft der Beklagte ist, in einem Rechtsstreit über den Anspruch auf das Ersetzen der Stimme als Willenserklärung dagegen alle anderen Aktionäre bzw. Gesellschafter, die ihre Abstimmungspflicht verletzt haben, die Beklagten sind. Der zweite Unterschied zwischen den o. g. Ansprüchen besteht darin, dass das Anfechtungsurteil für und gegen alle Aktionäre bzw. GmbH-Gesellschafter sowie die Mitglieder des Vorstands und des Aufsichtsrats wirkt, und das hängt nicht davon ab, ob sie Parteien des Rechtsstreits waren oder nicht. Das gilt jedoch nicht für das Urteil, das im Rechtsstreit über den Anspruch auf Ersetzen der Stimme als Willenserklärung getroffen wird. Das bedeutet, dass das Urteil über den Anspruch auf Ersetzen der Stimme als Willenserklärung eine rechtliche Wirkung nur gegen die Parteien des

Rechtsstreits hat. Das ist auch der größte Nachteil des Anspruchs auf Ersetzen der Stimme: Wenn der Aktionär bzw. Gesellschafter als Beklagter sein Anteil veräußert, hat das Urteil keine Wirkung auf einen neuen Anteilsinhaber. Der Anfechtungsanspruch verfügt ebenfalls über gewisse Nachteile: Falls die Verletzung der Abstimmungsverpflichtung darin liegt, dass Aktionäre bzw. Gesellschafter über die vereinbarten Umstände überhaupt nicht stimmen, gibt es keinen Beschluss, den man anfechten könnte.

Falls Aktionäre bzw. GmbH-Gesellschafter einen Beschluss gefasst haben, der die Abstimmungspflicht verletzt, ist es am effektivsten gleichzeitige Ansprüche gegen Gesellschaft sowie Aktionäre bzw. Gesellschafter geltend zu machen. Mit dem gegen die Gesellschaft gerichtete Anfechtungsanspruch kann man den rechtswidrigen Beschluss anfechten; mit dem Anspruch auf Ersetzen der Stimme als Willenserklärung kann man aber Aktionäre bzw. Gesellschafter zwingen ihre Abstimmungsverpflichtung zu erfüllen.

Ein weiteres Rechtsmittel, das in der vorliegenden Magisterarbeit untersucht wurde, ist der Schadenersatzanspruch der Aktionäre bzw. Gesellschafter.

Wenn man den Schadenersatzanspruch des Aktionärs gegen andere Aktionäre (meistens Minderheitsaktionäre gegen Mehrheitsaktionäre) untersucht, lauten die zentralen Fragen häufig, ob so ein Anspruch aus einer vertraglichen Beziehung oder aus Delikt entsteht und ob die Schädiger vertraglich oder deliktisch haften. Die Autorin der Magisterarbeit vertritt die Ansicht, dass die Haftung der Aktionäre bzw. Gesellschafter gegen Aktionäre bzw. Gesellschafter viele Ähnlichkeiten mit deliktischer Haftung hat, weil die aus den Paragraphen 188 und 289 des estnischen Handelsgesetzbuches entstehende Haftung ähnlich einer deliktischen Haftung eine Verschuldenshaftung ist.

Der Schadenersatzanspruch hat mehrere Voraussetzungen, wobei eine der Voraussetzungen u. a. ein ursächlicher Zusammenhang zwischen dem Verhalten des Schuldners (des Schädigers) und dem Schaden ist. Es wurde festgestellt, dass in beiden Fällen ein Kausalzusammenhang zwischen dem Verhalten und den Schäden existieren kann, wenn Aktionäre bzw. Gesellschafter ihre Abstimmungspflicht durch Handlung (Stimmgabe gegen vereinbarten Beschluss) oder durch Unterlassen (Vermeidung der Stimmgabe) verletzen. Eines der größten Probleme des Schadenersatzanspruchs ist eine adäquate Bewertung der Schadenshöhe. Im Deliktsrecht kann man das Ersetzen rein wirtschaftlicher Schäden normalerweise nicht verlangen. Laut Autorin der Magisterarbeit wäre es angebracht, das Ersetzen von wirtschaftlichen Schäden zu erlangen, weil die Folge der Verletzung der Abstimmungspflicht meistens bzw. ausschließlich zur Entstehung solcher Schäden führen kann.

Der Unterschied zwischen einem Schadensersatzanspruch und einem Anspruch des Ersetzens der Stimme als Willenserklärung besteht darin, dass durch den Schadensersatz keine gesellschaftsinternen Konfliktsituationen gelöst bzw. keine ursprünglich vereinbarten Ziele erreicht werden können. Die einzige Konsequenz ist ein Verlustersatz für die Aktionäre bzw. Gesellschafter, die bei der Verletzung der Abstimmungspflicht einen Verlust getragen haben. Deshalb ist der allgemeine Schadenersatzanspruch kein gutes Rechtsmittel im Gesellschaftsrecht im Falle der Verletzung der Abstimmungsverpflichtung.

_____ . _____ . _____

Maris Vutt

Kasutatud materjalid

Kasutatud kirjandus

1. Bamberger, H. G., Roth, H. (Hrsg). Beck'scher Online-Kommentar BGB. 41. Edition. Stand 1.11.2016.
2. Baumbach, A., Huec, A. (u A). Gesetz betreffend Gesellschaft mit beschränkter Haftung. Beck'scher Kurzkommentare. Band 21. Auflage 2017. C.H. Beck.
3. Baumbach, A., Hopt, K.J. (u A). Handelsgesetzbuch. Beck'scher Kurzkommentare. Band 9. Auflage 2016, C.H. Beck.
4. Bayer, W. Aktionärsklagen *de lege lata* und *de lege ferenda*. NJW 2000, S 2609-2619.
5. Bertrand, A., Coibion, A. Shareholder Suits against the Directors of the Company, against other Shareholders and against the Company itself Under Belgian Law. – European Company and Financial Law Review. August 2009, Vol 6 No 2/3, p 270-306.
6. Drygala, T., Staake, M., Szalai, S. Kapitalgesellschaftsrecht. Mit Grundzügen des Konzern- und Umwandlungsrechts. Springer: Heidelberg, Dordrecht, London, New York 2012.
7. Filjajev, A. Tuvastushagide tagamine. – Juridica 2003 nr 5, lk 320-329.
8. Fleischer, H, Goette, W. Münchener Kommentar zum GmbHG. Verlag C.H. Beck München. 2. Auflage 2016.
9. Flume, J.W. Der minderjährige Gesellschafter: Ein Beitrag zur Zusammenführung von Beschlussdogmatik und Minderjährigenrecht Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht. 2014, Heft 1, S 17-22.
10. Forstmoser, P. Aktionärbindungsverträge. Schulthess Polygraphischer Verlag: Zürich 1988.
11. Goette, W., Habersack, M., Kalss, S. Münchener Kommentar zum AktG. Verlag C.H. Beck München. 3. Auflage 2013.
12. Goette, W., Habersack, M., Kalss, S. Münchener Kommentar zum AktG. Verlag C.H. Beck München. 4. Auflage 2016.
13. Gummert, H., Weipert, L. (Hrsg). Münchener Handbuch des Gesellschaftsrechts. Band 1. Verlag C.H. Beck 2014 München.
14. Hallik, L. Tahteavaldus tsiviilõiguses. Magistritöö. Tartu: 2005.
15. Herriger, T. Stimmrechtsbindung im GmbH-Recht. – MittRhNotK 1993, S 269-283.
16. Hoffmann-Becking, M. (Hrsg). Münchener Handbuch des Gesellschaftsrechts. Band 4, Aktiengesellschaft. 4., neuarbeitete Auflage. Verlag C.H. Beck 2015 München.
17. Hölters, W. (Hrsg). Aktiengesetz. Kommentar. Verlag C. H. Beck/ Verlag Franz Vahlen München 2014.

18. Hüffer, U., Koch, J. Beck'scher Kurz-Kommentare. Band 53. Aktiengesetz. Verlag C.H. Beck München, 12. Auflage 2016.
19. Joost, D., Strohn, L. Handelsgesetzbuch. Verlag C.H. Beck. 3. Auflage, 2014.
20. Kõve, V. Varaliste tehingute süsteem Eestis. Doktoritöö. Tartu: 2009.
21. Köhler, H. Tsiviilseadustik. Üldosa. Tallinn: Juura 1998.
22. Lange, S. Die Willenserklärung. – Juristische Arbeitsblätter 2007, Heft 10.
23. von der Linden, K. Wer entscheidet über die Form der Stimmrechtsausübung in der Hauptversammlung? – NZG 2012, S 930-934.
24. Michalski, L. Kommentar zum Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung. Beck München 2010.
25. Musielak, H.-J., Voit, W. (Hrsg). Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz. 13. Auflage. Verlag Franz Vahlen München 2016.
26. Münchener Kommentar zum BGB. 7. Auflage 2015.
27. Neuner, J. Was ist eine Willenserklärung. – Juristische Schulung 2007, Heft 10.
28. Ots, M. Aktsionäride üldkoosoleku otsuse kehtetus ja tühisus. – Juridica nr 4, 2001, lk 234-241.
29. Piehler, K. Die Stimmbindungsabrede bei der GmbH. – DStR 1992, S 1654-1661.
30. Rauscher, T., Krüger, W. (Hrsg) Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz und Nebengesetzen. Verlag C.H. Beck München 2013.
31. Reichert, M. Die Abwehr feindlicher Übernahmen bei Aktiengesellschaften in Deutschland und Österreich. Dissertation. Wien, 2011. Arvutivõrgus: http://othes.univie.ac.at/15424/1/2011-03-21_0749847.pdf.
32. Schmidt, K. (Hrsg). Münchener Kommentar zum Handelsgesetzbuch. 4. Auflage 2016. Verlag C.H. Beck München.
33. Saare, K., Volens U., Vutt A., Vutt, M. Ühinguõigus I. Kapitaliühingud. Tallinn: Juura 2015.
34. Saare, K. Eraõigusliku juriidilise isiku õigussubjektsuse piiritlemine. Doktoritöö. Tartu: 2004.
35. Saare, K. Hääleõiguse piirang kapitaliühingu huvide kaitse abinõuna. – Juridica 2016 nr 9, lk 621-634.
36. Säcker, F.J., Rixecker, R., Oetker, H., Limperg, B. (Hrsg). Münchener Kommentar zum BGB. Verlag C.H. Beck, München. 7. Auflage 2015.
37. Tampuu, T. Lepinguvälised võlasuhted. Tallinn: Juura 2012.
38. Varul, P, Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M., Saare, K. Tsiviilõiguse üldosa. Tallinn: Juura 2012.

39. Varul, P, Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. (koost). Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2010.
40. Varul, P. Tahteavaldus ja selle tegemine. – Juridica nr 7 2010, lk 497-507.
41. Varul, P, Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M., Sein, K. (koost). Võlaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2016.
42. Varul, P, Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. (koost). Võlaõigusseadus III. Kommenteeritud väljaanne.
43. Vitsut, R. Patiseis kapitaliühingutes ja selle lahendamine. Magistritöö. Tallinn 2015. Arvutivõrgus: http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/48524/vitsut_ma_2015.pdf
44. Volens, U. Usaldusvastutus kui iseseisev vastutussüsteem ja selle avaldumisvormid. Doktoritöö. Tartu 2011.
45. Volens, U., Moor, M. Kas osanikul on õigus osaühingust välja astuda ja nõuda oma osast ühingult hüvitist. – Juridica nr 10, 2012, lk 752-767.
46. Vorwerk, V., Wolf, C. Beck'scher Online-Kommentar ZPO, 23. Edition. Stand: 1.12.2016.
47. Vutt A., Vutt, M. Defending the Rights of Minority Shareholders in Estonia. – Juridica International 1999 Nr 4, p 160-165.
48. Vutt, A. Legal capital rules as a measure for creditor and shareholder protection. Doktoritöö. Tartu: 2011.
49. Vutt, A. Äriühingu organi otsuste vaidlustamisega seotud probleeme. – Juridica nr 1, 2005, lk 53-61.
50. Vutt, M. Aktsionäri kahju hüvitamise nõue aktsiaseltsi ja selle juhtorganite vastu. – Juridica 2012 nr 2, lk 90-100.
51. Vutt, M. Aktsionäri derivatiivnõue kui õiguskaitsevahend ja ühingujuhtimise abinõu. Doktoritöö Tartu 2011.
52. Vutt, M. Systematics of Shareholder Remedies — Origins and Developments. – Juridica International 2010, XVII.
53. Wedemann, F. Gesellschafterkonflikte in geschlossenen Kapitalgesellschaften. Beiträge zum ausländischen und internationalen Privatrecht 99. Mohr Siebeck Tübingen 2013.

Kasutatud õigusaktid

Kasutatud Eesti õigusaktid

54. Kinnistusraamatuseadus. – RT I 1993, 65, 922 ... RT I, 28.06.2016, 8.
55. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I 2005, 26, 197 ... RT I, 21.12.2016, 17.

56. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I 2002, 35, 216 ... RT I, 12.03.2015, 106.
57. Täitemenetluse seadustik. – RT I 2005, 27, 198 ... RT I, 08.07.2016, 36.
58. Võlaõigusseadus. – RT I 2001, 81, 487 ... RT I, 11.03.2016, 2.
59. Äriseadustik. – RT I 1995, 26, 355 ... RT I, 22.06.2016, 32.

Kasutatud teiste riikide õigusaktid

60. Aktiengesetz vom 6. September 1965 (BGBl. I S. 1089), das zuletzt durch Artikel 5 des Gesetzes vom 10. Mai 2016 (BGBl. I S. 1142) geändert worden ist.
61. Bundesgesetz betreffend die Ergänzung des Schweizerischen Zivilgesetzbuches (Fünfter Teil: Obligationenrecht) vom 30. März 1911 (Stand am 1. Juli 2014).
Arvutivõrgus: <https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19110009/201407010000/220.pdf>
62. Danish Companies Act. 2010. Arvutivõrgus: https://danishbusinessauthority.dk/sites/default/files/danish_companies_act.pdf.
63. Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung in der im Bundesgesetzblatt Teil III, Gliederungsnummer 4123-1, veröffentlichten bereinigten Fassung, das zuletzt durch Artikel 8 des Gesetzes vom 10. Mai 2016 (BGBl. I S. 1142) geändert worden ist.
64. Handelsgesetzbuch in der im Bundesgesetzblatt Teil III, Gliederungsnummer 4100-1, veröffentlichten bereinigten Fassung, das durch Artikel 5 des Gesetzes vom 5. Juli 2016 (BGBl. I S. 1578) geändert worden ist.
65. Zivilprozessordnung in der Fassung der Bekanntmachung vom 5. Dezember 2005 (BGBl. I S. 3202; 2006 I S. 431; 2007 I S. 1781), die zuletzt durch Artikel 3 des Gesetzes vom 21. November 2016 (BGBl. I S. 2591) geändert worden ist.

Kasutatud kohtupraktika

Kasutatud Eesti kohtupraktika

66. RKTKo nr 3-2-1-147-01.
67. RKTKo nr 3-2-1-113-02.
68. RKTKo nr 3-2-1-16-04.
69. RKTKo nr 3-2-1-145-04.
70. RKTKo nr 3-2-1-38-06.
71. RKTKo nr 3-2-1-53-07.

- 72. RKTkm nr 3-2-1-27-08.
- 73. RKTko nr 3-2-1-166-09.
- 74. RKTko nr 3-2-1-7-10.
- 75. RKTkm nr 3-2-1-42-10.
- 76. RKTko nr 3-2-1-157-10.
- 77. RKTko nr 3-2-1-97-11.
- 78. RKTko nr 3-2-1-20-12.
- 79. RKTko nr 3-2-1-45-12.
- 80. RKTko nr 3-2-1-99-12.
- 81. RKTko nr 3-2-1-173-12.
- 82. RKTko nr 3-2-1-42-13
- 83. RKTkm nr 3-2-1-45-13.
- 84. RKTko nr 3-2-1-72-13.
- 85. RKTko nr 3-2-1-97-13.
- 86. RKTko nr 3-2-1-76-14.
- 87. RKTko nr 3-2-1-89-14.
- 88. RKPJKo nr 3-4-1-34-15.
- 89. RKTko nr 3-2-1-36-15.
- 90. RKTko nr 3-2-1-81-15.
- 91. RKTko nr 3-2-1-133-15.
- 92. RKTko nr 3-2-1-138-15.
- 93. RKTko nr 3-2-1-34-16.
- 94. RKTko nr 3-2-1-101-16.
- 95. RKTko nr 3-2-1-13-17.
- 96. TlnRnKo nr 2-15-7179.
- 97. HMKo nr 2-15-7179.

Kasutatud teiste riikide kohtupraktika

98. BAG: Urteil vom 15.05.2012. LSK 2012, 480305.
99. BGH: Urteil vom 29. 5. 1967 – II ZR 105/66 (Stuttgart) – NJW 1967, Heft 42, S 1963-1966.
100. BGH: Zulässigkeit und Vollstreckbarkeit von Stimmrechtsbindungen. NJW 1967, S 1963-1966.
101. BGH: Abberufung eines Gesellschafter-Geschäftsführen. BGH Urteil vom 27.10.1986 – II ZR 240/85.
102. BGH: Anforderungen an Zustimmungspflicht der Gesellschafter aufgrund Treuepflicht. GmbHG § 47 – DStR 2016, 1693. BGH Urteil v. 12.4. 2016 – II ZR 275/14.

Kasutatud muud materjalid

103. Võlaõigusseaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise seadus 85 SE (koos seletuskirjaga). Arvutivõrgus:
<https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/10a94366-f067-371c-bc92-96c797ca0726/V%C3%B5la%C3%B5igusseaduse%20ja%20sellega%20seonduvate%20seaduste%20muutmise%20seadus/>.
104. de Wulf, H. Exit Rights and Forced Exits in Belgium. Arvutivõrgus:
www.oi.ut.ee/sites/default/files/oi/hans_de_wulf.pptx.
105. Ühinguõiguse revisjoni lähteülesanne. Justiitsministeerium, Tallinn 2016. Arvutivõrgus: http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/uhinguoiguse_revisjoni_lahte_ulesanne_loplik_10.5.2016.pdf.

Kasutatud lühendid

AktG – *Aktiengesetz*

BGB – *Bürgerliches Gesetzbuch*

GmbH – *Gesellschaft mit beschränkter Haftung*

GmbHG – *Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung*

KRS – *kinnistusraamatuseadus*

TMS – *täitemenetluse seadustik*

TsMS – *tsiviilkohtumenetluse seadustik*

TsÜS – *tsiviilseadustiku üldosa seadus*

VÕS – *võlaõigusseadus*

ÄS – *äriseadustik*

ZPO – *Zivilprozessordnung*

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, **Maris Vutt**

(sünnikuupäev: **20.02.1993**)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Osaniku ja aktsionäri hääletamiskohustus ning hääle asendamine kohtulahendiga,

mille juhendaja on **dotsent Kalev Saare**,

- 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 2. mail 2017. a.